

Lasten syntymäpäiväjuhlat taidemuseon palveluna

Jyväskylän taidemuseon *Harlekiinin kekkerit*

Maria Aho

Pro gradu – tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Taidekasvatus

Kevät 2018

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Maria Aho	
Työn nimi – Title Lasten syntymäpäiväjuhlat taidemuseon palveluna - Jyväskylän taidemuseon <i>Harlekiinin kekkerit</i>.	
Oppiaine – Subject Taidekasvatus	Työn laji – Level Pro gradu – tutkielma
Aika – Month and year Kesäkuu 2018	Sivumäärä – Number of pages 68 s.
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Tutkin Jyväskylän taidemuseon taidetta ja juhlakutsuja yhdistelevää palvelutuotetta <i>Harlekiinin kekkerit</i>. 1998 kehitetty palvelu painottuu syntymäpäiväjuhlien järjestämiseen ja kohderyhmänä ovat lapset. Hahmotan syntymäpäiväjuhlia rituaalisena tapahtumana, jolle tyypillistä ovat arjesta eroavat käytännöt.</p> <p>Taidemuseo instituutiona antaa syntymäpäiväjuhlaalle erityisen kontekstin, jossa fyysinen tila sekä erilaiset käytösnormit vaikuttavat lasten toimintaan erotuksena esimerkiksi kotona vietetyistä syntymäpäiväjuhlista. Tutkimukseni eroaa aiemmasta syntymäpäiviä koskevasta kansallisesta tutkimuksesta siinä, että tarkastelemassani tapausesimerkissä juhlan tapahtumapaikkana toimii nimenomaan taidemuseo.</p> <p>Paikannan tutkimukseni lasten taidekasvatukseen ja museopedagogiikkaan. Olen ollut mukana kekkeritoiminnassa havainnoijana ja avustajana, mutta myös vastuuohjaajana. Tutkielmallani haluan osallistua <i>Harlekiinin kekkerit</i> -palvelutuotteen jatkokehittämiseen.</p> <p>Käytän pääasiallisena aineistonani <i>kekkerille</i> tekemiäni ohjaussuunnitelmia, kokemuspäiväkirjaani ja etnografisia havaintojani muiden ohjaajien vetämistä kekkeristä. Lisäksi hyödynnän kekkerillä ottamiani valokuvia ja vuonna 2014 tekemääni museolehtori Sirpa Turpeisen haastattelua sekä tutkimuskirjallisuutta.</p> <p>Analysoin kokemuksiani ja tekemiäni havaintoja kekkeriltä. Niiden pohjalta perustan kehitysehdotukseni kolmelle ydinajatukselle: 1) taiteelliset syntymäpäivät 2) syntymäpäivät lasten näkökulmasta ja 3) syntymäpäivät sosiaalisesti jaettuna kokemuksena.</p> <p>Tutkielmassani ehdotan, että lasten taiteellinen toimijuus otetaan ohjaajien työn lähtökohdaksi. Leikki, mielikuvitus ja avoimuuden asenne voivat olla tapoja pyrkiä lapsilähtöisyyteen <i>Harlekiinin kekkerillä</i>. Lisäksi ehdotan, että syntymäpäivärituaalit ja taide voisivat kietoutua kekkeri-palvelutuotteessa yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, jonka myötä hahmottelen syntymäpäiväjuhlaa itsessään taidetapahtumana.</p> <p>Kehitysehdotukset voivat vaikuttaa palvelutuotteen kannalta myönteisesti toiminnan laadukkuuteen, ohjaajien sitouttavuuteen ja palvelutuotteen markkinoitavuuteen.</p>	
Asiasanat – Keywords Taidekasvatus, taidemuseo, syntymäpäiväjuhla, lapset, taideohjaaja	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston sähköinen JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	2
1.1.	Tutkimuksen tausta.....	2
1.2.	Teoreettiset lähtökohdat	5
1.3.	Tutkimuskysymykset.....	10
2	LASTEN SYNTYMÄPÄIVÄT ILMIÖNÄ	12
2.1.	Tapaus <i>Harlekiinin kekkerit</i>	12
2.2.	Syntymäpäivät rituaalisena tapahtumana	15
3	TAIDEMUSEO	18
3.1.	Museo vuorovaikutuksellisena instituutiona	18
3.2.	Fyysinen museotila.....	22
3.3.	Lapsi museossa.....	24
4	KOKEMUKSIA JA HAVAINTOJA MATKAN VARRELTA.....	27
4.1.	Toiminnan elementit – Syntymäpäiväjuhlien rituaalit ja taide.....	27
4.2.	Aikuisjohtoinen toiminta ja lapsen toimijuus	35
4.3.	Osallistava yhteistoiminta ja yksilö	38
5	MILTÄ MUSEOSYNTYMÄPÄIVÄT VOISIVAT NÄYTTÄÄ?	43
5.1.	Taiteelliset syntymäpäivät – Taiteen kietominen syntymäpäiväjuhlintaan	43
5.2.	Syntymäpäivät lasten näkökulmasta käsin - Vapautta, valinnanmahdollisuutta ja monimuotoista toimijuutta.....	50
5.3.	Syntymäpäivät sosiaalisesti jaettuna kokemuksena – Tunnetta, yhteisöllisyyttä ja elämyksiä	56
6	POHDINTA.....	61
	LÄHDELUETTELO	64

1 JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tausta

Harlekiinin kekkerit on Jyväskylän taidemuseon palvelutuote. Mainos kertoo palvelun sisällöstä: ”Vietä synttärit tai muut juhlat taiteen parissa – Tule mukaan Harlekiinin kekkeihin!” (Jyväskylän taidemuseon www-sivut). Palvelu kehitettiin vuonna 1998, pian Jyväskylän taidemuseon perustamisen jälkeen. Tuolloin museossa haluttiin lisätä lapsille suunnattua toimintaa (Sirpa Turpeisen haastattelu.) *Harlekiinin kekkerit* on painottunut syntymäpäiväjuhlien järjestämiseen ja toiminnan kohderyhmänä ovat lapset. Juhlien tilauksia museolle tulee vuosittain vaihtelevasti, arviolta joitakin kymmeniä. Jyväskylän yliopiston ja taidemuseon yhteistyössä järjestämän kurssin ansiosta pääsin seuraamaan kekkeriohjaajan vetämät kutsut ensimmäisen kerran kesällä 2014 sekä tutustuin tähän taidetta ja lastenkutsuja yhdistelevään palvelukonseptiin.

Perinteisille kotona järjestettävillä lasten syntymäpäiväjuhlille on nykyään tarjolla paljon erilaisia vaihtoehtoja niin museoissa kuin muualla. Nykyisellään museoiden lastenkutsut ovat vakiinnuttaneet asemansa syntymäpäivien yhtenä mahdollisena tapahtumapaikkana (Aartomaa 2015, 12–13). On arvioitu, että lastenkutsujen ulkoistamisessa perheitä kiehtoo erityisesti vaivattomuus: Leipominen, vieraiden viihdyttäminen ja siivoaminen on helpottavampaa jättää ulkopuolisen huoleksi (Rauhala, 2015). Kysynnän on arvioitu kasvavan. *Yle Uutiset* otsikoi 2.4.2014, että syntymäpäiväpakettien tilaaminen on entistä suosittuempaa: Valmiiden syntymäpäiväpakettien tilaaminen on selvästi tavallisempaa kuin vielä kymmenen vuotta sitten. Kilpailu kovenee tulevaisuudessa mm. palveluntarjoajien kasvavan määrän vuoksi. (Ojanperä, 2014.)

Tässä tutkimuksessa taidemuseo määrittää juhlien kontekstin. Taidemuseo on taidelaitos, jonka tehtävä on toimia yhteiskunnan hyväksi ja olla avoinna kaikelle yleisölle. Sen tulee esitellä taidetta, edistää taiteen ja kulttuurin tuntemusta sekä arvostusta. Museotoiminnan tavoitteita ovat osaltaan ohjaamassa yhteiskunnalliset ja poliittiset linjaukset, jotka vaikuttavat siihen, millaisia arvoja museotoiminnalla pyritään edistämään. (Kallio 2007, 105.)

Museopedagogisten palvelujen avulla yleisö pääsee osalliseksi museon tarjoamaan kulttuuri- ja taidekasvatukseen. Suomessa lapsille suunnattua museotoimintaa alettiin enenevässä määrin kehittää 1960-luvulla ja museopedagoginen toiminta alkoi sen jälkeisellä vuosikymmenellä. (Levanto 2010, 9). Museoiden suuntautuminen ulospäin on johtanut yleisötyön sekä saavutettavuuden korostumiseen. Avoimuus, yleisön osallisuus ja monipuolisten sisältöjen

tarjoaminen yleisölähtöisesti ovat taidemuseoalan nykytrendi (Venäläinen 2014, 61). Tässä yhtälössä lapsia ei nähdä pelkkänä museoyleisönä, vaan pikemminkin aktiivisina ja osallistuvina museon yhteistyökumppaneina. (Kettunen 2010, 76).

Tutkimukseni eroaa aiemmasta syntymäpäiviä koskevasta kansallisesta tutkimuksesta siinä, että tarkastelemassani tapausesimerkissä eli *Harlekiinin kekereissä* juhlan tapahtumapaikkana toimii taidemuseo. Taidemuseon syntäreistä ei ole aikaisempaa tutkimusta. Muut tutkimukset käsittelevät syntymäpäiviä yleisimmin kotiin, vanhemmuuteen tai kaupalliseen näkökulmaan liittyen.

Toiseksi tutkielmani eroaa aikaisemmasta tutkimuksesta siinä, että lapsille järjestetystä museotoiminnasta kirjoitetaan yleensä kasvatuksellisesta näkökulmasta käsin. Tällöin oppimisen merkitys näkökulmana korostuu. *Harlekiinin kekereiden* tutkimuksellisena erityispiirteenä on sen sijoittuminen lasten vapaa-ajan toimintaan museossa. Tälle toiminnalle tyypillistä on opettamisesta vapaa sisältö ja toiminta. Oppimista tapahtuu toki kaiken aikaa, mutta kekereillä opetus-oppimisnäkökulma ei ole toiminnan ensisijainen lähtökohta.

Työssäni Jyväskylän taidemuseon kekkeriohjaajana oivalsin, millaiset mahdollisuudet kyseisessä palvelussa piilivät; konseptissa, joka yhdistelee taiteen ja syntymäpäiväjuhlan käytäntöjä muodostaen erityislaatuisen elämyskokonaisuuden. *Harlekiinin kekkerit* on täynnä erilaisia toisiaan seuraavia osiota: näyttelykierros, taiteilu, lahjojen jakaminen ja herkuttelu. Tilaisuus eroaa kotona järjestetyistä juhlista lähinnä paikan ja ohjatun ohjelman suhteen. Kaikkiin tutustumiini muidenkin alojen syntymäpäiväkonsepteihin liittyy sama piirre: toiminnan erityislaatuisen ytimen sekä syntymäpäivärituaalien välillä ei ole tiivistä yhteyttä läpi juhlien. Koen, että taide ja syntymäpäivät voisivat punoutua yhteen kaikissa juhlan vaiheissa tarjoten toinen toisilleen jotakin uutta ja erilaista. Kysynkin, voisiko juhlasta tulla näin vielä erityisempi.

Kyseisten syntymäpäivien ohjaajana toimiessani sain arvokkaita kokemuksia, joita pohtimalla ja analysoimalla hahmotan palvelukonseptin ydinajatuksia, toimintatapoja sekä haastekohtia. Tulevissa luvuissa jäsenän kekkeriohjaajakokemuksiani, kekkeritoiminnan taidekasvatuksellisia merkityksiä sekä lapset museon käyttäjinä – näkökulman eri ulottuvuuksia etnografisen aineistoni ja tutkimuskirjallisuuden valossa.

Aloittaessani syntymäpäivien ohjaajana yritin hahmottaa ohjaamisen tavoitteet, tilaisuuden sisällöt, toimintamallit ja etenemisjärjestykset. Museon vaihtuvat näyttelyt tarjosivat joitakin suuntaviivoja, jonka pohjalta toiminta usein käytännössä rakentui. Tein eri ohjauskerroilla asioita eri tavoin kokeillakseni, mikä toimisi ja mikä ei. Joskus asiakkailla oli omia erityistoiveita, jotka vaikuttivat kyseisten kutsujen sisältöön. Yritin pitää mielessäni taidekasvatukselliset periaatteet, mutta se ei

ollut helppoa, koska yksityiskohtaiset toiveet esim. onginnan järjestämisestä tai tietynlaisesta tarjoilusta suuntasivat huomiotani mielestäni tärkeimmistä asioista pois päin. Oli hyvin haasteellista tasapainoilla syntymäpäivien ohjelman ja taidekasvatuksen väillä. Palaset tuntuivat irrallisilta ja jäsentymättömiltä mielessäni. Lisäksi koin, että oma velvollisuuteni tulevana taidekasvattajana on kyetä tarjoamaan myös jotakin sellaista, mitä asiakkaat eivät osaa edes pyytää tai kuvitella. Kysyin usein itseltäni, mitä pidän tärkeänä ja kuinka pystyisin toteuttamaan taidekasvatusta asiakkaita parhaiten palvelevalla tavalla.

Koin yhdeksi toiminnan haasteeksi sen, että selkeää linjaa ei ollut ja toteutus oli erilaista ohjaajasta riippuen. Toiminnasta vastaava museolehtori Sirpa Turpeinen ohjeisti, että jokaiselle ohjaajalle saisi muodostua oma tapa tulkita ja toteuttaa *Harlekiinin kekkeitä*. Tilanteiden vaihtuvuus ja ennakoimattomuus sekä erilaiset ryhmät toivat lisähaasteita ohjaajille. Lisäksi museo oli saanut aiemmin palautetta siitä, että joidenkin kekkeiden näyttelykierroksen suhteen palvelutuotteesta saatu kokemus ei ollut vastannut tilaajien ennako-odotuksia. Tämä lisäsi omaa haluani onnistua ohjaamisessa. Ohjaajan näkökulmasta katsottuna haasteena oli, ettei käytössä ollut kekkeiden suunnittelua ja toteutusta tukevaa materiaalia tai ohjeistusta. Kekkeitä läpäisevä punainen lanka oli kadoksissa itseltäni ja kenties myös muilta ohjaajilta.

Tutkielmani kysymyksenasettelu on muuttunut edellä mainitsemieni ohjaajakokemusten myötä. Aiemmin tarkoitukseni oli haastatella *Harlekiinin kekkeillä* olleita syntymäpäiväsankareita ja heidän vanhempiaan. Aikomukseni oli selvittää haastattelujen avulla, millaisena syntymäpäivien toimintaympäristönä museo heille näyttäytyy ja miten palvelua voisi kehittää sen pohjalta. Tämä näkökulma alkoi tuntua kuitenkin väärältä vaihtoehdolta, koska huomasin palaavani yhä uudelleen ohjaajan näkökulman pariin. Jokainen ohjaaja toteutti kekkeitä, kuten parhaaksi näki. Kiinnostukseni heräsi, miten ohjaajan toimintaa voitaisiin helpottaa. Kokonaisuudessa oli paljon jäsentymätöntä, minkä vuoksi tuntui haasteelliselta löytää kiinnekohtia, joihin tutkimushaastattelu olisi voitu perustaa. Tutkimuksellisesti ei olisi ollut perusteltua kysyä yksittäisten synttäríosallistujien ja heidän vanhempiensa kokemuksia. Ne eivät olisi kyenneet tavoittamaan toiminnan laajempia merkityksiä. Osallistujakokemusten kartoittaminen olisi kertonut ainoastaan tietyn yksittäisen synttäräkerran onnistumisesta tai epäonnistumisesta.

Kehittävä tutkimusote avaa tietä palvelutuotteen kannalta olennaisiin asioihin kuten: 1) toiminnan laadukkuus 2) ohjaajien sitoutettavuus 3) palvelutuotteen markkinoitavuus.

1) Toiminnan laatu merkitsee sitä, että toiminta on ammattimaisesti ja perustellusti toteutettua. Parhaimmillaan toiminnan tasalaatuisuus säilyy vaikka ohjaajat vaihtuvat. Taidekasvattajan työssä

valinnat on voitava tehdä ammattimaisesti ja niiden taustalla vaikuttavat syyt on kyettävä perustelemaan ymmärrettävästi. Näin tietoisuutta ja arvostusta toimintaa kohtaan voidaan edistää. Tietoisten valintojen lisäksi kasvattaja tarvitse työssään myös intuitiivista otetta, heittäytymiskykyä ja tilannetajua. Ohjaajan tehtävä on herätellä lapsia tunnistamaan museovierailuista aisteja puhuttelevat ja ajatuksia herättävät ominaisuudet ja tunnelmat (Vrt. Roivainen 2016, 271). Nähdäkseni taidekasvattajalle tärkeää on, kuinka hän suuntaa huomiota siihen, mihin ei tiedetä valmiita vastauksia.

2) Ohjaajien sitouttaminen toimintaan on haasteellista ja nykyisellään heistä on pulaa. Uskon sen johtuvan työn haasteellisuudesta ja isosta vastuusta. Ohjaajien suunnittelutyö helpottuu ja nopeutuu jos he saavat työskentelyynsä tukea. Käytännön tilanteissa ohjaajan apuna voisivat toimia yhteiset periaatteet, jotka auttavat suuntaamaan toimintaa kohti toivottuja tavoitteita nopeastikin vaihtuvissa tilanteissa. Tämä helpottaa jokaisen ohjaajan työtä ja auttaa linjaamaan toimintaa siitä huolimatta, onko museolla mahdollisuutta järjestää heille yhteistä ohjaajakoulutusta.

3) Markkinointiviestintää helpottaa toiminnan yhtenäinen pohja, mikä voi edistää toiminnan kasvua. Tasalaatuista toimintaa on helpompi mainostaa. Palvelulupauksen muotoiluun voidaan myös saada uusia näkökulmia. Valitettavasti vapaa-ajan toimintaan on usein mahdollista sijoittaa vain vähän resursseja. Itse suhtaudun tähän varauksella, koska kyseinen museotoiminta ponnistaa kansansivistyksellisestä ja taidekentän näkyvyyttä edistävästä motivaatiosta. Lasten taidesyntymäpäivä-palvelu alati liikkeessä olevana laajempänä ilmiönä, vaatii osakseen uusien tulkintojen tekemistä ja perusteltuja kehitysehdotuksia. Vakiintunut ja hyväksi havaittu palvelukonsepti voidaan pitää elävänä ja hyvin toimivana esimerkiksi suunnittelun, jatkokehittelyn ja arvioinnin avulla. (Vrt. Manu, 2016).

1.2. Teoreettiset lähtökohdat

Tutkielmani niveltyy: taidekasvatukseen, lapsuudentutkimukseen, museopedagogiikkaan sekä kulttuuripolitiikkaan ja markkinointiin. Tämä edellyttää käsittelemäni ilmiön eri puolten tunnistamista. Raja-pinnoilla liikkuminen auttaa ymmärtämään museosynttäri-ilmiön moninaisia merkitysulottuvuuksia, mutta myös selventämään taidekasvatuksen ydintä ja mikä on sen suhde muuhun kenttään. Käyttäen monitieteellisiä menetelmiä perehdyn etnografiseen kokemusaineistooni ja tutkimuskirjallisuuteen.

Lapsuudentutkimus on monitieteinen ja nuori tutkimusalue, jonka alkujuuret löytyvät 1980-luvulta. Lapsuudentutkimuksen tavoite on ymmärtää lapsia yhteisöiden jäseninä ja toimijoina sekä

lapsuuden ymmärtäminen osana yhteiskuntaa ja kulttuuria. (Alanen 2009, 9.) Nykyään lasten toimijuuden korostaminen ja käsitys lapsista aktiivisina subjekteina on tutkimuksellinen painopiste, joka on saanut enenevässä määrin sijaa lapsuudentutkimuksen vahvistettua asemaansa akateemisessa maailmassa, mutta etenkin tähän on vaikuttanut lapsia koskevan ajankohtaisen tiedon tarve (Ibid. 25). Taidemuseosynttäreitä käsittelevä tutkielmani on sidoksissa tähän painotukseen. Asetan lapsilähtöisyyden keskeiseksi arvoksi, jonka kautta ohjaaja voi lähestyä työskentelyään.

Lapsuudentutkimuksen lähtökohtana on ymmärtää lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä, mikä tarkoittaa sen olevan ajallisesti ja paikallisesti muuttuva konstruktio. Lapset nähdään sosiaalisina toimijoina, jolloin heidät tulee mieltää yhtenä osapuolena yhteiskunnallisissa suhdejärjestelmissä. Lapset eivät ole vain hoivaa tai kasvatusta vastaanottavia osapuolia, vaan he antavat oman panoksensa ja osallistuvat. Lapsuudentutkimuksen yhtenä tehtävänä on tehdä tätä puolta näkyväksi. Lapsuuden instituutiot säätelevät ”normaalilapsuutta”, joka rajaa lasten mahdollisia tapoja osallistujia, mutta myös avaa lasten toimintakenttää. Lapsuus ei kuitenkaan ole vain institutionaalisten normien määrittämä, lapsille tuotettu tila. Lapset rakentavat itse lapsuutta, jolloin lasten eletyt lapsuudet eivät luultavimmin mahdu mihinkään normistoon. Eri alojen ammattilaiset osallistuvat lapsuuden rakentamiseen, eikä kuvaus ole vain neutraalia, vaan myös normittavaa. (Ibid. 22–23.) Kun lapsuus ymmärretään muuttuvana rakenteena, tutkielmantekijänä olen vastuussa yhdenlaisen esityksen tuottamisesta asiasta.

Lasten taiteellista toimijuutta voidaan hahmottaa aktiivisena toimintana, jossa mukana on taiteellisia laatuja, vaikka niitä ei nimitettäisikään taiteeksi. Laadut voidaan ymmärtää taiteen eri elementteinä, jotka näyttäytyvät samoina, ja mahdollisesti myös samanaikaisesti, vaikka toimintaprosessi ja sen lopputulokset vaihtelisivat. Taiteen yhteydessä toimijuus tarkoittaa myös sitä, kuinka paljon ja millä tavoin lapsen omalle taiteelliselle ilmaisulle on tilaa ja minkä luonteista lasten taiteellinen toiminta on. Aikuisjohtoisessa toiminnassa voidaan ottaa huomioon, miten taiteellinen toimijuus toteutuu. Näin voidaan luoda lapsilähtöistä vuorovaikutuksen tilaa lasten ja aikuisten välille, mikä on pedagogisesti merkittävä asia. (Pääjoki 2016, 111–112.) Tämän tutkielman puitteissa käsitän, että lapsi taiteellisena toimijana on aktiivinen, pätevä ja vaikuttava toiminnan osapuoli. Ohjaajan toiminnan kannalta keskeiseksi muodostuu se, miten hän kuulee lapsen äänen ja ymmärtää tätä sekä pystyy tukemaan moninaisten toimintamahdollisuuksien syntymistä eri tilanteissa taiteen tai taiteenkaltaisten toimintojen yhteydessä.

Syntymäpäivä on yleinen juhlarituaali, mutta tutkimusta siitä on tehty suhteellisen vähän. Syntymäpäivistä tehty tutkimus sijoittuu yleisimmin päiväkotiympäristöön ja kotona vanhempien järjestämiin juhliin mm. sosiaalisuuden, tapakasvatuksen ja kulutuskulttuurin näkökulmasta

katsottuna. (Lee, Katras & Bauer 2009, 534.) Ulkomailla synttäreitä on tutkinut esimerkiksi ranskalainen Regine Sirota, joka korostaa lasten kotisyntymäpäivien rituaalista luonnetta mm. artikkelissaan ”*The birthday: a modern childhood socialization ritual*” (2001). Lisäksi lähempi tarkastelu osoittaa syntymäpäivien tutkimuksen kietoutuvan toistuvasti vanhemmuuden, etenkin äitiyden, ja kaupallisuuden yhteiskudelman, josta esimerkkinä Alison J. Clarken artikkeli: ”*Making sameness: Mothering, commerce and the culture of children's birthday parties*” (2007).¹

Harvalukuisena esiintyvää kotimaista tutkimusta lasten syntymäpäivistä edustaa Jaana Martikaisen artikkeli ”*Lasten synttäreiden etnografiaa*” (1996), joka selvittää lasten syntymäpäiväjuhlien käytäntöjä kotioloissa. Syntymäpäivän ja kulutuskulttuurin yhteyksiä tutkii puolestaan Sanni-Karoliina Loukon pro gradu *Lasten käsityksiä syntymäpäiväjuhlasta* (2015), jossa lapsia haastateltiin kotisyntymäpäivistä ja kodin ulkopuolella toteutettavista juhlista. Myös Minna Ruckenstein käsittelee kirjassaan *Lapsuus ja talous* (2013) lasten syntymäpäivissä ilmeneviä vaihtosuhteita sekä lapsuuden ja kaupallisen kulttuurin kytköksiä. Susanna Vainion Haaga-Helia ammattikorkeakoulussa tekemä tutkimus *Lastenjuhlat paketissa -konseptin tuotekehitys* (2014) tarkastelee aihetta tuotteistamisen näkökulmasta tavoitteenaan suunnitella lastenjuhlapaketteja verkkomyyntiin yritykselle.

Lähtökohtia omaan työhöni ovat antaneet edellä mainittujen lisäksi seuraavat tekstit: Tarja Pääjoen artikkeli ”*Lasten taiteellinen toimijuus*” (2016) ja Pauline von Bonsdorffin artikkeli ”*Taiteilija ja lapsi esteettisinä toimijoina*” (2009). Leena Alasen artikkeli ”*Johdatus lapsuudentutkimukseen*” (2009) toimii hyvänä pohjana lapsuutta käsittelevään aiheeseen. Lisäksi Päivi Roivaisen väitöskirja *Puettu lapsuus. Löytöretkiä lastenvaatteiden saarille* (2016) ja Kaisa Mäki-Petäjän väitöskirja *Aesthetic Engagement in Museum Exhibitions* (2014) ovat toimineet inspiraation lähteinä. Vaikka Roivaisen tutkimus ei ole taidekasvatuksen alalta, halusin sisällyttää sen tutkielmaani tuomaan hieman erilaista näkökulmaa ja sivujuonetta, etenkin materiaalisuudesta. Akateemisen kirjallisuuden lisäksi olen tutustunut englantilaisen *The Welfare State International* taiteilijakollektiivin toimintaan sekä heidän julkaisemiinsa materiaaleihin. Yhdistys kehitteli ajatusta yhteisöllisestä juhlataiteesta, joka luo uudenlaisia tapoja tehdä ja käyttää taidetta juhlan yhteydessä. Taiteilijakollektiivi oli taiteidenvälisten tapahtumien ja juhlien järjestämisen edelläkävijöitä Euroopassa (1968–2006). (The Welfare State Internationalin [www-sivut](http://www.welfarestateinternational.com).)

¹ Lisää vanhemmuuden ja kaupallisuuden yhteyksistä ks. esim. Lee, Katras & Bauer 2009, 532–553; Jennings & Brace-Govan 2014, 88–112.

Sovellan Roivaisen ajatuksia lapsista museon käyttäjinä. Lasten ja aikuisten tilan eriytyminen on haaste, koska tällöin omaan maailmaansa siirrettyjen lasten ääni ei välttämättä pääse kuuluviin ja heihin vaikuttamisen tarve korostuu (Roivainen 2016, 16). Lapset pitäisi nähdä aktiivisina toimijoina, jotka ovat yhteydessä ympäristöönsä ja vaikuttava siihen (Ibid.20).

Olen samaa mieltä Roivaisen kanssa siitä, miten taide-esineet voidaan käsittää objektien sijaan aktiivisina toimijoina, jotka vaikuttavat ympäristöönsä. Tällöin esineiden ja ihmisten väliset suhteet korostuvat. Vuorovaikutus taiteen, museotilan ja vierailijoiden välillä nousee keskeiseksi. (Ibid. 29.) Syntymäpäivien elämysluonne ei ole vain ihmisten tekemää ja ohjaajan luomaa vaan myös museotilan, arkkitehtuurin ja taide-esineiden läheisyyden tuottamaa käsinkosketeltavuutta ja affektiivisuutta. Taidemuseon erityispiirteinä ovat sen tarjoamat monipuoliset mahdollisuudet esteettisiin elämyksiin ja taidetoimintaan. Taidemuseon vahvuus piilee siinä, että teokset ovat aivan lähellä sekä nähtävissä että koettavissa moniaistisesti (Tervahartiala 2010, 81).

Viime aikoina on korostettu, että uusmaterialistinen teoria sopii erityisen hyvin empiiristen aineistojen ja etnografisen metodologian rinnalle. Uusmateriaalinen näkökulma avaa pohdinnat siitä, miten ainutkertaiset tutkimuskohteen piirteet ja paikallisuudet tuottavat merkityksiä. Lisäksi, voidaan kysyä, miten eri toimijat saavat äänensä kuuluviin, millaisia erilaisia vuorovaikutussuhteita toimijoiden välillä esiintyy ja millä tavoin tutkija liittyy havainnoimaansa kenttään. (Leppänen & Tiainen 2016, 28–29.) Kuljetan uusmateriaalista näkökulmaa käsittelyssäni sivujuonteena, joka voi avata uudenlaisia tarkastelukulmia.

Olen ollut mukana kekkeritoiminnassa tarkkailijana, avustajana ja vastuuhjaajana. Olen monin tavoin sisällä tutkimassani museosyntäri-ilmiössä. Tarkkailijana olen ollut seuraamassa tapahtumia, puuttumatta tai osallistumatta aktiivisesti varsinaisiin tapahtumiin. Tällöin olen voinut rauhassa havainnoida ohjaajan, lasten ja vanhempien toimintatapoja sekä olemistyytlejä olematta itse vastuussa tilanteiden etenemisestä. Vastuuhjaajana ollessani olen huolehtinut toiminnan etenemisestä. Tällöin huomio on väistämättä ollut käytännön sujuvuudessa, eivätkä käsitykset taiteesta, lapsuudesta, ohjaamisen käytännöistä, juhlien luonteesta tai toimintakulttuurista ole olleet kuin hiljaisesti läsnä. Nähdäkseni apuohjaajana on helpompi tutustua vastuuhjaajan näkemyksiin ja pedagogiseen katsantoon. Kun näkee, miten toinen ohjaaja asiat tekee, omille näkemyksille saa hyödyllisen peilauspinnan. Joskus toiminta sopii omiin periaatteisiin, toisinaan havaittavissa on ristiriitaisuutta. Apuohjaajana olen saanut myös paremman käsityksen osallistujien näkökulmasta kekkerille, koska apuohjaajan työ on usein merkinnyt osallistujien joukossa mukana tekemistä. Oma asemani voi joltakin osin vaikeuttaa asioiden huomaamista. Pysin vaalimaan kriittistä ja reflektointia sekä välttämään ottamasta asioita itsestänselvyyksinä, minkä myötä voin

päästä syvällisemmin kiinni kekkereiden tapahtumiin. Se, että olen ollut mukana toiminnassa voi toisaalta jopa nostattaa kriittistä suhtautumistani asioihin. Pysin tuomaan asioita esiin niiden eri puolet huomioiden, jotta asioista muodostuisi kattava käsitys.

Erilaiset roolini antavat minulle moninaisen tulokulman synttäratoiminnan tarkasteluun. Olen saanut laajan kosketuspinnan toimintaan oman ohjaustaustani sekä toisten ohjaajien, osallistujien ja museon kanssa käytyjen keskustelujen kautta. Herkkyyteni ilmiön moninaisuutta kohtaan on erityinen verrattuna sellaiseen tutkijaan, joka ei olisi toiminut kekkereiden havainnoitsijana tai ohjaajana, vaan tarkastelisi ilmiötä puhtaasti ulkopuolelta.

Pääasiallisena aineistonani ovat kekkereille tekemäni ohjaussuunnitelmat ja kokemuspäiväkirjani, joka sisältää myös etnografisia havaintoja muiden ohjaajien ohjaamilta kekkereiltä. Muistiinpanojen tekeminen ohjauskerroilta vaati ylimääräistä työtä, mutta tarve siihen tuli kuin luonnostaan. Koin ohjaamisen mielenkiintoisena haasteena ja kirjoittaminen oli keino purkaa ja työstää koettua. Lisäksi hyödynnän kekkereillä ottamiani valokuvia ja vuonna 2014 tekemääni museolehtori Sirpa Turpeisen haastattelua.

Sovin Jyväskylän taidemuseon kanssa tutkimusaiheestani loppusyksystä 2014 ja sain heiltä luvan toteuttaa sen. Olen pitänyt yhteyttä museoon myös prosessin keskivaiheilla. Museolehtori Sirpa Turpeisen haastattelusta 29.10.2014 sovin erikseen hänen kanssaan ja toimitin haastattelun rungon etukäteen. Haastattelun tallensin nauhurilla ja litteroin tekstitiedostoksi. Valokuvaamisesta *Harlekiinin kekkereillä* 9.5.2015 sovin erikseen museon ja kekkeriohjaajan kanssa sekä pyysin kaikilta osallistujilta kirjalliset tutkimus- ja kuvausluvat sekä kekkeriohjaajalta suullisen luvan aineiston keräämiseen. Luvissa selvitin kuvien käyttötarkoituksen tutkimustani varten: henkilötiedot pidetään salassa, kuvia voidaan julkaista tutkimuksen yhteydessä ja kaikkia aineistoja käytetään vain tutkimustarkoitukseen. Aineistoja käsitellään ja säilytetään luottamuksellisesti ja tietoturvasta huolehditaan suunnitelmallisesti. Tutkimuksen kaikissa vaiheissa noudatetaan Jyväskylän yliopiston hyvän tieteellisen käytännön periaatteita.

Valokuvat auttoivat osaltaan palaamaan kekkeritilanteisiin ja niiden tunnelmiin kirjoitusprosessin eri vaiheissa. Valokuvien tarkastelussa hyödynsin lähilukemista. Lähilukemisella viitataan siihen, että huomio kiinnitetään kuvien yksityiskohtiin, jotka ensinäkemältä saatavat vaikuttaa epäolennaisilta, mutta jotka kuitenkin puhuvat paljon. (Vänskä 2006, 15.) Visuaaliset esitykset eivät kuitenkaan koskaan tyhjene yhteen luentaan, vaan ne sisältävät aina mahdollisuuden uudelleentulkinnoille. Vänskä korostaakin katsomisen poliittisuutta sekä kuvien

monimerkityksellisyyttä, jotka edellyttävät kuvien lukemiselta erityistä katsojan aktiivisuutta. (Ibid. 16.)

Modernissa kulttuurissa katseeseen ja näkemiseen liittyy valta-asemia (Vänskä 2006, 19). Olemme tottuneet tietynlaiseen tapaan esittää ja katsoa asioita. Jos jokin esitys ei kuulu käsityksemme siitä, esimerkiksi millaista on olla lapsena museossa, se jää helposti vaille huomiota. Emme tunnista outoa esitystä, koska se ei vastaa muodostamaamme käsitystä lapsuuden ja museovierailun suhteesta. Siksi tietyt tavat puhua ja kuvata lapsia taidemuseossa ovat vakiintuneet, jolloin toiset esitystavat painuvat pimentoon. De Lauretis kirjoittaa: ”[N]äkymättömyys johtuu siitä, että se, mitä olemme tuottaneet ei ole vielä tunnistettavissa representaationa.” Näin ollen jokaisessa ajassa on tiettyjä sokeita pisteitä. Vallitsevan diskurssin marginaaleissa on toisenlaisia esityksiä, vaikka ne eivät näy ja kuulu valtavirrassa. (de Lauretis 2004, 70.) Tässä mielessä ajattelen, että ottamiani valokuvia hetkellisistä tilanteista ilman sommittelua ja kuvattavien ohjeistamista luonnehtii yltämättömyys vallitseviin esitystapoihin museokokemuksista. Kuvat sisältävät yksityiskohtia, jotka saattavat näyttää lapsuuden taidemuseokokemuksia uudessa valossa.

Tällä työllä osallistun kekkeritoimintaa koskevaan keskusteluun tuomalla esiin omia kokemuksiani käytännön tilanteista ja analysoimalla kokemuksiani. Miellän kirjoitukseni vuoropuheluna, jossa kekkeritoiminnan analyysi ei näyttäydy nykyisten taidekasvatuskentän toimijoiden käsitysten kritiikkinä. Sen sijaan työtäni luonnehtii teoreettinen kiinnostus ja aito paneutuminen toiminnan taustaoletuksiin. Ymmärrän taidekasvatuskentän aktiivisten neuvottelukumppaneiden verkostona sen sijaan, että vallitsevat käsitykset nähtäisiin vain passiivisina ja lukkoon lyötyinä totuuksina.

1.3. Tutkimuskysymykset

Tutkielmassani lähdän liikkeelle ohjaajan näkökulmasta käsin eli tarkastelen asioita palveluntuottajan silmin. Tarkoitukseni on pohtia omia ohjaajakokemuksiani, mitä olen niistä oppinut ja miten niiden avulla voitaisiin tukea ohjaajien työskentelyä heidän kekkereillä ohjatessaan. Tutkielmassani kokemuksellisuus ja reflektointi nousevat tärkeään osaan. Kehittävän arvioinnin myötä ehdotan, miten toimintaa voitaisiin jatkossa järjestää. Tarkastelen toiminnan laatutekijöitä, joiden kautta ammattimainen toiminta rakentuu. Tärkeitä kysymyksiä ovat, miten asioita tehdään ja miten eri tilanteissa toimitaan. Ohjaajien osaaminen ja sen tukeminen ovat tutkielmani ydinaluetta.

Tutkielmassani keskeiseksi nostan seuraavat kysymykset: 1) Millaisia kokemuksia ja havaintoja minulla on *Harlekiinin kekkereistä* ja miten niiden avulla voisi kehittää toiminnan laatua? 2) Millä

tavalla etenkin ohjaajien toimintaa voidaan kehittää? Pysin kuljettamaan näitä kokemuksia tässä tekstissä, mutta myös tulemaan tietoiseksi omista ennakko-käsityksistäni ja muotoutumassa olevasta taidekasvattajuudestani. Tätä omaa näkökulmaani suhteutan aihealueesta kirjoitettuun tutkimukseen.

Tutkielmani lähtökohdat liittyvät pyrkimykseeni kehittyä ohjaajana ja taidekasvattajana. Tämä on mielestäni tärkeä näkökohta taidekasvatuksen ammattilaisuuden kynnyksellä ja valmistautuessani työelämän asettamiin haasteisiin. Usein taidekasvattajan työ on keikkayötä ja pitkälti yksin tekemistä, jolloin vaaditaan taitoa suhtautua kehittäväällä otteella omaan työskentelyyn. Taito reflektoida omia kokemuksia on keskeistä, jotta kokemastaan voi oppia jatkoa ajatellen. Pysin tunnistamaan tilanteiden eri puolia ja hahmottamaan, mitkä tekijät ovat tilanteessa läsnä. Kekkereiltä saamiani kokemuksia pohtimalla voin tavoittaa hetkellisiä tuokioita ja tarkastella ohjaajan tekemiä tilannekohtaisia ratkaisuja, jotka eivät aina välttämättä esimerkiksi asiakkaan kokemuksessa korostu tai tule esiin. Nykyään asiakaslähtöinen palvelumuotoilu on vallannut alaa, mutta olen tietoisesti valinnut toisenlaisen lähestymistavan tutkielmaani. Mielenkiintoni suuntautuu kokemuksiini ohjaustyöstä sekä siihen, miten toisia ohjaajia voitaisiin tukea ja heidän työtään helpottaa. Ohjaajana toimiessani koin ristiriitaisia kokemuksia, ihmetyksen hetkiä ja onnistumisiakin, joihin haluan tutkielmassani pureutua. Tämän myötä suhtaudun kehittäväällä otteella kekkereiden ohjaustoimintaan. Toivoisin, että taidekasvatuksen ammattilaisten yleinen arvostus voisi olla nykyistä parempaa, minkä vuoksi koen tarvetta oman ammattilaisuuteni pohtimiseen ja työni reflektointiin.

Työelämä asettaa monialaisuuden vaatimuksia. Juha Varton (2011, 23) mukaan nykyaikaisen taidekasvatuksen käytännöt levittäytyvät lukuisille uusille toiminta-alueille: *"[--]aiemmat rajatut alueet sekoittuvat kulttuurissa toisiinsa, eikä mikään alue voi määritellä itseään lähtien vain omista tavoitteistaan tai historiastaan."* Myös taidepedagogiikan professori Anniina Suominen (2016, 9-10) peräänkuuluttaa taidekasvatuksen vaihtuvien kontekstien muuttuviin tarpeisiin monialaisia ja vastuullisia taiteen ammattilaisia: *"Taidekasvatus ei toimi koulujen ja kasvatuksellisten instituutioiden rajoissa vaan sijoittuu yhä enenevässä määrin sekä pienten ja paikallisten että globaalien kulttuurien ja yhteisöjen kontekstiin [--]. Taidekasvattajat, taiteilijat ja tutkijat tekevät työtään monen kentän ja tieteenalan risteyssä sekä vastaavat toiminnallaan yhteiskunnan ja yksilöiden tarpeisiin [--]."* Taidekasvattajan osaamisen ydin näkyy laaja-alaisena näkemyksellisyytenä ja yhteistyötaitoisuutena muutosten virrassa sekä kykynä analysoida haasteita ja kehittää toimintaa sen pohjalta.

Tutkielmassani on kehittävä ote, jonka tarkoituksena on auttaa ohjaajia, mutta myös sivuta taidekasvatuspalveluihin liittyvää arvokeskustelua, josta käsin *Harlekiini kekkerit* kumpuaa. Pohjaan valintani Juha Varton huomautukseen (2011, 24): ”*Toiminta synnyttää myös kysymyksiä, joihin se ei anna vastauksia, ennen kaikkea kysymyksiä tiedosta, arvosta ja oikeasta toiminnasta. Yleensä tällaiset kysymykset kohdistuvat käytännön arvioimiseen ja perusteiden etsimiseen, ja tavoitteena voi olla, kuinka käytäntöä voidaan kehittää.*” Tämän tutkimuksen puitteissa käytännön tasoon ei voida kattavasti paneutua. Käytän esimerkkejä, mutta niiden määrä on rajattava tätä esitystä varten. Tutkimukseni ulkopuolelle rajautuvat esimerkiksi pohdinta käytännön tason toteutuksesta ja Jyväskylän tapauksen sovellettavuudesta muihin vastaaviin kohteisiin.

Katson, että käytännöt rakennetaan todella vasta yhteisön keskinäisessä vuoropuhelussa ja arvokeskustelussa, johon nyt tutkielmallani avaan tietä. Yksin kukaan yksilö tai puheenvuoro ei riitä edustamaan koko laajaa ja monitoimijaista taidemuseotoimintakenttää, joten tällä kirjoituksellani haluan käynnistää keskustelun siitä, miten toimintaa voitaisiin yhdessä kehittää.

Lähden liikkeelle esittelemällä *Harlekiinin kekkeriä*, syntymäpäiviä rituaalisena tapahtumana, taidemuseoinstituution piirteitä sekä lapsikävijöiden suhdetta taidemuseoinstituutioon. Sitten etenen omiin kokemuksiini ja havaintoihin *Harlekiinin kekkeriä*.

2 LASTEN SYNTYMÄPÄIVÄT ILMIONÄ

2.1. Tapaus *Harlekiinin kekkerit*

Taidemuseon museolehtori Sirpa Turpeinen kertoo, että *Harlekiinin kekkerit* -juhlatoiminta aloitettiin pian Jyväskylän taidemuseon perustamisen jälkeen vuonna 1998. Silloin museolla mietittiin, mitä lapsille voitaisiin tarjota. Turpeinen vieraili Joensuussa Pohjois-Karjalan museon yhteydessä olevalla Mukulakadulla, jossa järjestettiin lasten syntymäpäiviä. Idea vaikutti hänestä hyvältä, joten palvelukokonaisuutta päätettiin kokeilla Jyväskylän taidemuseossa. (Sirpa Turpeisen haastattelu.)

Harlekiinin kekkerit rakennettiin Jalo Sihtolan kokoelman ympärille, joka oli tuolloin Jyväskylän taidemuseon pysyvä näyttely. Kyseisessä näyttelyssä oli mukana italialaisen taiteilijan Gino Severinin *Harlekiini*-maalaukset. Kutsut saivat nimensä ja tunnushahmonsia tästä maalauksesta. *Harlekiini*-hahmo näkyi kekkeriillä harlekiini-aiheisten rooliasujen ja käsinuken muodossa. Hahmo oli mukana myös esitteissä ja mainoksissa. Vaikka Sihtolan kokoelma myöhemmin siirrettiin pois

Jyväskylän taidemuseosta, harlekiini nähtiin edelleen juhlien tunnushahmona ja se säilytettiin kekkereiden nimessä.

Työpajaohjaajaa tai erillistä budjettia museolla ei toiminnalle ollut. Aluksi Jyväskylän kuvataidekoulun vanhimmat 17–18-vuotiaat oppilaat toimivat kekkeriohjaajina. Myöhemmin ja vielä nykyäänkin ohjaajina toimivat sekä harjoittelijat että opiskelijat AMK:ista ja yliopistolta. Osa heistä on jatkanut ohjaustoimintaa vielä valmistumisensa jälkeenkin. Uuden ohjaajan perehdytys tapahtuu seuraamalla kokeneemman ohjaajan vetämiä kekkereitä.

Harlekiinin kekkereiden toteutustapa on perustunut tiettyihin ohjelmaosioihin, jotka esiintyvät jokaisilla kekkereillä. Kahden tunnin mittaisen tapahtuman osiot ovat olleet leikinomainen näyttelykierron, työpaja, lahjojen jako ja herkuttelu. Osioden sisältöjä on ollut tapana muokata ohjaajakohtaisesti, vaihtuvien näyttelyiden ja asiakkaan toiveiden mukaan. Turpeisen mukaan alkuajoina ideoitiin ja sovittiin enemmän yhdessä ohjaajien kesken, mitä kekkereillä voitaisiin tehdä, mutta sittemmin vaihtuvien näyttelyiden myötä käytännöstä on luovuttu. Museossa on keskimäärin kymmenen vaihtuvaa näyttelyä vuosittain. Ohjaajat miettivät kunkin näyttelyn kohdalla erikseen, miten näyttelyyn tutustutaan kekkereiden puitteissa. Rajallisen ajan vuoksi kaikkiin teoksiin ei ehditä juhlissa tutusta. Yleensä sopivat teokset/näyttelyt valikoidaan kekkereiden teeman ja kohderyhmän perusteella.

Sirpa Turpeinen kertoo, että kekkereitä on pyritty ajoittain uudistamaan. Esimerkiksi vuonna 2008 kekkereille tehtiin toimintatapojen tarkennuksia, joiden myötä harlekiini-hahmoa haluttiin herätellä vahvemmin henkiin. Tarkoitus oli, että ohjaaja kertoo lapsille hahmosta kekkereiden aikana. Ohjaajan ohjeistuksessa² on tarina 110-vuotiaasta Herra harlekiinista, joka asuu Jyväskylän taidemuseossa. Hahmon oli tarkoitus jäädä elämään juhlijoiden mieleen ja muistoihin. (Ohjeistus kekkeriohjaajalle, 4.) Tästä huolimatta hahmoa on Turpeisen mukaan hyödynnetty vaihtelevasti ohjaajasta riippuen.

Toisena kokeiluna olivat synttäripaketit. Asiakas saattoi valita mieleisensä teeman, joita olivat *Harlekiinin karnevaalit* (perusteema), *Fantasia* (synttärisankarin oma aihe) ja *Mustikka* (luontoaihe) (Ohjeistus kekkeriohjaajalle, 9). Myös kekkereiden herkutteluosion tarjoilu on välillä tarjottu esimerkiksi luomuvaihtoehtona. Palvelutuotteelle on pyritty luomaan lisäarvoa tarjoamalla asiakkaalle valittavaksi lisäpalveluita, jotta materiaali- ja palkkakulut saataisiin katettua. Nykyisin

² Vuonna 2014 saamani ohjeistus on 12-liuskainen vihkonen, joka esittää käytännön toimintaohjeet kekkeriohjaajille. Sisällössä käydään läpi seuraavat kohdat: 1. Kekkereiden varaus ja ohjaajien valitseminen. 2. Herra Harlekiini ja muut hahmot. 3. Kekkereiden rakenne ja tarjoiluehdotukset. 4. Markkinointipakettien sisällöt. 5. Tiedot kekkeriostosten suorittamisesta, palkkiosaannista ja synttärisankarin vanhempien kanssa yhteydenpidosta. 6. Taidemuseon henkilöiden yhteystiedot.

teemapaketteja ei ole, sillä käytäntönä on, että lähtökohta on aina *Harlekiinin karnevaalit* perusteema, jonka lisäksi valitaan tarkempi tema tilaajan tarpeiden mukaan. Joskus toiveena on ollut esim. tanssiin, piirtämiseen, eläimiin, keijuihin tai lempiväreihin liittyviä asioita. Toisinaan synttärisankarin on kerrottu olevan luonteeltaan erityisen ujo, jolloin se on otettu huomioon suunnittelussa. (Sirpa Turpeisen haastattelu.)

Kekkerit ovat olleet pitkään osa taidemuseon tarjontaa, mutta niiden kysyntä on ollut vaihtelevaa. Vuonna 2014 synttärilauksia tuli ennätyskellisen paljon, mutta tilausten määrä ei ole vakiintunut tietylle vuositason. Syntymäpäiviä on järjestetty eniten tytöille, mutta mukana on ollut myös kokonaisia poikaryhmiä. Osallistujat ovat olleet noin 6-10-vuotiaita. Ryhmän koko on tavallisesti alle 10 henkilöä.

Yleensä asiakkaan yhteydenotto tapahtuu noin kuukausi ennen juhlia. Taidemuseo ilmoittaa uudesta tilauksesta ohjaajille sähköpostilla ja Facebook-ryhmässä. Nopeimmin viestiin reagoiva ohjaaja saa kekkerit järjestettäväkseen. Hän saa museolta asiakkaan yhteistiedot ja sopii yksityiskohdista. Syntymäpäivillä on yleensä mukana juhlijän huoltaja, joten aikuisten mahdollisista velvollisuuksista sovitaan tässä yhteydessä myös. Etenkin ison ryhmän kohdalla ja työpajaosuudessa ylimääräiset käsiparit ovat tarpeen, joten ohjaajan on mietittävä, tarvitseeko hän työparin tai useampia huoltajia juhlaan mukaan.

Kekkereiden ohjaamisen lisäksi ohjaajan työhön kuuluvat etukäteissuunnittelu, valmistelutyöt ja mahdollisten ostosten tekeminen. Turpeisen mukaan lähtökohtana suunnittelulle toimivat sen hetkinen näyttely, lasten ikä, ryhmäkoko ja erityistoiveet. Omien taideteosten tekemistä varten on suunniteltava töiden aihe, päätettävä käytettävä tekniikka sekä varmistettava, että tarvittavat välineet ja materiaalit löytyvät varastosta. Kahden tunnin aikarajoitus on otettava huomioon erilaisia ideoita valikoitaessa. Jos tarjoilu on sovittu museon hoidettavaksi, ohjaaja käy ruokaostoksilla kekkeitä edeltävänä päivänä.

Harlekiinin kekkerit alkavat, kun ohjaaja, syntymäpäiväsankari ja joissakin tapauksissa myös huoltaja(t) ovat museon eteisaulassa vastaanottamassa juhluvieraita. Aluksi istuudutaan aulatilaa tuoleille. Osallistujat tutustuvat toisiinsa ja ohjaaja kertoo juhlien ohjelmasta sekä museosta. Juhlijat johdatellaan valikoituun teemaan tai tarinaan. Tämän jälkeen lähdetään yhdessä näyttelytiloihin näyttelykierros-osuuteen. Museotiloissa saattaa olla samaan aikaan myös muita museokävijöitä.

Näyttelyyn pyritään tutustumaan lapsille mielekkäällä tavalla mielikuvituksen ja leikillisyyden keinoin. Joskus taiteilijat ovat rakentaneet näyttelynsä vuorovaikutteisiksi ja osallistaviksi, sellaisiksi, että niissä on konkreettista tekemistä ja kokeiltavaa. Useimmiten ohjaaja itse miettii,

miten lapset voivat tutustua taideteoksiin eri keinoja, esim. tarinoita ja tehtäviä tai draamaa ja tanssia hyödyntäen. Myös rekvisiitta, kuten salaperäiset viestit, rooliasut tai musiikki virittävät tunnelmaan. Ohjaajan päätettävissä on, miten johdattaa juhlijat näyttelyn maailmaan. Yleensä näyttelykierros etenee alakerrasta kohti ylintä kerrosta. Yleensä liikutaan yhtenä ryhmänä, mutta joidenkin näyttelyiden kohdalla osallistujat voivat hajaantua näyttelytilaan vapaammin ohjaajan harkinnan mukaan.

Näyttelykierroksen jälkeen siirrytään yläkerrassa olevaan Taika-tilaan, joka on työpajatila tarvikevarastoineen ja keittiöineen. Työpaja-osuudessa lapset pääsevät näyttelyn innoittamana tekemään omaa taidetta, jonka saavat lähtiessään mukaansa. Usein tekniikkana on ollut grafiikka, mutta toiveiden mukaan on askarreltu esim. prinsessan/prinssin kruunuja.

Taideteosten valmistuttua siirrytään seuraavaan ohjelmaosioon: lahjojen jakoon. Ohjaaja vie, mahdollisesti huoltajan kanssa, lapset takaisin näyttelytilaan, jossa lahjat avataan esimerkiksi pullonpyöriksen avustamana. Sillä aikaa toinen ohjaaja siistii ja koristelee Taika-tilan sekä kattaa tarjoilupöydän. Vuorossa on vapaata yhdessäoloa, herkuttelua ja useimmiten myös onnittelulaulun laulaminen. Syntymäpäivät loppuvat, kun huoltajat hakevat lapset Taika-tilasta.

2.2. Syntymäpäivät rituaalisena tapahtumana

Syntymäpäivä voidaan nähdä ritualisoituneena tapahtumana, jossa syntymäpäiviään viettävää henkilöä onnitellaan tämän järjestämällä kutsuilla. Juhlan tarkoitus on siirtää sankari uudelle ikävuodelle ja tuoda se esiin juhlien rituaaleilla. Syntymäpäivien vietto on alkuperältään vanha tapa, mutta Suomessa lasten syntymäpäivät ovat verrattain myöhäinen ilmiö yleistyttyään vasta 1950-luvulta lähtien (Martikainen 1996, 190–191). Aikojen saatossa syntymäpäivien viettotapoihin on vaikuttanut näkemys ihmisen yksilöllisyydestä ja suhteesta uskontoon sekä sosiaaliseen järjestykseen. Euroopassa alkunsa saanut juhlintatapa on nykyään kaikkien tuntema (Sirota 2001, 120–121).

Syntymäpäivät voidaan erotella kolmeen nykymuotoon: perhesyntymäpäivä, kaverisyntymäpäivä ja koulusyntymäpäivä. Lapsen varttuessa ja luodessa omaa sosiaalista verkostoaan, perhepiirissä vietettävien syntymäpäivien rinnalle tulevat kaverisyntymäpäivät. Ne vahvistavat tärkeää sidosta ja yhteenkuuluvuutta vertaisryhmän keskinäisissä suhteissa. Syntymäpäivärituaaliin vaikuttavat perhe, koulu ja ikätoverit, joiden risteilevässä verkossa lapsi vaihtelee erilaisten roolien välillä tilanteesta riippuen. Jokainen lapsi kuuluu erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin, esim. sukupuolen, iän ja yhteiskuntaluokan myötä. Kuulumistaan näihin erilaisiin ryhmiin opetetaan, opitaan ja

vahvistetaan syntymäpäiviin liittyvien erilaisten neuvottelujen kautta. Tämän pohjalta jokainen lapsi rakentaa omaa identiteettiään. (Ibid.121–134.)

Syntymäpäiviä järjestetään, koska yhteisön sisäinen vuorovaikutus pyrkii vahvistamaan perheyhteisöä. Lapsen ei toivota kokevan oloansa poikkeavaksi joukossa, jossa syntymäpäiviä on totuttu järjestämään. Tavat periytyvät sukupolvelta toiselle, ja usein perheessä nähdään syntymäpäiväperinteen syntyneen luonnostaan tai ns. itsestään. Sosiaalisten suhteiden hoitaminen, on myös yksi olennainen syy juhlien järjestämiselle. (Martikainen 1996, 192.) Ruckenstein (2013, 95) toteaa, että syntymäpäiväjuhlan päähenkilönä on erityisasemasta nauttiva yksittäinen lapsi, jolloin tapahtumassa korostuu modernin lapsuuskäsityksen yksilökeskeisyys. Lapsi nähdään aktiivisena toimijana nyky-yhteiskunnassa. Lapsi on itse tuottamassa rituaaleja, mutta myös niiden tuotos. Syntymäpäivärituaali on rakennelma, jonka osana lapsi, vanhemmat ja markkinat toimivat. (Sirota 2001, 134.)

Martikaisen (1996, 190) mukaan lasten syntymäpäiväjuhlia voidaan tarkastella sekä lasten että aikuisten kulttuurina, koska molemmat ovat sitä kehittämässä. Roivainen (2016, 20) tuo osuvasti esiin sen, että lasten omat näkökulmat ovat merkittäviä myös ilman aikuisen sanelemia suuntamerkkejä. Lapset eivät ole pelkkiä passiivisia toiminnan kohteita, joille aikuiset juhlia tuottavat, vaan aktiivisesti ympäristöönsä vaikuttavia toimijoita. Lasten näkökulman täytyy päästä esiin ja heidän osallisuuttaan toimintaan tulee edistää. Lasten oma kulttuuri on vahvasti läsnä, mutta lasten kasvaessa he opettelevat samalla aikuisten maailman sääntöjä (Sirota 2001, 126). Juhlalla on siis myös kasvatuksellinen luonne (Martikainen 1996, 203).

Sirota on tutkinut pariisilaislasten kaverisyntymäpäiviä. Hän on koonnut 15 kohtaa sisältävän listan säännöistä, joiden ympärille syntymäpäivät rakentuvat. Syntymäpäivätapahtuma koostuu seuraavista toistuvista sisällöistä: syntymäpäiväkutsukortti, lahja, vastalahja, koristelu, pukeutuminen, ruokatarjoilu, mässäily, täytekakku, kakun jakaminen, kakun kynttilät, onnittelulaulu, sosiaalinen yhteenkuuluvuus, vanhempien läsnäolo, viihdyttävä ohjelma ja mukavat muistot. (Sirota 2001, 124–129.)

Yksi Sirotan mainitsemista syntymäpäivän säännöistä on lahja. Se on ratkaisevan tärkeä osa syntymäpäiväjuhlaa. Kutsuvieraiden harkiten ostamat lahjat voidaan avata heti ojennettaessa tai yksitellen kaikkien vieraiden läsnäollessa. Lahjaa arvostetaan, arvioidaan ja siitä kiitetään. Vastalahjan antaminen puolestaan on melko tuore tapa. Kutsu, syntymäpäivälahja ja vastalahja muodostavat vaihdon kiertokulun: ”anna, vastaanota ja palauta”. Lahjan antamisen kautta lapsi oppii solmimaan jo varhaisessa iässä sosiaalisia suhteita ja harjoittelee kohteliaita tapoja (Ibid.125–130).

Juhlatilan ja tarjoilupöydän koristelulla juhlistetaan lapselle omistettua poikkeuksellista päivää. Koristeet valitaan usein juhlan teemaa ja käytännöllisyyttä silmälläpitäen. Juhlapaikan koristeet ja kyltit viestivät juhlatunnelmasta ja normaalien sääntöjen hetkellisestä keikahtamisesta päälle. Erityinen juhlapäivä huomioidaan myös pukeutumisessa. (Ibid.125–126.)

Kaikki juhlijat osallistuvat laulamaan onnittelulaulua syntymäpäiväsankarin kunniaksi ja mainitsevat laulussa tämän nimen. Sankari saa olla tuona päivänä etusijalla muihin nähden. Laulu osoittaa sankarin kuuluvuutta vertaistensa joukkoon ja yhdistää myös jokaisen osallistujan yhteiseen juhlintaan. Lapsen juhla on tärkeä, joten yleensä ainakin toinen vanhemmista on läsnä juhlinnassa kodin ulkopuolellakin. Syntymäpäivillä arvokkaiden muistojen luominen ja mukavat kokemukset yhdistetään yleensä osaksi onnellista lapsuutta. Valokuvat ja videot ovat muistoista vielä jälkeenpäinkin todisteina. (Ibid.128.)

Syntymäpäivien ruokatarjoiluun kuuluvat perinteisesti makeat juomat, kakku ja karkit. Mässäily edustaa juhlille tyypillistä normaalista poikkeavaa käytöstä. Syntymäpäivillä karkkia tarjoillaan usein anteliaasti ja lapsilla on lupa syödä karkkia vapaasti. Erityisesti kyseisiä juhlia varten tehty kakku koristellaan usein syntymäpäiväsankarin yksilöllisyyttä korostaen. Kakun kynttilät edustavat uusiutumista ja tuon erityisen päivän hetkellistä luonnetta. (Ibid.126–128.) Täytekakulla on vahva symbolinen merkitys syntymäpäivän kannalta. Se on tarjottavista tärkein, vaikka ei välttämättä lasten mielestä mieluisin syötävä. Kakkuun sijoitettavat kynttilät, niiden sammuttamisrituaali ja niistä ikävuosien laskeminen toistuvasti vuosi vuodelta sisällyttävät kakkuun osan juhlistavan tilanteen merkityksestä. (Martikainen 1996, 195.)

Juhlan odotus kuuluu olennaisena osana syntymäpäivään varsinaisen juhlinnan lisäksi. Juhlia suunnitellaan ja valmistellaan etukäteen. (Martikainen 1996, 198.) Tapahtuma koetaan tärkeänä ja poikkeuksellisenä, jonka vuoksi siihen halutaan panostaa tavallista enemmän. Lapset laskevat juhliin jäljellä olevaa aikaa ja jännitys tiivistyy mitä lähemmäksi merkkipäivää tullaan. *Harlekiinin kekkereillä* muistan kuulleen useasti, että syntymäpäiväsankari ei ollut innostukseltaan juurikaan malttanut nukkua edellisyönä. Tämä osoittaa, että syntymäpäivä eroaa tavallisista arkisista tapahtumista merkittävyydellään. Syntymäpäiväjuhlaa suunnitellaan ja odotetaan ensin hartaasti, minkä jälkeen koittaa itse juhlinnan vuoro.

Syntymäpäivien juhlatunnelma nojaa vahvasti vuosi vuodelta toistuviin juhlan symboleihin. Syntymäpäivän juhluvuutta ja tapahtuman arvostusta osoitetaan juhlatilan siivouksella ja koristeluilla. (Martikainen 1996, 198.) Juhlapöytä, täytekakku, kynttilät, lahjat sekä koristeet ovat luomassa merkkipäivän ylevää tunnelmaa. Juhlapöydässä käytetään erityisiä astioita, värikkäitä pöytäliinoja, kauniita serpentiiniä ja ilmapalloja. (Ibid. 194–196.) Juhlan näkyviin elementteihin

halutaan panostaa tavallista enemmän tarkkaan valittujen materiaalien, koristeiden ja välineiden avulla. Tämä tuo hyvin esiin syntymäpäivän esteettisen luonteen.

Arnold Berleantin sosiaalisen esteettisyyden käsite sopii syntymäpäiväjuhlan esteettisyyden analysointiin. Berleant (2005, 29–31) korostaa, että ainutkertainen tilanne itsessään voi tulla aistittavaksi kohteeksi taideteoksen tapaan. Siinä osallistujat herkistyvät huomaamaan esteettisiä piirteitä, innostuvat löytämään uutta ja ovat ennen kaikkea hyväksyvässä vastavuoroisuuden ja yhteisyyden tilassa muiden ihmisten kanssa. Tilanteen esteettiset erityislaadut ilahduttavat osallistujia ja he voivat vahvistaa niitä omalla toiminnallaan: tästä erityisestä tilanteesta muodostuu yhteistaideteoksen kaltainen luomus, joka on verrattavissa taiteilijan työstämään teokseen. Berleantin mukaan henkilökohtainen ja yhteinen lomittuvat toisiinsa ja tilannetta määrittävät sekä sosiaalinen että esteettinen päämäärä.

Berleantin taideteoksellinen yhdessäolo ja Martikaisen (1996, 190–191) ajatus juhlasta tehostetun yhdessäolon ja kanssakäymisen muotona ovat käsitteellisiä lähtökohtia ajatella syntymäpäiväjuhlia taidekontekstissa. Martikaisen (Ibid.) mukaan juhlatunnelmaa luovat vuorovaikutus, yhteenkuuluvuus ja erilaiset tunteet, päävoittoisesti positiiviset emotionaaliset kokemukset. Syntymäpäivän esteettisyys pohjautuu osaltaan sosiaalisessa kanssakäymisessä tapahtuvaan mielihyvän kokemukseen.

Syntymäpäiväjuhla on jotakin täysin arjesta poikkeavaa ja tuo siihen vaihtelua. Juhlallisuutta saatetaan kuvata ”kohottautumisena” harmaan arjen yläpuolelle. Kielikuvan ylöspäin suuntaava liike voi kertoa helpotuksen hakemisesta ponnistelujen jälkeen ja pyrkimyksestä ylevään tai taivaalliseen, jopa toiseen maailmaan kurottautumisesta. Toisaalta juhla voidaan käsittää tavanomaisten asioiden toteuttamisena tehostetusti. Juhlissa esillä olevat elementit eroavat arjesta laadultaan ja määrältään sitä enemmän mitä organisoidumpi tapahtuma on (Ibid.191). Kyseinen intensiivisyys, jota juhlissa harjoitetaan, irrottaa asiat hetkeksi arkisista yhteyksistään.

3 TAIDEMUSEO

3.1. Museo vuorovaikutuksellisena instituutiona

Suomalaista julkisen rahoituksen piirissä olevaa museotoimintaa ohjaavat museolaki ja – asetus sekä taloudellisesti että toiminnallisesti. Myös muut lait ja asetukset, kuten muinaismuistolaki ja rakennussuojelulaki ohjaavat museoita. (Kostet 2007, 95.) Museolaissa säädetään museon tehtävä:

Museotoiminnan tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa väestön ymmärrystä kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään. Museoiden tulee edistää kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevan tiedon saatavuutta tallentamalla ja säilyttämällä aineellista ja visuaalista kulttuuriperintöä tuleville sukupolville, harjoittamalla siihen liittyvää tutkimusta, opetusta ja tiedonvälitystä sekä näyttely- ja julkaisutoimintaa. (Finlex, museolaki 1 §, 11.11.2005/877)

Museolaki määrittää taidemuseoiden tehtäväksi esitellä taidetta yleisölle, tarjota siihen liittyvää tietoa ja huolehtia kuvataiteen kulttuuriperinnön tallentamisesta tuleville sukupolville. Museoiden institutionaalinen tehtävä on erityinen koska se koskee sekä nykyisiä että tulevia sukupolvia. Museoiden tulee toteuttaa tehtävänsä riippumatta siitä, kohdistuuko yleisön kiinnostus siihen. (Venäläinen 2014, 64–66.) Tämä yhteiskunnallinen vastuu näkyy Suomessa siinä, että useimpiin museoihin alle 18-vuotiailla on ilmainen sisäänpääsy ja lapsille suunnattua näyttelytarjontaa sekä toimintaa pyritään järjestämään monipuolisesti (Kettunen 2010, 72).

Aina ei ole yksiselitteistä, miten museon tulisi toimia perustehtävänsä ohella. Jokaisen erilaisen vaatimuksen valossa museo näyttäytyy erityyppisenä laitoksena, joka tarjoaa erilaisia toimintoja. Vaatimuksia esitetään sekä museon sisältä että ulkopuolelta mm. oppimisen, talouden, elämysten ja kokoelmien suhteen. Museon sisältä käsin museoammattilaiset asettavat vaatimuksiaan asiantuntijuutensa näkökulmasta museon ydintoiminnalle ja kokoelmatyölle. Museon yhteistyökumppanit, sidosryhmät ja eri yleisöryhmät puolestaan asettavat museoille erilaisia, jopa keskenään ristiriitaisia vaatimuksia. (Kaitavuori 2007, 285–286.)

Museotyön perinteinen paradigma on ollut objektikeskeinen, mikä tarkoittaa, että museoihin on kerätty menneisyyden esineitä. Paradigma on kuitenkin vaihtunut ilmiökeskeisemmäksi, ja viime vuosikymmeninä ihmis-, yhteisö- ja ympäristökeskeiseksi. Samalla museoissa on siirrytty yhä enemmän kaukomenneisyyden tallennuksesta lähimenneisyyden, mutta myös nykyisyyden dokumentointiin. Tällaiseen yhteisökeskeiseen museotyöhön liittyy pyrkimys välittää sellaista tietoa, jolla oletetaan olevan merkitystä kansalaiskeskustelun kannalta. (Vilkuna 2007, 31.)

Museon vuorovaikutuksellisuudesta on olemassa mielenkiintoista tutkimusta. Esimerkiksi Kaitavuori (2007, 283) pohtii vuorovaikutusta yhteiskuntarakenteiden pohjalta. Hän toteaa, että vaikka lähtökohtaisena ajatuksena olisi, että museo kuuluu kaikille, se ei käytännössä vielä toteudu. Kävijätutkimuksista tulee yhä uudestaan ilmi se, että eniten museota käyttävät hyvin toimeentulevat, koulutetut ihmiset. On siis mahdollista, että museot tuottavat ja toistavat yhteiskunnassa vallitsevia eriarvoisuuksia. Kaitavuori kirjoittaa: ”Kun museota tarkastellaan julkisena tilana, kiinnittyy huomio sellaisiin kysymyksiin kuin keitä museoon todellisuudessa tulee, keitä ei. Kenet museo toivottaa tervetulleeksi ja kenet torjuu? Millaisia väyliä se tarjoaa

vuorovaikutukseen? Tästä näkökulmasta museota on tarkasteltava osana yhteiskunnan historiallista kehitystä, sen rakenteita ja hierarkioita.” (Ibid.)

Taidemuseot mielletään edelleen helposti korkeakulttuuriksi. Tämä näkyy muun muassa siinä, että museoilla on suhteellisen vakaa, mutta rajallinen yleisöpohja. Kävijätutkimusten mukaan yleisöpohja ei ole muuttunut viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana laajemmaksi museoiden tekemistä toimenpiteistä huolimatta. Yli 50-vuotiaat ovat taidemuseoiden kävijöiden suurin ikäluokka. (Venäläinen 2014, 61–62.) Kaitavuori (2007, 283) toteaa: ”Museon pelkkä olemassaolo ja ovien auki pitäminen ei tuo ihmisiä museoon, museon käyttämiseen on kasvettava.” Yleisön osallisuuteen liittyvät ongelmat pakottavat miettimään museoiden tarkoitusta ja tehtävää syvällisemmin. Museoiden nykyhaaste voidaan muotoilla näin: ”Kansanvalistustehtävää toteuttamaan aikanaan luodut museot ovat tilanteessa, jossa niiden pitäisi oppia yleisöltä kyetäkseen luomaan toimintatapoja, jotka toisivat entistä monipuolisemman joukon ihmisiä museoihin.” (Venäläinen 2014, 62.)

Museot ovat pyrkineet viime aikoina parantamaan yleisönsä vaikutusmahdollisuuksia museoiden kehittämisessä ja pyrkivät jaetun asiantuntijuuden toimintamalleihin (Venäläinen, 2014, 61). Esimerkiksi ei-asiantuntijoita on kutsuttu mukaan osallistumaan kuraattorien, taiteilijoiden ja pedagogien suunnittelemiin ja ohjaamiin projekteihin (Ibid.63). Ihmisten näkemys kulttuurikokemuksesta on siirtynyt suuntaan, jossa sen arvo nähdään käytännön vuorovaikutteiseen kokemukseen liittyvänä enemmän kuin passiivisena katsomisena. Osallisuuden kulttuuriin kuuluvat aktiviteetit, jotka mahdollistavat ihmisten osallistumisen, jakamisen ja tekemisen sekä oman luovuuden löytämisen. Samalla houkuttelevat uusia museokävijöitä. (Bourke 2016, 13.) Tämä selittää, miksi museot haluavat panostaa toiminnassaan yleisön aktiiviseen osallistumiseen pelkän katsomisen sijasta.

Museo haluaa pysyä mukana ajan hengessä ja pyrkiä vastaamaan yleisön odotuksiin. Pelkkään katsomiseen perustuva museokokemus ei riitä, vaan museokävijät odottavat myös muihin aisteihin vetoavaa elämyksellisyyttä (Venäläinen 2014, 72–73). Halutaan monipuolisia elämyksiä, kokemuksia ja kohtaamisia sekä vuorovaikutteisuutta. Moniaistisuuden rinnalla korostuvat myös yhteisöllisyyteen liittyvät tekijät. Esimerkiksi osallistava opastus ja erilaiset työpajat, joissa liikutaan, leikitellään ja koetaan itse tehden, ovat museoiden nykypäivää. Museokokemuksesta halutaan tehdä näin houkuttelevampi ja kenties myös helpommin lähestyttävä erilaisille yleisöille.

Museot kehittelevät uudenlaisia avauksia kentälleen, pyrkimyksenä tavoittaa uusia ja laajempia yleisöjä sekä avata toimintaansa.³

Mäki-Petäjä (2014, 22) huomauttaa, että museota ja vuorovaikutuksellisuutta ei pidä ottaa täysin uutena keksintönä, vaikka nykyajassa tätä puhetajaa suositaan. Museot pyrkivät korostuneella tavalla osallisuuteen ja kumppanuuteen yleisönsä kanssa. Kuitenkin museoihin ja taiteeseen on aina kuulunut osallistuminen esimerkiksi kehollisesti eri suunnista teosten tarkastelun ja museossa kulkemisen muodossa. Venäläinen puolestaan hahmottaa muutoksen taiteen paradigmassa, mikä merkitsee taidemuseoiden yleisösuhteen uusia painopisteitä. 1990-luvulta lähtien kiinnostus on yhä enemmän kohdistunut taiteen ja ihmisten välisiin suhteisiin. On kysytty millaisia sosiaalisuuden muotoja taide mahdollistaa ja millaisia uusia sosiaalisuuden muotoja sen avulla voidaan luoda. Museoissa on omaksuttu taiteen muuttunut suhde yleisöön ja on puhuttu jopa pedagogisesta käänteestä taiteessa ja taidemuseoiden sisällöntuotannossa. Tämä näkyy museoinstituution funktion laajentumisena. (Venäläinen 2014, 73.)

Koulun taide- ja taitoaineiden resurssien vähentäminen on nostanut lasten vapaa-ajalle sijoittuvan taidekasvatuksen merkitystä. Museon pedagoginen toiminta kuuluu osaksi tätä vapaa-ajan toimintaa. Siinä perheiden eriarvoisuus kulttuuritoiminnan piirissä ja vanhempien erilainen panostus lapsen kehityksen tukemisessa nousevat usein keskustelun kohteiksi. (Tervahartiala 2010, 81.) Kun museota ajatellaan julkisena instituutiona, korostuu sen rooli julkisin varoin ylläpidettävänä laitoksena ja osana yhteiskuntaa (Ibid. 283). Liian niukoista resursseista huolimatta, museot ovat omatoimisesti alkaneet edistää kulttuurista tasa-arvoa pyrkien tekemään kaikki museot saavutettavaksi ja laajentamaan yleisöpohjaa. Kaikki kansalaiset eivät koe museota silti omakseen tai tarpeelliseksi. Museo kilpailee viihdeteollisuuden ja kaupallisen elämystuotannon kanssa ihmisten vapaa-ajasta. (Venäläinen 2014, 61.)

Nykyään monet museot perustelevatkin omaa toimintaansa sillä, että se tuo paikkakunnalle tunnettavuutta ja rahavirtoja. Museot rakentavat osansa paikkakunnan erityisyydestä ja imagosta, mikä houkuttelee turisteja alueelle. He eivät käytä pelkästään museopalveluita, vaan myös alueen hotellit, ravintolat ja muu liike-elämä hyötyvät tästä. (Kallio 2007, 119.) Museoiden rahoitus tulee kunnilta, valtiolta sekä museoiden omista tuotoista, kuten pääsylipputulosta. Suurimman osuuden rahoituksesta muodostaa lakisääteinen valtionosuus, jota saavat ammatillisesti hoidetut museot henkilötyövuosiin sidotusti. Museot voivat saada myös erilaisia avustuksia esim. museovirastolta

³ Uusista kehittelyistä mainittakoon esimerkkinä eläin-avusteinen työskentely, joka on lisääntymässä, nyt myös museoalalla ks. Roth, Raili. 16.8.2016. *Aamulehti*: ”Museolehtori sai poikkeuksellisen työparin Tampereella: Museo-ohjaajana työskentelee Tilli-koira”

tai opetusministeriöltä. (Kostet 2007, 96–97.) Museon hallinnoijat ja rahoittajat esittävät museoille omat vaateensa. Talouden näkökulmasta museoita vaaditaan toimimaan niin, että niiden kävijämäärät ja tuotot ovat mahdollisimman suuret. (Kaitavuori 2007, 285.) Museoiden markkinoinnilla pyritään vaikuttamaan ihmisten kulutus päätöksiin ja voimistamaan sitä kautta rahavirtaa museoiden suuntaan (Ibid. 291).

3.2. Fyysinen museotila

”Rakennus viestii sekä ulos – että sisäänpäin. Ohikulkijoille, niillekin jotka eivät koskaan museoon poikkea, se symboloi vaikkapa valtakunnan maineikasta historiaa, hallitsijan hyväntahtoisuutta, rakennuttajan viisautta ja valtaa, arkkitehdin taitoa ja luovuutta tai taiteen vankilaa – aiheesta ja ajankohdasta riippuen.” (Rönkkö 2007b, 251.) Suomessa 95 % museoista sijaitsee vanhoissa rakennuksissa. Silti niistä löytyy tiettyjä ominaispiirteitä kuten ajatus klassisesta opetuslaitoksesta, ruhtinaan hovista tai jyhkeästä muodosta. (Ibid. 255.) Jyväskylän taidemuseon on perustettu entisen säästöpankin tiloihin. Jyväskylän taidemuseossa on useita jykeviä portaikkoja ja isoja kaiteita. Tilojen äänimaisema on kaikuva ja isoon tilaan äänet helposti hukuttava. Museon näyttelytilan Holvi-nimi juontuu tilojen entisestä käyttötarkoituksesta, mutta luo samalla mielikuvaa omasta suljetusta tilasta, johon pääsy on ainoastaan avaimenhaltijoilla.

Museosuunnittelun lähtökohdat eivät ole ratkaisevasti muuttuneet viimeisten 200 vuoden aikana. Tärkeän elementin muodostaa sisääntulo lippukassoineen, naulakkoineen, kahviloineen ja oleskelutiloineen. Museotilaan liittyy siis vakiintuneita tilallisia vaatimuksia, joista keskeinen on valkoisen tilan vaatimus. Rönkkö kuvailee tätä 1920-luvulta lähtien ihanteellisena pidettyä näyttelyä häiritsemätöntä tilaa sakraalin valkoisen kuution metaforalla. Tämän on käsitetty mahdollistavan puhtaan kokemisen. Valkoinen tila voidaan täyttää yhä uudelleen järjestämällä kokoelmista erilaisia näyttelyitä. (Rönkkö 2007b, 255.)

Täysin neutraalia tilaa ei kuitenkaan ole olemassa. Tilaa, jossa kokoelma esitetään, ei voi sivuuttaa kävijäkokemusta ja taidetulkintoja pohdittaessa. Jokainen museotila vaikuttaa eri tavoin eri hetkinä. (Ibid.) Uusmaterialistisen teorian näkökulmasta korostuu se, miten materiaallinen koskettaa ja liikuttaa meitä, eikä toimi pelkästään sellaisenaan tarkasteltavana passiivisena objektina. Materiaalla on näin ollen toimijuus. (Roivainen 2016, 39–41.) Kontturi (2012, 13–24) ymmärtää materiaalisuuden ennakoimattomana, alati liikkeessä ja tulemisen tilassa olevana. Materian ja ihmisen identiteettejä tai valtasuhteita ei siis päätetä etukäteen, vaan merkitykset syntyvät aina tilanne- ja paikkasidonnaisesti. Leppäsen ja Tiaisen (2016, 28) mukaan uusmaterialismin keskeinen pyrkimys on purkaa hierarkkisia kahtiajakoja inhimillisen ja ei-inhimillisen diskursiivisen ja

aineellisen sekä teoreettisen ja empiirisen välillä tarkastelemalla näiden ulottuvuuksien yhtäaikaista kehkeytymistä vaikutussuhteissa toisiinsa.

Uusmaterialistisen näkökulman kautta on mahdollista ymmärtää taidemuseotila toimintaan aktiivisesti vaikuttavana tekijänä. Museon arkkitehtuuri ei ole vain tausta toiminnalle. Museotila ja siellä olevat esineet voivat vaikuttaa toimintaan moninaisin tavoin. Jokainen museotila on omanlaisenaan ja osallistuu toimintaan omasta arkkitehtuuristaan käsin. Ihminen ja ympäristö ovat sidoksissa toisiinsa. Uusmaterialistinen näkökulma merkitsee myös sosiaalisen huomioonottamista. Erityisesti yhteismuotoutumisen käsite haastaa länsimaiseen taidekäsitteeseen juurtuneen määritelmän yksilötoimijasta. Uusmaterialismissa määritetään toimijuus suhteissa toteutuvaksi, vaihtelevaksi kyvyksi eikä yksilön sisäiseksi ominaisuudeksi. (Leppänen & Tiainen 2016, 28.) Kullmanin mukaan olemme ”perustavanlaatuisesti muihin kietoutuneita.” Ihminen vaikuttaa toiminnallaan paitsi toisiin ihmisiin, mutta myös ympäristön erilaisiin aineksiin ja olioihin. Ihminen voi kantaa huolta ja tuntea läheisyyttä esineitäkin kohtaan. (Kullman 2012, 249.)

Affektiivisuus avaa toisen tärkeän näkökulman ihmisen ja ympäristön vuorovaikutukseen. Affektit muotoutuvat ihmisten ja ympäristöjen erilaisissa kohtaamisissa. Ne saavat ihmisessä aikaan ruumiillisia muutoksia, moniaistisia tuntemuksia, mitkä ovat enemmän kuin pelkkiä tunteita. Tunteen linkittyvät kulttuurisesti opittuun, kun taas affektit muotoutuvat aina erilaisten ruumiiden ja ympäristöjen kohtaamisissa sekä ylittävät kulttuurisidonnaiset rajat. Kullman käsittää ihmisen avoimena ja ympäristössään kiinni olevana olentona. Affektiivisuus saa aikaan tunteen olemassaolosta ja elävyydestä. Tämä ruumiillinen suhde muuta maailmaa kohtaan synnyttää kykymme toimia ja tuntea. (Kullman 2012, 242–243.)

Museotilaa voidaan pitää affektiivisena tilana, myös siksi, että pelkkä museota lähestyminen saa ihmisen tietynlaiseen vireeseen. ”Museo sisältää ja kannattelee omalta osaltaan *hiljaista tietoa*, johon sisältyy kaikki se geneettinen, ruumiillinen, intuitiivinen, myyttinen, arkkityyppinen ja kokemusperäinen tieto, jota ei voi pelkästään tai lainkaan sanoin ilmaista” (Rönkkö 2007a, 71). Hiljaisen estetiikan keskeistä sisältöä on juuri tuo tunnelma. Hiljainen estetiikka pitää sisällään tekijät, jotka vaikuttavat siihen, millaisena maailma ja sen eri perustekijät ja toimijat meille näyttäytyvät. Tunnelma voidaan käsittää kokonaisvaikutelmana, joka muodostuu jonkin asian assosiatiivisista, aistittavista sekä tiedollisista ominaisuuksista. (von Bonsdorff 2007, 76.)

Nykyään parhaan museotilan ajatellaan rakentuvan näyttelyn ja ihmisen mittakaavaan sopeutetuista, kohtuullisen kokoisista ja sopivasti ryhmitellyistä tiloista. Näyttelyn tunnelmaan on pyritty panostamaan tarjoamalla museokävijälle hengähdystaukoja ja avoimia kulkureittejä ehkäisemään niin sanottua museoväsymystä. Liika virikkeisyyttä ja interaktiivisuuden tuottamaa

”osallistumispakkoa” on pyritty hellittämään näyttelytilojen ihmisen mittakaavaan soveltuvalla jäsentelyllä. (Rönkkö 2007b, 255.) Tästä ihmisen mittakaavasta, josta Rönkkö puhuu, on kai kuitenkin kyse etupäässä aikuiselle suunnatusta tilasta.

Kullman osoittaa, miten lapset erilaisista rajoitteista huolimatta luovat itselleen tilaa toimia ja solmivat suhteita ympäristöönsä. Hänen mukaansa lasten toiminnan tarkastelu auttaa herkistymään niille sosiaalisille jännitteille ja tilallisiin kamppailuihin, joita eri tiloja käytettäessä ilmenee. Museotilassa vierailija (niin aikuinen kuin lapsikin) törmää museon pyrkimyksiin ohjata ympäristön käyttöä esimerkiksi rajaamalla käyttäjäryhmiä tai reittejä joissa kuljetaan. Kullman kirjoittaa, että: ”[-] yleisin tapa kiertää näitä epäarvoistavia käytäntöjä on jatkuva taktikointi, kuten tarkoitukselliset sääntörikkomukset tai uusien tilan käyttötapojen keksiminen.” (Kullman 2012, 241–250.)

Kullman huomauttaa, että lapsilla on taitoa käyttää ympäröivää tilaansa kekseliäästi ja neuvotella tällä tavoin omasta tilastaan siinä. Mitä enemmän lapsi voi viettää aikaa taidemuseon tiloissa, sitä enemmän hän voi löytää erilaisia ja uusia sidoksia ympäristöön. Vierasta, julkista tilaa kohtaan tuttavuuden tekeminen ei kuitenkaan ole helppoa, etenkin lapselle, joka usein suljetaan ulos sieltä tai talutetaan aikuisen ehdoilla läpi näyttelykierroksen. (Kullman 2012, 241–255.) Museotilan kannalta tämä voi tarkoittaa sen piiloon jääneiden käyttömahdollisuuksien huomaamista ja sitä, että lapset saavat otettua paremmin haltuun paikkansa museotilan aktiivisina käyttäjinä. *Harlekiinin kekereillä* lasten on joskus mahdollista tutkia museotilaa ja luoda paikkaa kohtaan omia sidoksiaan. Tämä voi Kullmanin mukaan tapahtua ”lumoutumisena”, joka tarkoittaa, että ihmisten ja ympäristöjen affektiivisissa kohtaamisissa paikat voivat saada yllättäviä taianomaisia pirteitä. Tätä voidaan kuvata lumoutumisen käsitteellä, joka tarkoittaa spontaanin ilon ja ihmetyksen hetkiä. Se on erityistä tilassa liikkumisen ja aistimisen taitoa. Lapset osaavat hakeutua herkästi tilanteisiin, joissa tutusta tai tavallisesta aineksesta tulee esiin yllättäviä puolia. (Kullman 2012, 251–253.)

3.3. Lapsi museossa

Museoinstituution näkemyksessä tapahtui suuri edistysaskel 1960-luvulla, jolloin museot tarttuivat pyrkimykseen huomioida lapset erityisenä kävijäryhmänä. Museot halusivat tehdä laitoksistaan niemenomaan lapsia kiinnostavia paikkoja suunnittelemalla heille omia nurkkauksia ja ohjelmaa. (Kettunen 2010, 76.)

Taidemuseoissa kokemuksellinen toiminta on usein koettu haasteena, koska teoksiin ei voi koskea niiden ainutlaatuisuuden ja museon säilyttämiseen pyrkivän tehtävän vuoksi. 1970-luvulta saakka museoissa on kuitenkin ollut käytännönläheistä toimintaa, yleensä lapsille suunnattujen näyttelyiden

muodossa. Yhä enenevässä määrin lasten osallisuutta⁴ museoissa on alettu huomioimaan ja esineiden koskettaminenkin on joissakin tapauksissa mahdollista.⁵ Nykyään yhä tavallisempaa on ajatella, että museoyleisö ei ole vain valmiita taideteoksia kuluttava ryhmä, vaan heidät nähdään sisältöjen tuottajana. Museoyleisö voi esimerkiksi osallistua taiteen tekemiseen tai erilaisin taideprojekteihin taiteilijoiden kanssa. Myös lapsista on tullut museoille tärkeitä kumppaneita, ei vain yleisöä. Esimerkiksi lasten tekemään taidetta voi olla esillä museossa ja näyttelyitä voidaan rakentaa yhdessä lasten kanssa. (Ibid. 75–76.)

Nykyajassa lapset ovat museoille tärkeä kävijäryhmä. Jo yksistään museon asetuksin säädeltyyn perustehtävään kuuluu välittää kulttuurista pääomaa sukupolvelta toiselle. Lapsuudessa koetut taide-elämykset heijastuvat myöhempäänkin elämään, jolloin museo voi lapsiyleisön kautta osallistua myös tulevaisuuden kulttuurin muovaamiseen. Lapsuudessa omaksuttu tapa käydä museossa perheen kanssa kantaa hyvin todennäköisesti aikuisuuteen saakka. Kasvatustehtävän lisäksi museoilla on näin ollen tulevaisuuteen suuntautuva, taloudellinen kiinnostus palvella lapsiyleisöä. Museot haluavat kasvattaa lapsista tulevaisuuden yleisöään. (Ibid. 70–72.)

Kuulemissani kommentteissa lapsille järjestettävistä syntymäpäivistä kuuluukin usein toiminnan kaupallisuuden kritiikki. Kaupallisuuden pohjalta halutaan siis kyseenalaistaa soveltuuko museon palvelutuote lapsille tai onko se kaupallisuutensa vuoksi heille edes hyväksi. Lahikainen, Punamäki ja Tamminen tuovat esiin, että huoli siitä, että markkinakulttuuri vie lapsilta elintilaa on tunnustettu yleisesti. Heidän mukaansa lasten on mahdollista oppia toimimaan omaehtoisesti omassa moninaisena näyttäytyvässä ympäristössään ja nauttimaan sen runsaasta tarjonnasta. Näin esitettynä, huoli lapsuuden kaventumisesta ja elämän pirstaloitumisesta kertoo aikuisten kyvyttömyydestä hallita lasten elämän kokonaiskuva. Aikuisten mielikuva puhtaasta lapsuudesta ei välttämättä enää vastaa sitä, millaista lapsen elämä todellisuudessa nykyään on. (Lahikainen ym. 2008, 305.)

Yleensä museot huomioivat lapsia erityistämisen keinoin. Lasten erityisyyden ja erilaisuuden korostaminen aikuisiin verrattuna sijoittaa kuitenkin lapset ongelmallisesti omaan elinpiiriinsä. Näin lasten kulttuuri pidetään erillään aikuisten maailmasta. Lapsuuteen liittyvät näkemykset heijastavat

⁴ Englannissa vuonna 2011 lanseerattu *The Happy Museum Project* painottaa museotoiminnassa kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja kestävä kehityksen näkökulmaa. Tähän toimintaan sitoutuneet museot kehittävät, testaavat ja jakavat käytäntöjä kyseistä näkökulmaa toteuttaen. Esimerkiksi *Manchester Museum* on kehittänyt lapsille suuntaamaansa tarjontaa ja toteuttanut projekteja lasten leikkiin ja museon leikillisyyteen liittyen, julkaisten ohjekirjan *Rules for a Playful Museum*. <http://happymuseumproject.org/>. Viitattu 19.6.2017.

⁵ Philadelphiaan 1976 perustettu *Please Touch Museum* on erikoistunut lasten varhaisiän kasvun tukemiseen sekä oppimisen edistämiseen leikin ja luovuuden avulla. Museossa on lapsille lukuisia vuorovaikutteisia näyttelyitä ja ohjelmaa, jotka tarjoavat stimuloivaa tekemistä ja edistävät oppimista hausalla tavalla. <http://www.pleasetouchmuseum.org/>. Viitattu 19.6.2017.

aikuisten näkökulmaa siitä, millaisena ihanteellinen lapsuus nähdään tai mikä katsotaan lasten elämänpäiriin soveliaana. (Roivainen 2016, 50–51.) Martinin (2004, 91) mukaan lapsilla saattaa olla erilaisia mieltymyksiä, mutta ohjaaja käyttää aikuisen valtaa suunnitellessaan toimintaa ja pyytäänsä lapsia siihen mukaan. Lasten sulkeminen omaan maailmaansa ei siis edistä lasten tulemistä osalliseksi toiminnasta, eikä edistä myöskään heidän vaikuttamisenmahdollisuuksiaan. Rusasen (2010, 41) mukaan lapsen hyvinvoinnin perusta luodaan lapsen osallisuuden kautta. Tämä tarkoittaa, että häntä arvostetaan ja kunnioitetaan sellaisena kuin hän on. Aikuinen on kiinnostunut lapselle tärkeistä asioista ja antaa niille tilaa. Vieroksumisen ja tukahduttamisen sijaan lasten oma kulttuuri on tunnistettava. Krappala (2004, 169) korostaa, että moniäänisyyden, erilaisten kokemusten ja erojen arvostaminen voi herättää lapselle tunteen toimijuudesta. Mahdollisuus ilmaista itseään ja vaikuttaa asioihin sekä tulla kohdatuksi ja arvostetuksi lisäävät lapsen tilaa olla.

Taidemuseossa *Harlekiinin kekkerit* ovat symbolisesti lasten aluetta. Vaikka juhliä markkinoidaan kaikille kohderyhmille, on aikuisyleisö ikään kuin jättänyt ne lasten paikaksi. Aikuiset katsovat niiden kuuluvan lasten maailmaan eivätkä kenties siksi tilaa itselleen juhliä. Ohjaustyössäni kulkiessani lasten kanssa museon näyttelytiloissa, olen huomannut monenlaista vastaanottoa: Osa muista museovierailijoista katsoo kulmat kurtussa, ikään kuin lapset olisivat tulleet häiritsemään. Toiset taas katsovat hymyillen lapsia ja saattavat kommentoida hyväksyvästi heidän toimintaansa. Museossa lapsen tekemää tulkintaa taiteesta saatetaan korjata ”oikeanlaiseksi” aikuisen maailmaan istuvaksi tai sitä suvaitaan huvittuneena naureskellen.

Haapalainen (2010, 85) kertoo tutkimustuloksiin pohjaten, että moni aikuinen vapautuu lasten avulla taiteenkatsomisen suorituspainesta tai käyttää lapsen tuomaa asennetta oman taiteenvastaanottamis-kokemuksensa ”puskurina”. Kettunen (2010, 76) toteaa, että museossa lapsiryhmän ympärille kerääntyy lähes poikkeuksetta uteliaita aikuisia kuuntelemaan, mitä hauskaa lapset sillä kertaa sanovat. Hän jatkaa, että monet vanhemmat tuovat lapsensa museon työpajaan, mutta huomaavatkin itse nauttivansa tekemisestä. Yleensä aikuinen tekee päätöksen lapsen museovierailusta omine odotuksineen. Museon on otettava tämä huomioon suunnitellessaan lapsille kohdennettua tarjontaa, vaikka itse toiminnan toteutuksessa keskeisintä tulisi olla lapsen yksilöllinen museokokemus. (Ibid.72)

Museot näyttävät ajautuneen eri suunnilta tulevien paineiden ristiaallokossa ahtaaseen tilaan, jossa vilpittömienkin yritysten mahdollisuus ottaa lapset paremmin huomioon saattaa olla haaste. Taidemuseoiden on kilpailtava kulttuurin kentällä, mutta myös laajemmin muiden alojen lapsille

suuntaamien palveluiden ja harrastusten kanssa. Ehkäpä lasten edun asettaminen tavoitteiden kärkeen, voisi tuottaa kaikkien kannalta mielekkäämmän lopputuloksen.

Seuraavaksi käsittelem *Harlekiinin kekereiden* konkreettisia käytäntöjä, ohjaajien ja museotilan vuorovaikutusta lasten kanssa sekä omia kokemuksiani näistä tilannekohtaisuuksista. Tämän analyysin pohjalta pyrin kiteyttämään kekkeritoiminnan toistuvat mallit ja arvioimaan niitä kriittisesti.

4 KOKEMUKSIA JA HAVAINTOJA MATKAN VARRELTA

4.1. Toiminnan elementit – Syntymäpäiväjuhlien rituaalit ja taide

Lapset arvostavat syntymäpäivien perinteisiä rituaaleja, mikä selviää *Harlekiinin kekereiden* osallistujia kuunnellessa ja seuratessa. Lapset odottavat tuttuihin syntymäpäivärituaaleihin kuuluviksi mieltämiään asioita innokkaasti; herkuttelua, lahjojen avaamista sekä perinteisiä leikkejä, kuten ongintaa tai hippaa. Tämä tulee esiin lasten ilmaisemista toiveista sekä ennen kekereitä että niiden aikana. Usein heti saavuttuaan museoon lapset tiedustelevat, milloin on kakun leikkaamisen aika tai milloin syntymäpäiväsankari avaa lahjat. Olen kuullut, kuinka lapset arvuuttelevat etukäteen keskenään, mikä lahja on missäkin paketissa tai onko joku kenties tuonut sankarille lahjaksi lasten ihaileman suosikkilelun.

Kuva 3. Lahjojen jako.

Silmiinpistävästi lasten innostuneisuus konkretisoituu lahjojen avaamisen yhteydessä. Tarkastelen ottamaani kuvaa (Kuva 3.) lahjojen avaamisesta. Kuvassa osallistujien keholliset asennot ja suuntautuminen antavat viitteitä tilanteesta olevasta mielenkiinnon kohteesta: lahjoista. Kaksi lasta on nojautunut eteenpäin lähes makuuasentoon pöydän päälle nähdäkseen paremmin. Yksi lapsista, joka on pukeutunut valkoiseen asuun säntää lähemmäs huomattuaan lahjojen avaamisen alkaneen. Muut lapset seuraavat lahjojen avaamista vieri vieressä ja aivan lähietäisyydeltä tarkkaavaisina. Paikalla olleena voisin kuvitella, että lahjojen avaamisringin ulkopuolinen aikuisten todellisuus unohtuu lapsilta, ja he kokevat keskenään hämmästyttä, hurmioitumista ja mielihyvää. Lasten katseen suunta ja vartalolla kurkottelu lahjaa kohti ohjaavat ajattelman, että tapahtuma on heille tärkeä ja kiinnostava. Muistan, miten tilanteen positiivinen ja latautunut tunnelma säilyi tiiviinä ja keskittyneenä, kunnes kaikki paketit oli avattu.

Syntymäpäivä kiteytyy perinteisten rituaalien ympärille: ne suuntaavat osallistujien odotuksia suhteessa kekereiden sisältöön ja tapahtumien kulkuun. Ohjaajana pohdin usein, miten saisin näyttelykierroksen taideteokset paremmin osaksi syntymäpäiville tyypillistä juhlintaa. Tämä herätti minussa paljon ristiriitaisia ajatuksia, koska kekereiden alussa oleva näyttelykierrosta ei useinkaan tavoittanut lasten kiinnostusta samassa mittakaavassa kuin odotus lahjojen avaamisesta ja muista syntymäpäivärituaaleista. Eräs kokemuspäiväkirjaan kirjaamani kekkerikerta kiteyttää asian: Keksimästäni ohjelmasta huolimatta näyttelykierroksen aikana lapset eivät jaksakaan keskittyä ohjelmaan, vaan keskustelevat muista aiheista. Kun lapset eivät ole näyttäneet arvostavan museossa olevia taideteoksia tai innostuvan keksimästäni tavasta tutustua näyttelyyn, petyn ja kyseenalaistan omaa ohjaamistani. Ongelma ei todennäköisesti ole näyttelykierros itsessään tai taiteen kohtaaminen, vaan tapa, jolla lapsia tutustutetaan taiteeseen. Toisaalta vaikka osallistujat olisivat olleet mukana näyttelykierroksen ajan ohjatussa toiminnassa aktiivisesti, en koe, että lopputulosta voidaan pitää onnistuneena museosyntymäpäivien kannalta, jos samanlaista intoa ja iloa ei ole läsnä kuin esimerkiksi lahjojen suhteen. Keskittymiseen saattaa vaikuttaa se, että näyttelykierroksen aikana lapsia jännittää olla uudessa paikassa tai kavereiden kanssa on vain mukava jutella. Näyttelykierroksen yhdistäminen syntymäpäiviin oli myös muille ohjaajille haastavaa, minkä muistan konkreettisesti tulleen esille esimerkiksi apuohjaajana toimiessani ja toisen ohjaajan kanssa suunnitellessani ohjelmaa.

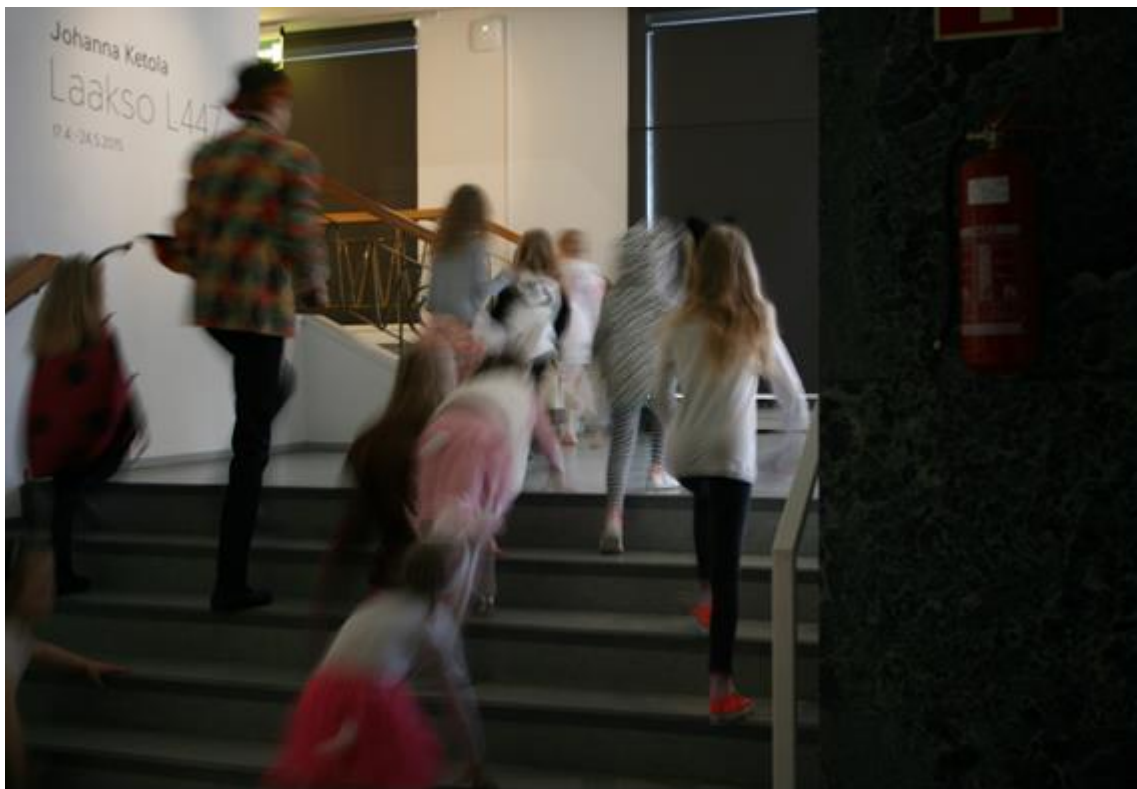
Kuva 4. Museon näyttelykierroksella.

Seurattuani toisten ohjaajien kekkereitä huomaan, että näyttelykierroksen aikana ohjaaja saattaa kertoa taiteesta lapsille tai taidenäyttely saatetaan käsitellä melko nopeasti kenties yhdellä lapsille annetulla tehtävällä tai lukuisilla erilaisilla toimintaosioilla. Tutustuminen näyttelyyn siis vaihtelee hyvin suuresti ohjaajasta toiseen. Mielestäni taidenäyttely itsessään antaa usein inspiraatiota siihen, millä tavoin taiteeseen tutustutaan. Ohjaajan näkökulmasta vaihtelevuus on toisaalta hyvä asia, koska saa käyttää omaa luovuuttaan ja vapautta, toisaalta se vaatii ohjaajalta joka kerta huolellista suunnittelua ja paljon aikaa. Menetelminä tutustua taiteeseen on käytetty esimerkiksi teos-suunnistusta tai jonkinlaista eläytymistehtävää. Pohdin, voisiko ohjaajien avuksi koota erilaisten menetelmien listaa tai ylipäätään ideapankkia.

Kuva 5. Näyttelykierroksen toiminnallinen osuus.

Toiminnallinen osuus on useimmiten vapauttanut syntymäpäivien tunnelmaa ja ollut lapsille mieleinen. Lapset ovat yleensä liikkuneet taitavasti näyttelytilassa ja ottaneet tilassa olevat teokset huomioon. Joskus joku lapsista on halunnut koskettaa teoksia, jolloin ohjaaja on selittänyt, miksi teoksiin ei voi koskea. Ohjaamillani kekkereillä muutama teokseen on liittynyt mahdollisuus koskettaa tai toimia itse aktiivisesti teoksen antaman materiaalin, esimerkiksi vaatteiden kanssa.

Kuva 6. Lapset rooliasuissa.

On todettu, että lapsilla on kyky eläytyä ja käyttää mielikuvitustaan arjen elähdyttämiseen (Roivainen 2016, 299; 306). Tällainen mieleenpainunut tilanne syntyi kekkereillä (Kuva 6.) tilanteessa, jossa lapset liikkuvat taidemuseon portaikossa ohjaajan johdolla. Ohjaaja pyysi lapsia siirtymään näyttelyssä eteenpäin portaikkoa pitkin. Tilanteessa kaikki lähtivät liikkumaan ensin tavallisesti portaita nousten, mutta kuvassa neljä joukon hännillä kulkevaa lasta tekevät toisin. Heistä kaksi juhlavierasta on pukeutunut vaaleanpuna-valkoiseen pupu-asuun. He liikkuvat pieneksi tekeytyneinä, kädet maassa tai lähellä maan pintaa. He kulkevat loikkien, oikeiden jänisten tapaa jäljitellen. Näillä kekkereillä suurin osa lapsista oli omissa rooliasuissaan, jotka esittivät eri eläimiä. Portaikossa kulkiessaan jotkut lapsista hyödynsivät tilanteen itselleen mieleisellä tavalla eläytyen rooliasujensa eläinhahmojen tapaan liikkua. Ohjaaja sekä muut lapset kulkiivat vieressä tavallisesti jalan. Ohjaaja ei välttämättä huomannut asiaa, toisin kuin minä havainnoitsijana. Jälkeenpäin ajateltuna, tässä olisi voinut olla yksi hetki tarttua lasten ehdottamaan toimintaan. Kuvan ulkopuolelta muistan, että tästä huolimatta pukuihinsa eläytyvien lasten eläimiä matkiva puuhastelu jatkui myös myöhemmin kekkereiden kuluessa. Esimerkiksi eräs lapsista veti pupu-asunsa hupun päähänsä ja kissaksi pukeutunut lapsi alkoi naukumaan. Lapset tuntevat selvästi viehätystä eläinhahmoihin ja niitä ilmentäviin asuihinsa, mikä näkyy niihin samaistumisena ja eläytymisenä. Roivainen (2016, 251–252) tulkitsee asiaa näin: ”Lapset kokevat vaatteet fyysisesti ja emotionaalisesti: pelkkä kissapuvun tai merenneitoasun ajattelu voi saada lapsen naukumaan tai kävelemään kalan lailla. Vaatteet ovat etenkin lapsille kehollisia kokemuksia, elämyksiä ja toimintaa.” Kekkereitä ajatellen tämä voisi tarjota idean. Voisiko joko museolta saatavat tai lasten omat rooliasut ottaa osaksi toimintaa? Muistelen, että näin olisi joskus ollutkin, mutta ideasta on ajan mittaan luovuttu uskoakseni käytännön syistä johtuen.

Toinen esimerkki lasten mielikuvituksesta ja eläytymisestä liittyy ohjaamaani kekkerikertaan, jolle olin kehittänyt kuvitteellisen hahmon nimeltään Silla Sivellin. Hahmo oli konkreettisesti pitkä maalaussivellin, jolla oli oranssi paperimassasta tehty pää. Lapset saivat löytää Silla Sivellin jättämän salaperäisen viestin näyttelykierroksen alkajaisiksi museon lattialta. Viestissä oli tehtävä, jonka ratkaisemiseksi tarvittiin lasten apua. Lasten mielikuvitus tuotti mitä erilaisimpiä huomioita tilasta ja teoksista, joista saattaisi olla apua annetun mielikuvituksen tehtävän ratkaisemisessa. Lasten mielikuvitus oli saanut virikkeen, joka siivitti tilannetta eteenpäin. Tämä oli ohjaajana erittäin palkitsevaa huomata. Kierroksen lopulla Silla Sivellin löytyi yllättäen näyttelytilasta. Silla Sivellin kuiskasi korvaani viestin, jonka kerroin äänen lapsille: Se oli tyytyväinen lasten toimintaan ja tehtävä oli ratkaistu. Yksi lapsista huomautti: ”Ei kai sivellin nyt oikeasti osaa puhua.” Suurin osa lapsista halusi kuitenkin kuunnella, mitä Silla Sivellinillä olisi sanottavana juuri hänelle. Sivellintä

kierrätettiin piirissä ja jokainen halukas sai oman pienen hetkensä sen kanssa. Kyse oli yhteisestä leikistä, johon ryhtymisestä oli sovittu alussa kun lapset suostuivat auttamaan Silla Sivellintä. Hahmon heräämisellä ”eloon” vaikutti olevan lähes jokaiselle lapselle tärkeä merkitys, vaikkakin se oli vain rosainen vanha maalisivellin. Siinä hetkessä lapset vaikuttivat aidosti yllättyneiltä, innostuneilta ja kaikkien huomio oli suuntautunut itse toimintaan.

Kyseisellä kekkerikerralla näyttelykierroksen yhteydessä käytettyä mielikuvitustarinaa ei valitettavasti enää hyödynnetty Taika-tilaan taiteilemaan tullessa, minkä jälkikäteen arvioituna olisin tehnyt toisin. Kirjoittamattomana tapana oli ollut, että näyttelytilassa käytettyä seikkailua ei hyödynnetä enää sen kummemmin taiteiluosuudessa. Siksi en tuolloin tullut ajatelleeksi, että tarinan hyödyntämistä olisi kannattanut jatkaa Taika-tilassa. Museossa tilasta toiseen siirtyminen rikkoi aiemmin näyttelykierroksella onnistuneesti luodun mielikuvituksellisen maailman ja palautti ihan tavalliseen todellisuuteen ja tavanomaiseen tekemistapaan. Tämän mielikuvitusmaailman säilyttämiseksi koen nyt, että tarinaa olisi voinut jatkaa ja kehittää eteenpäin, vaikka toiminta vaihtui. Jotta ohjaajien toimintaa voisi tukea, käytännöistä olisi hyvä keskustella yhdessä. Huomaan, että vasta näin etäisyyden päästä olen osannut hahmottaa tilanteita uudelleen, joissa olisin voinut toimia toisin. Tämän vuoksi ajattelisin, että toteutustapoja kannattaisi jatkossa arvioida ja pohtia yksityiskohtaisemmin yhdessä ohjaajien kesken, mikä niissä toimii hyvin ja mitä voitaisiin kehittää.

Reflektoidessani omia ohjauskertojani huomaan asettaneeni syntymäpäivät ja siihen liittyvät rituaalit sekä taidemuseon taiteen eriarvoiseen asemaan keskenään. Asetin taiteen ja syntymäpäivät toisistaan erillisiksi, enkä nähnyt niillä olevan juurikaan mitään yhtymäkohtia toistensa kanssa. Ikään kuin kompromissina ajattelin, että lasten kannalta ohjelmassa on oltava mukana pakolliset syntymäpäivien tunnusmerkit. Niille en osannut antaa arvoa taiteen rinnalla. Ohjaajana yritin tuoda pikemminkin taidetta omana asianaan esille, itsessään arvokkaana ja tärkeänä sellaisenaan. Oivallan nyt, että tämän vuoksi olen myös yrittänyt pitää taiteen ja syntymäpäivärituaalien välistä rajaa yllä kekkereitä ohjatessani, mikä puolestaan on näkynyt tapahtuman väkinäisenä jakautumisena toisistaan erillisiin osioihin: ohjelmaosuuksina taide ja syntymäpäivät eivät kommunikoineet keskenään. Saadessani itseni kiinni tällaisista ajatuskuvioista sekä kohdatessani ohjaajana käytännön toiminnassa haasteita, on kysyttävä, miten toimintaa voisi kehittää molempia asioita yhdisteleväksi. Reflektioni pohjalta ymmärrän, että taide ei ole outoa ja ylimääräistä toimintaa syntymäpäiväjuhlilla, eivätkä syntymäpäivärituaalit ole kuokkavieraana taidemuseossa. Taiteen omaa arvoa ei vähennä se, että sitä hyödynnetään ja sovelletaan syntymäpäivien käytännöissä.

Kekkereillä perusideana on, että taide ja juhlat on tuotu yhteen. Itse pohdiskelin pitkään näiden kahden tapaa liittyä yhteen ja huomaan ainakin omassa ajattelutavassani tapahtuneen kehitystä toiminnan erillisyydestä yhteenkietoutumisen suuntaan. Ajatus kahden perinteisesti erillään pidetyn yhdistämisestä ei ole siis lainkaan kaukaa haettu kun tarkastellaan taiteen erilaisia käyttöyhteyksiä. Tänä päivänä taiteen monialaiset kontekstit ovat vakiintuneet. Taiteen voidaan nähdä tuovan mukanaan uusia näkökulmia tuttuihin askareisiin ja antavan mahdollisuuksia keksiä toimivampia toisin toimimisen tapoja. Helsingin Diakonissalaitoksella asiakkaiden ja henkilökunnan parissa tanssitaiteilijana toiminut Kirsi Heimonen (2007, 42) kommentoi näin: ”Taiteilijan toiminta voi tarjota kummallekin osapuolelle kolmannen vaihtoehdon, jossa pysähdytään yhdessä jonkin vieraan äärelle, se saattaa outoudellaan ravistaa tuttuja toimintatapoja.” Taidetta on tuotu onnistuneesti yhteen monien erilaisten asioiden kanssa, joista yksi mielenkiintoinen toimija kekkerien kannalta on *The Welfare State International* taiteilijakollektiivi. Se teki urauurtavaa työtä taiteen ja erilaisten tapahtumien, riittien sekä juhlien parissa kehitellen ideaa juhлатаiteesta. Kollektiivi kuvaa toimintansa filosofiaa näin:

”We are seeking a culture which may well be less materially based but where more people will actively participate and gain power to celebrate moments that are wonderful and significant in their lives. We advocate a role for art that weaves it more fully into the fabric of our lives; that allows us to be collaborators rather than spectators: Building our own houses, naming our children, burying our dead, announcing partnerships, marking anniversaries, creating new sacred spaces and producing whatever drama, stories, songs, ceremonies, pageants and jokes that are relevant to these new values and iconography.” (The Welfare State Internationalin www-sivut.)

Harlekiinin kekkeille saapuvat lapset mieltävät ennen kaikkea tulevansa tavallisille syntymäpäiville, jotka tässä tapauksessa järjestetään taidemuseossa. Ohjaajan olen kokenut vaikeutta valita mitä asioita painotetaan ja mitä otetaan mukaan ohjelmaan. Tätä jakoa olen läpikäynyt esimerkiksi syntymäpäivien ja taiteen välillä. *Harlekiinin kekkeillä* vallitsevan ilmapiirin voi aistia ja tuntea helposti, koska lapset näyttävät useimmiten peittelemättä, mitä mieltä ovat. Kun olen kysynyt osallistujilta kekkerien päätteeksi, mitä heille on jäänyt mieleen juhlista, vastaukset ovat olleet lähes poikkeuksetta herkuttelu, kakku, lahjat ja onginta. Kokemuksesta kaikista merkittävimmiksi ovat nousseet syntymäpäiville tyypilliset ja ennestään lapsille tutut asiat, tai kysyttäessä vähintäänkin juuri nämä asiat on haluttu kertoa muille. Se, mikä ei jää mieleen tai mitä ei halua nimetä, on usein sellaista, joka ei nouse omassa kokemuksessa tarpeeksi tärkeäksi

asiaksi tai siihen ei ole saanut riittävän syvää kosketuspintaa. Toisaalta voi olla, että muistot museosta jäävät lasten mieleen, mutta tulevat myöhemmin vasta esiin tai ne osataan vasta myöhemmin pukea sanoiksi. Ohjaajakokemukseni myötä ajattelen, että taiteen asemaa syntymäpäivillä voitaisiin vahvistaa. Juhlan tapahtumapaikkana on taidemuseo, mikä joidenkin mielestä saattaa olla ihan riittävää taidesyntymäpäiville. Itse ajattelisin, että kekkerit voisivat saada uuden suunnan siitä, että taide ja syntymäpäivät kiedottaisiin tiiviisti toisiinsa. Tässä yhteydessä mieleeni palaa The Welfare State Internationalin kehittänyt juhlaide. Näkisin, että kekkerille voisi syntyä kokonaan uudenlaisia ja uudennäköisiä juhlarituaaleja, joissa taide on mukana. Elementit ovat nytkin läsnä, mutta kyse on siitä miten niitä yhdistellään.

Tutustuminen taiteen maailmaan tai sen arvostaminen kekkerille tultaessa ei välttämättä tapahdu automaattisesti tai itsestäänselvyytenä. Pelkkä taidemuseotilassa oleminen ei aina voi varmistaa, että taide tavoittaa lasten kokemusmaailman. Taidekasvatuksellisten toimintatapojen hyödyntäminen taidemuseossa voisi antaa taiteelle mahdollisuuden ottaa tilaa ja lasten osallistua taiteelliseen toimintaan. Kokemukseni perusteella syntymäpäivien rituaaliset toimet saavat kekkerillä suuren huomion niin ohjaajan tehdessä esijärjestelyjä kuin lasten odotuksissakin. Sen vuoksi pohdinkin, voisiko ohjaaja omilla valinnoillaan ja toiminnan painotuksilla saada taiteen elementit oikeuksiinsa.

Kekkerien suunnittelussa ja toteutuksessa olisi hyvä pitää vahvasti mukana syntymäpäivän tunnuspiirteet, koska ymmärrettävästi ne ovat tärkeitä lapsille kulttuuriimme sosiaalistumisen kautta. Rituaalit tekevät lapsille juhlan tuntua ja niitä kekkeri-osallistujat odottavat. Hedelmälliseksi näkökohdaksi katsoisin sen, että syntymäpäivän tunnuspiirteet ja vastaavasti taiteen käytännöt läpäisisivät yhdessä koko tapahtuman kulun. Taidekasvatuksen näkökulmasta syntymäpäivätraditioihin voidaan tuoda mukaan uudenlaista tarkastelukulmaa ja rituaaleille voidaan löytää jännittäviä, yllättäviä toteutustapoja. Usein syntymäpäivärituaalit on tehty sellaisenaan, sen sijaan, että lahjojen jakaminen olisi osa esimerkiksi eläytyvää improvisaatiota tai muuta taiteellista toimintaa. Mietittäväksi jää, missä määrin kekkerillä halutaan vaalia perinteisiä syntymäpäivärituaaleja ja miten paljon mukaan tuodaan aivan uusia elementtejä ja ideoita.

Yhdeksi keskeiseksi kysymykseksi nousee se, mikä on taiteen ja syntymäpäivärituaalien välinen suhde kekkerien ohjelmassa. Riittääkö, että museossa esillä olevan taiteen ympäröimänä tehdään muita siitä erillisiä syntymäpäiviin liittyviä toimia? Tarjoaako taidemuseo jo pelkästään omanlaisena tilanaan riittävän läheisyyden taiteeseen ja sen kohtaamiseen, jotta voidaan puhua taidesynttäreistä sanan varsinaisessa mielessä? Asian toinen puoli on se, että taiteeksi määritelmättömätkin toiminnat voivat sisältää taiteelle tyypillisiä elementtejä. Marja Sakari (2007,

103) painottaa museotilan vaikuttavuutta kokemuksessa: ”Se, mitä juuri sillä hetkellä esitetään, ei ole niin kovin tärkeää; pelkkä museotilassa kulkeminen, vaeltelu esineiden tai taideteosten maailmassa tuottaa miellyttävän [--] tunteen.” Voisiko olla niin, että yksittäisissä hetkissä ja toiminnan eri osioissa saattaa ilmetä monta eri puolta. Ohjaajan toimintaa ajatellen merkityksellistä voi olla se, millä tavalla hän ohjaa osallistujia suuntautumaan asioihin ja mitä ohjaaja valitsee niissä korostettavaksi.

4.2. Aikuisjohtoinen toiminta ja lapsen toimijuus

Harlekiinin kekkereiden valikoituminen lapsen syntymäpäiväjuhlien paikaksi on sidoksissa aikuisen päätösvaltaan. Syntymäpäiväjuhlat saatetaan järjestää kodin ulkopuolella sen vuoksi, että vanhempien työtaakka kevenisi tai he haluavat tarjota lapselleen uusia virikkeitä, elämyksiä ja sivistystä. Tässä yhtälössä lapsen oma ääni voi jäädä kuulematta ja painua muiden tavoitteiden jalkoihin. Olipa aloite juhlapaikan valinnasta kenen tahansa, aikuinen päättää viimekädessä juhlien tilaamisesta ja myös suunnittelee niitä etukäteen yhdessä kekkeriohjaajan kanssa. Joissakin tapauksissa lapsi pääsee vaikuttamaan suunnitteluvaiheessa juhliinsa esittämällä vanhemmilleen toiveita.

Ohjaajana mietin usein, ketä tällä toiminnalla palvellaan ensisijaisesti. Omia muistiinpanojani tutkiessani kekkereiden eri ohjauskerroilta, huomasin ujuttaneeni suunnitelmaan mukaan kuin huomaamatta tiedollisia ja koulumaisia aineksia, esimerkiksi taidetekniikoista ja taiteilijoista. Tiedolliseen puoleen oli helppo tarttua myös siksi, että välttämättä selvää ei ollut, miten taidetta olisi syntymäpäiväkontekstissa hyvä lähestyä. Asia saattaa vaikuttaa kovin selvältä vapaa-ajan kontekstista johtuen, mutta kokemukseni mukaan käytännön taso toi haasteita mukanaan. Ohjauksissani näyttelykierros perustui usein tiedolliseen aspektiin, sillä luova ja tarinallinen lähestymistapa näyttelyyn tuntui usein vaikealta yhdistää oletettuihin odotuksiin museosyntymäpäivien ”arvokkuudesta”. Omat ennakko-käsitykseni vaikuttivat toimintaani. Samalla vähemmälle huomiolle jäivät lasten toiveet ja odotukset. Vaikka jollakulla olisikin ollut käsitys tietynlaisesta arvokkuudesta, olisin ohjaajana voinut tuoda mukaan toisenlaisen näkökannan lasten kokemusmaailmasta kumpuavasta toiminnasta. Vasta jälkeenpäin huomaan, kuinka paljon tukea etenkin aloitteleva ohjaaja tarvitsisi. Vaikka tiedostin toiminnan olevan lapsille suunnattua, vaikuttivat sen toteutukseen monet ulkokohtaiset tekijät. Koen, että selkeät ohjeet ja omien ennakkokäsitysten hälventäminen voisivat auttaa alkutaipaleella olevaa ohjaajaa.

Kekkereiden ohjelman koossa pitäminen osallistuvan ryhmän, näyttelyn, oman ohjaussuunnitelman, ajankäytön ja syntymäpäivien rituaalien osalta johti usein siihen, että lasten toimijuus jäi omissa

ohjauksissani liian vähälle huomiolle. Eri ohjauskerroilla vaihtuva ja liian monimutkainen kokonaisuus ajoivat minut ohjaajana siihen tilanteeseen, jossa oli edettävä tarkasti suunnitelman mukaan. Muuten tilanteista olisi tullut liian kaaosmaisia tai niin uskoin. Aika myös tuntui loppuvan kesken lähes joka kekkerikerralla. Käytännössä tämä merkitsi sitä, että tarkan ennakkosuunnitelman läpivienti ei sallinut käymistä sivupoluilla, joita lapset spontaanisti usein ehdottivat. Harmillisesti lasten ideoihin tarttuminen tai pysähtyminen ihmettelemään lapsia kiinnostavia asioita jäivät useimmiten turhan vähäiseksi. Tällöin lasten toimijuutta tukevat, keskustelevat käytännöt saivat vain vähän tilaa. Lasten oma liikkumatila ja vaikuttamismahdollisuudet olivat rajalliset. Toisaalta kekkerillä käytössä olevan ajan rajallisuuden vuoksi etukäteissuunnittelu ja sen noudattaminen olivat jossain määrin välttämättömiä. En kuitenkaan ollut täysin tyytyväinen tapaan toteuttaa asioita ohjaamisessani, koska se ei mielestäni palvelut juhlan ideaa parhaalla mahdollisella tavalla. Yritin pohtia, millä keinoilla voisin muuttaa ohjaamistani toivottuun suuntaan.

Jos ohjaajaa etenee tarkasti oman suunnitelmansa mukaan ja kaikessa tietäväisyydessään, hän saattaa olettaa tietävänsä jo valmiiksi, mitä lapset haluavat ja mikä heitä kiinnostaa. Sava (2007, 176) kuitenkin toteaa, että hyvä kasvattaja ei voi tulkita ja määritellä lasta tämän puolesta. Koen, että kiire ja ohjelman runsaus saattavat jättää ohjaajan ikään kuin pimentoon kaikesta lasten omista ajatuksista. Näin häneltä saattaa jäädä arvokasta tietoa kuulematta. Jos ohjaamillani kekkerikerroilla lapsilla olisi ollut enemmän mahdollisuuksia kertoa omista toiveistaan, uskon, että esiin olisi voinut tulla enemmissä määrin itselleni uudenlaista ja hyödyllistä tietoa.

Osaltaan tässä edellä kuvailemassani ohjaajan toiminnassa on kyse totutuista toimintatavoista ja ohjaustyyleistä. Se, millä tavalla ohjaaja mieltää oman roolinsa, vaikuttaa käytännön tasolla toimintaan. Uskon, että kaikki kekkeriohjaajat kuuntelivat lasten spontaaneja ehdotuksia ainakin jollakin tasolla, mutta eivät välttämättä osanneet hyödyntää niitä käytännössä. Voi myös olla, että lasten ideat olisivat voineet ehdottaa jotakin ohjaajan oman suunnitelman ulkopuolelta, jolloin suunnitelmista poikkeaminen tai vähintään niiden muovaaminen toiminnassa olisi vaatinut paljon rohkeutta ja taitoa. Kuunteleminen kysyy ohjaajalta myös malttia ja toisen mielipiteiden arvostamista.

Mieleeni on jäänyt tilanne, jossa minun oli ensimmäistä kertaa ohjaajana toimiessani kerrottava lapsille museon säännöt heidän saavuttuaan paikalle. Pohdin, miten säännöillä aloittaminen vaikuttaisi lasten ensivaikutelmaan juhlista. Painiskelin asian kanssa pitkään, koska halusin lasten tuntevan itsensä tervetulleiksi museoon juhlan alusta saakka. Varsinaisen juhla-ohjelman tunnelma viriää ohjaajan ja lasten ensimmäisen vuorovaikutuksen tilanteissa. Pohdin erilaisia vaihtoehtoja ja

päätin kerrata säännöt kyselemällä lapsilta ikään kuin yhdessä miettien, miten museossa kannattaa toimia. Tähänastisen kokemuksen mukaan lapsilla on yleensä hyvä käsitys siitä, että museossa taideteoksia on varottava ja liikuttava rauhallisesti. Toisaalta on hyvä asia, että lapset tietävät jo museon säännöistä ja osaavat ottaa tilan huomioon. Toisaalta mietin, onko lasten paikka museossa valmiiksi rajattu? Opin sen, että usein lapsilla on taitoa omasta takaa. Toimiva tapa näyttäisikin olevan toimia lasten kanssa yhdessä, eikä olla liiaksi huolissaan siitä, miten he pärjäävät.

Itse olen huomannut, että toiminnassa kannattaa edetä saumattomasti tekemisestä toiseen. Turhia pysähdyksiä kannattaa välttää ja selittää vain välttämätön. Jos ohjaajan huomio on suuntautunut pelkkien toimintaohjeiden antamiseen, lasten tunnelma tai toiminta saattaa jäädä huomiotta. Olen ymmärtänyt, että tarkkailemalla lasten toimintaa ohjaaja voi saada arvokasta tietoa. Sen myötä ohjaaja voi tarvittaessa muuttaa toimintaa tai vaikuttaa muuten sen kulkuun tarvittavalla tavalla. Ohjaajan ja lasten välisen vuorovaikutukseen panostaminen edistää syntymäpäivien tunnelmaa.

Kekkereillä ohjatessani olen kiinnittänyt huomiota lasten oman näkyvän panoksen tekemiseen. Lasten toimijuutta ja tilanteisiin vaikuttamista voisi edistää se, että he pääsisivät tekemään asioita enemmän. Miten toimintaan vaikuttaisi esimerkiksi se, että lapset tekisivät yhdessä ohjaajan kanssa syntymäpäivärituaaleihin liittyviä valmisteluja? Hyvin harkittuina kokonaisuuksina toiminta voisi olla mielekästä. Lisäksi pohdin, voisivatko lapset yhdessä ohjaajan avustuksella rakentaa lasten maailmaa esille museoon. Voisivatko lasten tekemät taideteokset esimerkiksi jäädä esille näyttelytilaan tai olla valokuvana esillä museossa? Toisaalta valmiiksi järjestetyt asiat voidaan ymmärtää osana palvelua, josta asiakas maksaa. Syntymäpäivään on perinteisesti liitetty tapa nostaa päivänsankari erikoisasemaan ja palvella häntä tavallisuudesta poikkeavalla tavalla tuona erityisenä päivänä.

Aikuisen tekemisillä voidaan myös ajatella saavutettavan sujuvuutta toimintaan, mutta onko se aina tärkein onnistumisen mittapuu? Jääkö lapsilta jotakin tärkeää kokematta? Voitaisiinko juhlista tehdään yhdessä lasten näköinen juttu, johon he itse osallistumalla vaikuttavat? Syntymäpäiväjuhla voi kaikessa tärkeydessään nostattaa tunnelman helposti käsin kosketeltavan innostuneeksi, mutta myös jännittyneeksi. Kekkereillä on lapsille paljon vieraita elementtejä kuten museotila, ohjaaja sekä mahdollisesti toiset juhlijat. Riippuu paljon yksilöstä, mutta myös museossa tapahtuvasta vastaanotosta, miten vapautuneesti juhlijat uskaltavat museossa ylipäättään toimia ja kuinka tervetulleiksi he itsensä kokevat. Taidemuseossa saattaa avautua täysin uusi maailma lapsille. On paljon väliä, miten se esitellään: Onko se lapselle kiinnostava ja turvallisen tuntuinen? Uskaltaako siihen astua mukaan? Antaako se lapselle vapauksia vai rajaako se niitä?

Usein sanotaan, että taiteen ammattilainen ei ole esteettinen auktoriteetti (Kantonen, 2007, 88–91; Haapalainen 2010, 86). Olennaista olisikin pohtia, miten lasta autetaan taiteellisessa työskentelyssä. Ohjaajan tehtävä on toki auttaa tarvittaessa, mutta ei sanella omia näkemyksiään. Kokemukseni mukaan aikuisen on toisinaan vaikea olla puuttumatta lapsen työskentelyyn. Tällä en tarkoita sitä, etteikö aikuisen velvollisuus olisi auttaa tai suojella lasta vaaratilanteilta. Pikemminkin haluan tuoda esiin sen, että ohjaajana on tultava tietoiseksi siitä, miten oma toiminta ja ohjausvalinnat vaikuttavat lapsen kykyyn ottaa taiteellinen toimijuus haltuunsa.

Harlekiinin kekkereiden toivotaan olevan ennen kaikkea onnistunut hyvän mielen kokemus, joka jättää vahvan muiston ja saa palaamaan toistekin (Sirpa Turpeisen haastattelu). Itse ehdottaisin, että lasten taidetta ja ääntä voisi olla enemmänkin museossa. Kekkereiltä voisi jäädä jokin muisto myös museolle esimerkiksi lasten taideteoksen tai valokuvan myötä. Näin lapset voisivat kenties yhä enemmän tuntea kuuluvansa museoon ja olla ylpeitä siitä, että heistä halutaan muisto museolle. Lapsille voisi tulla myöhemmin myös halu esitellä omaa mukanaoloaan museossa jollekin toiselle, jolloin olisi luonnollista palata uudelleen museoon. Suunta voisi siis olla voittopuolisen kaksisuuntainen: museolta lapsille ja lapsilta museolle. Tärkeää mielestäni on, että lapsistakin jää ”jälki” museoon.

4.3. Osallistava yhteistoiminta ja yksilö

Harlekiinin kekkereillä juhlijat toimivat ohjatun ohjelman puitteissa ja kulkevat näyttelytilassa, jossa voi olla myös muita vierailijoita tai museohenkilökuntaa. Olen huomannut, että siirryttäessä museossa paikasta toiseen ryhmän kannattaa liikkua yhdessä. Tiiviissä muodostelmassa tai esimerkiksi letkassa toista vyötäisiltä kiinni pitäen liikkuminen lisäävät kokemukseni mukaan ryhmän yhteisöllisyyden tuntua. Joskus tällaiset yksinkertaiset ja helposti toteutettavat ratkaisut voivat olla todella toimivia. Näyttelytilassa teosten tarkastelua on hyvä tehdä myös koko joukon voimin tai ottaa tilasta jokin kiinnekohta, jonne aina palata. Iso museotila saattaa muuten tuntua liian hallitsevalta. Toiminnan on hyvä kannustaa osallistujia löytämään keskinäisiä sidoksia ja yhteenkuuluvuutta keskenään sekä museon kanssa. Ohjaajana toimiessani olen oppinut, että yhteisöllisyyttä kannattaa lähteä rakentamaan jo yksistään erilaisten muodostelmien, tilaan asettumisen ja tilassa liikkumisen tapoja hyödyntämällä.

Kuva 8. Näyttelytilassa.

Kekkereihin osallistuville lapsille on tyypillistä, että he ottavat tilaisuuden tullen kontaktia toisiinsa pyrkien toimimaan yhteisöllisesti. Kontakti voi havaintojeni mukaan muodostua katseista, fyysisestä kontaktista, juttelusta, naurusta, leikkimisestä tai tilallisesta sijoittumisesta. Aikuisen johdatellessa toimintaa, tulisikin muistaa tukea näitä kohtaamisia, ei yrittää karsia niitä. Tässä yhteydessä Stolp (2011, 72) puhuu vastarinnan ja vastakulttuurin käsitteistä. Stolpin mukaan lapset keksivät tapoja vastustaa auktoriteetteja, esimerkiksi elein ja viestein, joita aikuinen ei välttämättä huomaa ja joista ei näin ollen voi rangaista. Pääjoki (2007, 292) toteaaakin, että lasten kulttuurinen vastarinta saattaa jäädä aikuisilta huomaamatta tai se saatetaan leimata jopa huonoksi käytökseksi. Kokemukseni mukaan näitä lasten keskisiä hetkiä syntyy spontaanisti pitkin kekkeritapahtumaa, mutta ne myös toisinaan hiipua aikuisten puuttuessa toimintaan. Voi olla, että kekkeillä kontaktin ottaminen toisiin saatetaan tulkita häiriköinniksi joskus siksi, että museoympäristön tapanormisto perustuu hillittyyn käytösnormiin. Esimerkiksi lasten ulkoleikkien tavoille on vierasta tällainen hillitty ja hiljainen käytös. Ehkäpä museoympäristöön voitaisiin rohkeasti soveltaa osin tällaista reippaampaa ja spontaanimpaa olemisen tapaa.

Muistan, kuinka kekkeistä ohjatessani eräs lapsista kysyi, voisiko hän tehdä kaverinsa kanssa yhteisen taideteoksen. Ajattelin, että itsenäinen tekeminen sujuisi helpommin ja nopeammin, joten kehotin heitä tekemään erikseen omat teoksensa. Näin toimimalla olin valitettavasti sivuuttanut

paitsi lasten oman ehdotuksen, mutta myös ohjannut toimintaa kauemmas mahdollisuudesta yhteiseen tekemiseen. Tärkeämmältä näkökohdalta siinä hetkessä tuntui minusta ohjaajana se, että jokainen saisi oman teoksensa ajoissa valmiiksi ja jotakin konkreettista kotiin viemistä. Tämä ajatus syrjäytti kekkereiden aikana syntyneen hetken mahdollisuudet luoda jotakin arvokasta ja osallistujille merkityksellistä yhteisöllisyyden kautta. Opin, että parhaimmillaan ohjaaja voisi omalla toiminnallaan ja tilannekohtaisilla valinnoillaan edistää yhteisöllisessä toiminnassa kehkeytyvien ainutlaatuisten elämysten syntymistä.

Ohjaajat käyttävät suunnittelu-aikaa valmistelleessaan synttäreitä ja pyrkivät keksimään lapsia kiinnostavia tehtäviä. Ohjaaja pyrkii etukäteen tietämään, mistä lapset pitävät, vaikka itse asiassa vasta lasten kanssa keskustelun kautta hänen olisi mahdollista saada tietoa asiasta. Kohtaaminen entuudestaan tuntemattoman lapsen kanssa saattaa jäädä näin hieman ulkokohtaiseksi. Ehdottaisinkin, voitaisiinko osallistujilta pyytää enemmän ideoita ja ehdotuksia itse toiminnassa? Tai voidaanko heille tarjota enemmän vaihtoehtoja, joista he saavat valita? Voisiko toiminta olla suunniteltua ja rajattua, mutta osallistujien kanssa aina muokattavissa? Tarkoitukseni ei ole vähentää ohjaajan vastuuta toiminnasta, vaan kiinnittää huomiota ohjaamisen ja vuorovaikutuksen tapaan sekä millä tavoin tehtävät ja toiminta muotoillaan. Taide itsessään antaa mahdollisuuden tähän, ohjaajan toiminta vaikuttaa käytännön toteutukseen.

Vaikka ohjaaja toivoisi tilanteiden tarjoavan lapselle paljon osallistumisen mahdollisuuksia, se ei aina toteudu syystä tai toisesta. Esiin voidaan nostaa tilanteet, joissa lapsi ilmaisee epäröintiään aikuisen ehdottamaa toimintaa kohtaan. Lapsi saattaa sanoa, että hän ei keksi oman teoksen aiheita tai ei osaa tehdä jotakin taiteilun työvaihetta. Hän saattaa myös antaa ”Emmää tiiä.”-vastauksia kysyttäessä hänen omaa arviotaan, mielipidettään tai ehdotusta. Osallistava ote ei aina tuota osallistumista, vaikka ohjaaja sitä toivoisi. Syitä voidaan etsiä monesta asiasta. Syntymäpäiville osallistujat eivät välttämättä tunne toisiaan tai ohjaajaa etukäteen. Pieni lapsi saattaa tulla museoon tuntien ainoastaan syntymäpäiväsankarin etukäteen. Siksi voi olla haasteellista heittäytyä uusiin ja jännittäviin tilanteisiin, jotka vaativat uskallusta. Iloisen juhlatunnelman saavuttaminen ja mukavan yhdessäolon kokeminen voi olla tällaisessa tilanteessa haasteellinenkin tavoite. Osa ohjaajan ammattitaitoa on mielestäni tällöin kyky rohkaista lapsia ja odottaa kärsivällisesti lasten omia avauksia.

Havaintojeni mukaan eräs tilanne laukaisee lasten mahdollisesti kokemaan jännitystä hyvin. Kun näyttelykierroksen jälkeen ryhmä siirtyy Taika-tilaan, siirrytään samalla museon näyttelytilasta kodinomaisempaan ja rajatumpaan tilaan. Taika-tila on näyttelytilaan verrattuna huomattavasti kooltaan pienempi ja siellä kaikuu vähemmän. Tilassa on viherkasveja sekä seinille ripustettuja

lasten askarteluja. Kodinomaisuutta luo myös tilan yhteydessä oleva keittiö, jossa on värikkäitä yksityiskohtia. Taika-tilassa näyttelykierroksen aikana mahdollisesti lasten kokema jännittyneisyys ja arkuus useimmiten viimeistään hellittävät. Tilan olemuksella on huomattava merkitys, mutta myös koko kekkereiden toiminnan organisoinnin tavoilla esimerkiksi puhutteluilla, tehtävänannoilla ja leikeillä voidaan kokemukseni mukaan vaikuttaa ryhmän sisäiseen tunnelmaan.

Kuva 9. Tarjoilupöytä katettuna.

Erityisesti syömisen yhteydessä on havaittavissa yhdessäolon intensiivistymistä sekä yhteisöllistä sidoksisuutta synnyttäviä kommunikaatiotilanteita. Lapset jakavat kommentteja ruoan ulkonäöstä, mausta ja muista henkilökohtaisista kokemuksistaan. Eräillä ohjaamillani kekereillä lapset keskustelivat vilkkaasti keskenään ja suunnittelivat ottavansa vielä palaset kakkua, koska se maistui niin hyvältä. He juttelivat myös siitä, miten maha oli jo aivan täysi. He arvioivat siksi, kuinka isot palaset he jaksaisivat vielä ottaa. Lapset tarjoutuvat syömään kaverinsa annokseen mahdollisesti sattuvat kakun kohdat, joista tämä ei pidä, jotta kukin saisi syödäkseen mahdollisimman paljon itselleen maistuvinta osaa. Lapset huolehtivat toisistaan siten, että kaikki tarjoilupöydän ympärillä olijat saivat varmasti määrältään tasapuolisesti ruokaa ja herkkuja. Lapset ojensivat kavereilleen ruokaa ja tarjoiluja esille laittavaa ohjaajaa varoiteltiin kaverin allergioista. Lapset myös hassuttelivat tai muistelivat aiempien syntymäpäiväjuhlien tapahtumia mielellään tarjoilupöydän ympärillä. Eräällä toisella kekkerikerralla, kun lauloimme yhdessä onnittelulaulua pöydän ääressä, lapset jatkoivat yllättäen perinteiseen onnittelulauluun vielä omia säkeistöjään useammalla eri

vieraalla kielellä. Lapsilla oli omaa osaamista, mistä en tiennyt. Kaveriporukalle tarjoutui mahdollisuus vahvistaa näin yhteistä sidostaan toisiinsa.

Tähän mennessä olen tuonut esille lasten väliseen ja ohjaukselliseen vuorovaikutukseen liittyviä huomioita. Lisäksi pidän tärkeänä suunnata katsetta kekkeriohjaajien keskinäiseen toimintaan. Kokemusteni mukaan kekkeriohjaajat voisivat toimia joustavammin yhteistyössä keskenään, jos museolla järjestettäisiin heille yhteisiä ohjaajatapaamisia tai suunnittelupalavereita. Ohjaajat voisivat verkostoitua, heidän voimavaransa voisivat yhdistyä ja uudet ideat saataisiin hyödynnettyä kekkeritoiminnan kehittämiseen. Katsoisin tärkeäksi, että resursseja löytyisi tähän toimintaan, sillä se voisi auttaa ohjaajien työskentelyä huomattavasti. Jos kaikkien ohjaajien omat vahvuusalueet olisivat tiedossa, yhtenä uutena ideana voisi olla kohdistaa eri kekkerikertojen ohjaajavastuuta juuri sille kerralle parhaiten soveltuvalla ohjaajalla. Ohjaajille muodostunut tapa toimia yksin voi olla syynä myös sille, että ohjatessaan kekkerillä ohjaaja pyrkii toimimaan pitkälti omien ideoidensa varassa.

Ohjaajien yhteisöllisyyttä ja keskinäistä ajatustenvaihtoa olisi hyvä tukea. Itse olen saanut muutamia mahdollisuuksia jutella toisten ohjaajien kanssa tutustuessani ensimmäistä kertaa kekkerihin, ollessani havainnoimassa juhlia tutkielmani tiimoilta ja avustaessani aloittelevaa ohjaajaa. Koen näiden tapaamisten olleen hedelmällisiä ideoinnin sekä keskinäisen mielipiteiden ja kokemusten vaihdon kannalta, minkä vuoksi ohjaajien yhteisöllisyyteen kannattaisi mielestäni panostaa. Jaettu asiantuntijuus on nykypäivää ja sitä tulisi edistää. Se voisi olla tervetullutta ohjaajien keskuudessa, mutta myös kekkeritoiminta voisi hyötyä siitä. Eisner (2002, 56–57) tuo esiin, että kokenut kollega voi antaa arvokasta palautetta työstämme ja tuoda esiin jotakin sellaista, jota emme itse tiedosta kasvatustoiminnassamme. Uuden ohjaajan aloittaessa kokeneempi ohjaaja on yleensä ollut auttamassa. Asiantuntemusta on siis siinä mielessä jaettu, mutta kokemukseni mukaan kohtaamisia olisi hyvä olla useamminkin ja jatkuvuutta olisi hyvä pitää yllä.

Yhteistoimintaa voitaisiin kehittää kekkeriohjaajien välillä, mutta myös museon ja ohjaajien välisessä suhteessa. Kekkeriohjaaja työskentelee museolaitoksen sisällä melko omillaan. Toisaalta keikkatyöläisen tulee osata ottaa paikkansa vaihtuvissa yhteisöissä ja tilanteissa. Ammatilainen on vastuussa omasta tekemisestään, mutta itse pohdin, voisiko museon henkilökunta olla enemmän osana kekkerit. Esimerkiksi eräillä kekkerillä museon vastaanotossa ollut työntekijä kuulutti kekkerien sillä kerralla olevaan salapoliisiteemaan liittyvän kuulutuksen, joka kuului museon keskusradiosta. Näin saatiin lisää eloa valitun teeman tunnelmaan, mutta myös tehtyä yhteistyötä ja tuotua yksi yllätys lisää kekkerioiden ohjelmaan. Näillä pohdintoilla pyrin kartoittamaan ja etsimään

reittejä, joita pitkin ohjaajat saisivat uskoakseni kaipaamaansa tukea työskentelylleen ja uusia yhteistoiminnan mahdollisuuksia avartamaan kekkereiden maailmaa.

Syntymäpäiväjuhlaan tulisi olennaisena osana kuulua sosiaalinen, yhteisöllisyyttä korostava ilmapiiri (Martikainen 1996, 203). Sen merkitys on suuri, koska se rakentaa osaltaan mukavaa juhlatunnelmaa ja sitä kautta positiivisten muistojälkien syntymistä. Vaikka abstraktilla tasolla varmasti useimmat ovat sitä mieltä, että yhteisöllisyys on keskeinen rakennuspalikka juhlan erityislaatuisuudessa, pohdin, näkyykö se tarpeeksi käytännön tasolla. Voisiko syntymäpäiviin ja sen rituaaleihin liittyvää yhteisöllisyyden ideaa käyttää hyödyksi kekkereiden toiminnassa laajemmin? Voiko yhteisöllisyyttä tukea esimerkiksi siten, että juhlapöydässä osallistujat tekevät yhteistä karkkitaidetta? Tai voiko osallistujien yhdessä tekemistä taideteoksista syntyä juhlapöydän kruunaava koriste? Voivatko osallistujat ja ohjaaja keksiä onnittelulauluun oman säkeistön tai ideoida siihen liikkeitä?

5 MILTÄ MUSEOSYNTYMPÄIVÄT VOISIVAT NÄYTTÄÄ?

Seuraavaksi hahmottelen, miten ohjaustoimintaa voitaisiin kehittää seuraavien näkökulmien kautta tarkasteltuna. Esitän tutkimuskirjallisuuden sekä kokemusteni pohjalta muutamia pääperiaatteita, jotka vastaavat edellisessä luvussa esiin tuomiini haasteisiin. Nämä periaatteet tiivistän kolmeen kohtaan: 1) taiteelliset syntymäpäivät, 2) syntymäpäivät lasten näkökulmasta käsin ja 3) syntymäpäivät sosiaalisesti jaettuna kokemuksena.

5.1. Taiteelliset syntymäpäivät – Taiteen kietominen syntymäpäiväjuhlintaan

Kuten edellä (ks. luku 4.1.) olen tuonut esille, ehdotan, että *Harlekiinin kekkereillä* taiteen ja lasten kohtaamista voitaisiin kehittää ohjaustoiminnan näkökulmasta. Taiteen ja syntymäpäivärituaalien välille voidaan löytää keskinäinen tasapaino ja yhdistää elementit vahvemmin toisiinsa. Seuraavassa hahmottelen mahdollisuuksia, miten taide ja syntymäpäivärituaalit voisiva yhdistyä kekkeritoiminnassa ja miten lapset ja taide kohtaavat kekkereillä.

Pääjoki (2016, 111) tuo esiin, että kaikessa lapsen omassa toiminnassa taiteellinen ja esteettinen elementti on aina joiltakin osin mukana. Mielestäni aikuisen järjestämässä toiminnassa olennaista on löytää sopivat menetelmät, joilla voitaisiin tukea tätä näkökohtaa. Jos mietitään faktatiedon opettamista taideteoksesta, on kyse erilaisen suhteen muodostumisesta itse kohteeseen, kuin silloin jos kasvattaminen koskee omakohtaisuuden tukemista. Pääjoki lisää, että jos toiminta keskittyy liiaksi formaaleihin ominaisuuksiin, taide ilmaisuna ja merkitysten tuottamisena voi painua

unohduksiin. Tällöin lasten oma kokemusmaailma saattaa olla toisarvoisessa asemassa esimerkiksi taiteen tekniikoihin nähden. Toiminnan kannalta keskeistä on, että lapsi voi ilmaista taiteen avulla merkityksiä ja käsitellä itselleen tärkeitä asioita. (Pääjoki 2016, 122.) Taidetoiminnan tulisi siis perustua lapsen henkilökohtaisen eläytymisen tukemiseen, eikä esimerkiksi ohjaajan etukäteissuunnitelman pikkutarkkaan toteuttamiseen.

Aikuisjohtoisessa toiminnassa voidaan huomioida lasten taiteellisen toimijuuden toteutumista ja tältä pohjalta luoda lapsilähtöistä vuorovaikutusta (Pääjoki 2016, 112). Lapsilähtöisyyteen voidaan pyrkiä leikin, mielikuvituksen ja avoimuuden avulla, jotka olen valinnut käsittelyyn tämän tutkielman puitteissa ja kokemustaustani vasten peilaten. Lisäksi ehdotan, että toiminnallisuus voitaisiin liittää osaksi ohjaamisen käytäntöjä.

Ensinnäkin lapsen omaan ajatteluun tulee luottaa siinä määrin, että hänelle voi syntyä henkilökohtainen merkitystaso käsillä olevaan taiteeseen. Taidekasvattajan rooli tulee nähdä auttajana ja mahdollistajana, jotta taiteeseen tutustuvaa lasta ei ohjata aikuisen näkökulmien seuraajaksi. Roivainen (2016, 64) tuo esiin, että aikuisen käsitykset lapsesta ja lapsuudesta eivät ole sama asia kuin lapsen maailma sinällään, lapsen näkökulma tai hänen antamansa merkitykset. Joskus lasta vähätellään ja ”hyvän” kasvattajan tehtävänä kuvitellaan olevan, että hän välittää ”oikean” tiedon ja tulkinnan lapselle, jotta tälle voisi muodostua kosketuspintaa asioihin. Taidetta käsiteltäessä olisi olennaista arvostaa lapsen omasta taustasta nousevaa elämismaailmaa ja kokemuksellisuutta. Von Bonsdorff (2009, 9) kuvaa lapsen ”polymorfisuutta” eli monimuotoisuutta. Lapsi ei ole jähmettynyt aikuiskulttuurin normittamaan ilmaisuun, vaan toimii vapaammin. Pääjoen (2016, 113) mukaan kasvattajan haasteeksi voi muodostua se, miten katsoa ympäristöä aistit avoimina. Toisaalta hän kuvaa tätä mahdollisuutena päästää turhista ennakkoletuksista irti.

Toisekseen leikillä ja taiteella voidaan nähdä olevan laadullisia yhtymäkohtia. Lasten taiteellisessa toiminnassa leikin kaltaisuutta lähestyy erityisesti toiminta, jolla ei tavoitella tiettyä lopputulosta, vaan itse toiminnalle annetaan keskeinen merkitys. Pedagogisessa mielessä leikkivä toimijuus voidaan katsoa lasten tavaksi tutkia maailmaa. Tässä erilaisten materiaalien tarjoaminen leikkivän toimijuuden välineiksi tulee keskeiseksi. (Pääjoki 2016, 115.) *Harlekiinin kekkereiden yhteydessä* ohjaaja voisi pohtia, millaisilla materiaalivalinnoilla hän tukisi lapsen taiteellista toimijutta ja mahdollistaisi monipuoliset tarjoumat. Kysynkin, voitaisiinko kekkereiden yhteydessä erilaisia materiaaleja käyttää myös muualla kuin taidetyöpajassa?

Rusasen & Torkin (2001, 102) mukaan taidekasvatuksessa leikki auttaa johdattamaan lasta mielikuvien maailmaan, josta lapsi voi ammentaa materiaalia omaan työskentelyynsä. Kalliala &

Tahkokallio (2001, 58) säestävät: ”Kun lapsi luo leikissään mielikuvitusilanteen ohjaamaan tekojaan, hän luo samalla merkitysten maailman, jolla on motivationaalista voimaa.” Jantunen (2007, 50) puolestaan kuvaa tekemisen alkuun saattamista näin: ”aikuinen antaa vihjeen, mutta ryhtyminen on omaehtoista.” Vaikka toiminta on ohjattua, siihen voi sisältyä omaehtoisuutta ja halua keksiä itse lisää. Stolp (2011, 67) raportoi väitöstutkimuksessaan, kuinka lapsi kertoo piirtämisen olevan hänen mielestään mukavaa tekemistä, mutta ei pidä siitä jos sitä on pakko tehdä. Taide leikkinä muuttuu ei-mukavaksi tekemiseksi, jos siitä tulee pakollista.

Leikki luonnehtii myös syntymäpäivien toimintaa. Huizinga määrittelee leikin vapaaehtoiseksi toiminnaksi, joka suoritetaan määrätyissä ajan ja paikan rajoissa, vapaaehtoisesti hyväksytyjen sääntöjen mukaan. Tästä seuraa tietoisuus jostakin, mikä on toisenlaista kuin tavallinen elämä. Leikin tunnelma on mukaansatempaava ja innoittava, juhlallinenkin. Leikkiä ja juhlaa yhdistää tavallisesta elämästä irtautuminen ja iloinen tunnelma. (Huizinga 1984, 35–43.) *Harlekiinin kekereiden* kannalta tämä voi osoittaa, että juhla ja leikki kuuluvat yhteen. Osana *Harlekiinin kekkerit*-palvelua, leikki on ohjattua yhdessä tekemistä. Syntymäpäivillä leikin muodot ovat luovia kuten esimerkiksi draama-, rooli ja eläytymisleikki. Yhteinen laulu, lorut, tarinat tai pelit voivat myös olla osa leikkiä.

Kolmanneksi mielikuvitus on tärkeä keino, jonka avulla lapsi voidaan johdattaa taiteen maailmaan. Lapset ovat kiinnostuneet leikeistä, tarinoista ja saduista sekä ylipäättään erilaisista kuvitteellisista maailmoista, joissa mielikuvitus, todelliset kokemukset ja oma päätösvalta yhdistyvät (mm. Pääjoki 2007, 290–291, Kalliala & Tahkokallio 2001, 33–61). Leikin viehätys on siinä, että leikin temmatessa täydellisesti mukaansa se lähentelee ”todellista” ja tuottaa syvää tyydytyksen tunnetta leikkijälle. On korostettu erityisesti satujen merkitystä lapselle, koska niiden mielikuvitusmaailman lapsi tuntee ja voi tietää ollen aina pätevä siinä (Karimäki 2005, 40; Martin 2004, 92; Sintonen 2005, 145; Vesänen-Laukkanen 2004, 74–75). Tarinat mahdollistavat todellisen maailman rajat ylittävän kuvittelun ja asioiden omanlaisen käsittelytavan. Sinkkonen (2005, 18) toteaa, että yliluonnolliset ja maagiset asiat kiehtovat lapsia ja siivittävät omaa mielikuvitusta. Erityisesti 7-12-vuotiailla lapsilla on vahva kiinnostus seikkailutarinoin, joissa sankari selviää lopulta voittoon. Fantasia mahdollistaa lapselle irtautumisen lapselle tavanomaisesta roolista, jolloin todellisen maailman ainekset voivat muotoutua uudelleen fiktiossa ja lapsi voi käsitellä niitä haluamallaan tavalla.⁶ Tässä yhteydessä Heikkinen (2002, 66–69) puhuu draamakasvatuksen ”vakavasta

⁶ Kettunen (2010, 75) peräänkuuluttaa museoilta voimauttavaa tarinankerrontaa, koska tarinoiden kautta yleiset ilmiöt saavat henkilökohtaisia muotoja ja mahdollistavat eheyttävien yksilökokemusten rakentumisen. Samalla museot, voivat osoittaa olevansa paikkoja, joissa on tarjolla jokaiselle jotakin henkilökohtaisesti kiinnostavaa.

leikkisyydestä”, jolla hän tarkoittaa käytännön kasvatustilanteiden taustalla vaikuttavaa peruseriaatetta fiktiivisyyden ja todellisen elämän yhdistämisestä. Mahdollisuuksien tilat avautuvat tässä fiktion ja toden kietoutuneisuudessa, johon yhdessä sitoudutaan sekä osallistutaan. Kekkereillä voidaan liikkua satujen, tarinoiden, fantasian maailmassa, jotka tarjoavat lapselle mieluisan tavan tutustua asioihin. Tämä voi tarkoittaa käytännössä esimerkiksi kehyskertomusta, joka johdattaa tapahtumasta ja tilasta toiseen. Se voi tarkoittaa myös lähestymistapaa, jonka kautta asioita esitellään. Esimerkiksi taideteos ei ole pelkästään taulu seinällä, vaan se voi johdattaa kokonaan omaan fiktiiviseen maailmaansa. mielestäni tämä sopii hyvin syntymäpäivien ideaan; päivässä on jotakin poikkeuksellista ja asiat näyttävät toisin kuin arkena.

Neljäntenä lasten innostumista voidaan tukea ylläpitämällä avoimuuden asennetta, jossa etukäteen suunniteltujen ja lukkoonlyötyjen lopputulemien sijaan annetaan tilaa sille, mikä tapahtuu nyt-hetkissä lasten ja aikuisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tässä yhteydessä nostan esiin von Bonsdorffin (2009, 6–7) kuvauksen liikkeestä maalauksen ominaisuutena. Maalaus ei ole pysähtynyt kuva, vaan kuva prosessista, jossa asiat ilmenevät. Teos menee tapahtumien keskelle, ei pysähdytettyyn tilanteeseen. Lopputulos ei ole annettu eli sitä ei voida tietää etukäteen. Mielestäni liikkeen ajatusta taiteessa voidaan soveltaa myös kekkereiden yhteydessä. Toiminta on alati liikkeessä, vaihtuvina ja yllätyksellisinäkin tuokioina. Ohjaaja ei voi suunnitella toimintaa staattista tilaa ajatellen, vaan hänen on kyettävä liikkeeseen vastaantulevien tapahtumien tahdissa.

Bardyn (2007, 28) mukaan taide taipuu ainutlaatuisesti kulloisenkin vierailijaryhmän merkityksellisenä pitämiin kokemuksiin ja havaintoihin, vaikka museokäynnin toimintatavat pysyisivät kerrasta toiseen muuttumattomina. *Harlekiinin kekereillä* tämä tarkoittaa sitä, että jokaisista syntymäpäivistä voisi taiteen tarjoamien mahdollisuuksien myötä muotoutua juuri kyseisille juhlijolle merkityksellinen kokonaisuus, joka puhuttelee heitä. Taide antaa vapauden persoonallisille tulkinnoille ja tavoille tehdä asioita. Tämä avoimuuden asenne voidaan kiteyttää Haapalaisen (2010, 88) sanoin: ”Taiteelle prosessi on lopputuotetta tärkeämpää. Avoimuus erilaisille mahdollisuuksille – spekulatioille, leikeille ja kokeilulle on [-] taiteen kasvatuksen ydin.” Tämä avoimuuden asenne koskee nähdäkseni myös taidekasvattajan valitsemia menetelmiä ja toimintatapoja: Joskus voi olla tarpeen muuttaa suunnitelmia lennossa tilanteen vaatimalla tavalla. Kuten Sava (2007, 193) toteaa taiteen ja taidekasvatuksen keinot eivät ole mekaanisia ja toimintavarmoja, vaan ne ovat alttiita elämän arvaamattomuudelle. Avoimuuden asenne merkitsee lopuksi myös moninaisuuden hyväksymistä. Taiteessa ei voi olla yhtä oikeaa tapaa tehdä, kokea tai tuntea, vaan jokaisen oma henkilökohtainen lähestymistapa on arvokas (Sava & Katainen 2004, 31). Taidekasvattajan on siis hyvä muistuttaa itseään siitä, ettei hänen etukäteen mielessään

hahmottelema lopputulos vastaa välttämättä kaikkien lasten mielikuvituksessa syntynyttä ideaa. Avoimuus on tällöin tehtävänannon väljyyttä, kykyä tarttua lasten ideoihin ja kekseliäisyyttä auttaa lasta toteuttamaan ideat, joihin ei välttämättä ole osattu varautua etukäteen.

Viidenneksi toiminnallisuus lisää lasten mielenkiintoa taiteen kanssa työskentelyyn. Pienet lapset ovat olemassa ennen kaikkea tekemisen kautta, konkreettisen ja kehollisen tekemisen kautta. Oman kehon käyttäminen on yksi avain taiteen käsittelemiseen. (TAITE-yksikkö 2008, 17.) Tästä syystä työpajoista on tullut lähes itsestäänselvyys museokäyntien yhteydessä: aikuisasiakkaatkin toivovat opastukselta myös jotakin pientä tekemistä (Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2007, 311). Huomionarvoista on, että usein museokäynti sisältää toiminnallisen osan ja näyttelyopastuksen. Jaon on kuitenkin todettu olevan varsin keinotekoinen, sillä näyttelykäyntikin voi parhaimmillaan olla toiminnallinen. Museo tilana voi tarjota laajasti mahdollisuuksia tehdä ja kokea asioita, jolloin kävijöiden omaa toimintaa ei tarvitse rajata pelkästään pieneen erillään näyttelystä pidettyyn työpajaan. (Tervahartiala 2010, 79.) Korostan, että TAITE-yksikön Taidekaaren julkaisun (2008, 18) mukaisesti pyrkimyksenä tulisi olla innostaa toimimaan museossa ennakkoluulottomasti yhdistellen asioita, jotka on kenties totuttu rajaamaan erilleen. Näyttelytilakin voi muuntua tarpeen tullen seikkailun pelikentäksi. On nähtävä totutun ulkopuolelle ja laajennettava toiminnassa avautuvaa mahdollisuuksien kirjoa. Näkisin, että kekkereillä olisi hyvä edetä toiminnan kautta, mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ohjeita ei tarvitse selostaa erikseen, vaan ne tulevat osana toimintaa.

Lapselle maailma on tuoreempi kuin aikuiselle. Tämän vuoksi aistihavainnoilla on lapsille suuri merkitys. Taiteellista toimijuutta ei pidäkään käsittää erillisenä osana lapsen toimijuudessa, vaan se kietoutuu hänen koko maailmasuhteeseensa. Lapsi asennoituu koko maailmaan esteettisesti. Aistisuus kunnioittaa lapsen tapaa olla maailmassa, joten se tukee lapsilähtöisyyden tavoitteita. (Pääjoki 2016, 113.) Käytännössä lapset saattavat pysähtyä tarkastelemaan pieniä yksityiskohtia sekä löytää täysin uusia puolia asioista, joita aikuinen ei kenties millään tavalla huomaa. Aikuisen tulisikin pitää oma suhtautumisensa uusiin löytöihin avoimena. Vierassa ympäristössä, kuten taidemuseossa, aistimme tulevat valppaammiksi ja kiinnitämme asioihin erityistä huomiota. Arto Haapalan mukaan outous luo otolliset puitteet esteettisille huomioille. Tuttavuudentekemisen kautta vieras muuttuu vähitellen tutuksi. Kun tuttuutta taas rikotaan jollakin uudella, alamme havainnoimaan sitä tarkemmin. (Haapala 2005, 44–45.) Lähtökohtaisesti kotiympäristöstä poikkeava museotila voi siis tukea esteettisiä huomioiden tekemistä. Haapalan kommentti on ehkä enemmän aikuisille kuin lapsille sopiva, mutta kenties se voi tarjota vinkin kekkereiden suunnitteluun.

Olennaista nähdäkseni on, että lapset pääsevät tekemään omin käsin ja ottamaan osaa toiminnan eri vaiheissa. Sederholmin (2007, 147) mukaan taide voi luoda tilaa nykyisessä kiivastahtisessa ympäristössämme sille, että kasvattaisimme kokemuksistamme jotakin erityistä ja alkaisimme luomaan kokemuksellemme järjestystä taiteilijoiden lailla. Lapsen itse tuottama (piirtämä, muovaamaa, maalaama) kuva ansaitsee ensisijaisen aseman valmiiden kuvien ja ideoiden sijasta. Sederholmin (2007, 148) ajatuksiin viitaten tällainen lasten luova toiminta ja tuotteliaisuus asettuvat vastakohtaksi nykyajassa muodikkaalle elämystehtailulle, josta synttärituotteita on joskus moitittu. Enenevässä määrin tarjolla on huvituksia, joissa ihmisen rooli jää melko passiiviseksi. Sen sijaan tehdessään itse taidetta tai esimerkiksi koristeluja kekkereitä varten lapset pääsevät osaksi tavanomaisen erityiseksi tekemistä, mikä eroaa ratkaisevasti elämysteollisuuden tarjoilemista valmiista ratkaisuista ja tuotteista.

Nostan seuraavaksi esille hyvän esimerkin käytännöstä. Luvussa 4.1 esittelemäni ja kekkereillä käyttämäni oman Silla Sivellin-hahmoni rinnastan Maija Barićin luomiin toteutuksiin. Barić (2001, 158) kertoo onnistumisen kokemuksestaan: ”Ilahduin. Harmaasta sukkahoususta ja vanusta [-] muotoilemani kissanpoikanen oli taas kerran tehnyt sen: lumonnut yleisönsä, aktivoinut lapsen mielikuvituksen, herättänyt tunteet. Nukke oli muuttunut todeksi.” Satuhahmon mukanaan tuoma fiktiivinen todellisuus värittää taidenäyttelyn kulkua ja avaa väyliä mielikuvitukseen. Satuhahmon käyttö tukee syntymäpäivälle luonteenomaista piirrettä, tuona merkkipäivänä vallitsevaa erityisjärjestystä, jossa voi tapahtua mitä yllättävimpiä käänteitä ja tavanomaisista asioista pilkahtaa esiin uusia jännittäviä piirteitä. *Harlekiinin kekkereillä* Herra harlekiini-hahmon käyttö on ollut melko satunnaista ja vähäistä. Mietityttämään jää, mistä syystä hahmo on jäänyt taka-alalle toiminnassa? Voisiko museosyntymäpäivillä hyödyntää myös muita hahmoja?

Barićin kissahahmo on hyvä osoitus siitä, että museotilassa olevien esineiden rinnalla on perusteltua käyttää myös toisenlaisia esineitä. Kaikilla esineillä on vahvaa emotionaalista potentiaalia, jolla on kyky koskettaa museotilassa olijoita. Puhuessaan museoesineiden merkityksestä Roivainen (2016, 265) korostaa, että esineen merkitys ei ole pelkästään sen materiaalisuudessa eikä vain sen tarinassa tai historiallisessa kontekstissa, vaan jossain välillä, näiden tekijöiden sekä ihmisten ja esineiden dynaamisessa vuorovaikutuksessa. Hän toteaa, että esineet muokkaavat ihmistä: esimerkiksi vaatteet muuttavat leikkivän lapsen käyttäytymistä, tapoja liikkua ja jopa hänen käsitystään itsestään. Toisin sanoen keholla on taipumus mukautua ympäröivään materiaalisuuteen. (Roivainen 2016, 253–256.) Vanusta tehty kissahahmo voi siis parhaimmillaan täydentää, tuoda kontrastia, antaa esimerkkiä ja tarjota vaihtoehtoja näyttelyesineiden rinnalle. Tämä tuottaa museokävijän kehollisuutta ja suuntaa museotilassa liikkuvien lasten käyttäytymistä.

Mielestäni museopedagogiikan kysymys museoesineiden koskettamisen rajoittamisesta voidaan käsittää Barićin kissahahmon toimija-luonteen kautta. Museo saatetaan toisinaan mieltää lapsille epäsopivaksi paikaksi osittain juuri sen vuoksi, että esineisiin ei saa yleensä koskea. Niinpä tämän voidaan ajatella tuottavan ristiriitaa lasten ja taidemuseon välille. Kun Barićin kissahahmo tai muu hahmo otetaan lähtökohdaksi museovierailun kuljettamiselle tai lasten taide-elämysten herättelylle saadaan mukaan tarvittaessa myös sallittuja kosketuksia ja läheisyyttä emotionaalisesti puhuttelevaan esinemaailmaan. Miellän, että satuhahmo on yksi oiva tapa ratkaista taide-esineiden koskettamista ja lasten käyttäjäryhmää koskeva vastakkainasettelu.

Roivainen (2016, 257) toteaa, että vaikka lapset eivät pysty kokeilemaan taide-esineiden materiaaleja, he voivat kuitenkin kuvitella ja arvioida kuvien kautta, miltä ne tuntuvat. Mäki-Petäjä (2014, 190) on samoilla linjoilla argumentoidessaan, että fyysinen kontakti taide-esineisiin ei ole välttämättömyys, vaan teoksissa nähtävät viitteet kosketuksen olemassaolosta ja muodot, jotka kurkottavat meitä kohti, riittävät. Yleensä loput osaamme täydentää kuvittelemalla. Museomaailmaa hallitsee visuaalisuus, mutta se voi olla esimerkiksi erilaisia liikkumistapoja ja moniaistista hetkeen eläytymistä. Ihmettelen hieman Malmisalo-Lensun ja Mäkisen (2007, 309) ajatusta siitä, että lapsilta jäisi tajuamatta ja kokematta taide-esineistä jotakin olennaista ilman kosketusta. Sen sijaan olen samaa mieltä Tervahartialan (2010, 81) kanssa siitä, että lapset löytävät usein kekseliäästi uusia näkökulmia teoksiin vallitsevassa kosketuksen kieltävässä museotapakulttuurissa. Koska he kurkkivat, ryömivät ja vain harvoin odottavat nykytaiteen olevan tietynlaista, lapset kohtaavat taidetta kekseliäästi. Kohtaaminen ei rajoitu katseeseen eikä kosketukseen, vaan kohtaaminen mahdollistuu myös monien muiden keinojen avulla. Lasten aistisuus ei rajoitu vain perinteisiin mahdollisuuksiin: He puhuvat väreistä makuina ja tuntevat installaatioiden äänet kehossaan, toteaa Tervahartiala.

Omasta mielestäni kehollisuutta, eri aisteja ja lasten luovuutta hyödyntämällä museokokemuksesta voi syntyä jopa mielenkiintoisempi kuin museoesineen koskettamisesta voisi rakentua. Haasteena kokemukseni mukaan voi kuitenkin olla se, että tällainen sisältäpäin viriävä toiminta voi olla jopa lapsille vierasta nykyajassa. Virittäytyminen uusiin tapoihin kohdata esineitä ja ympäristöä saattaa vaatia enemmän aikaa ja herättelyä kuin perinteinen ohjaajajohtoinen museovierailu. Lisäksi käyttäytymiskoodi museoissa voi johtaa siihen, että vaikka siellä avautuisi uudenlaisia tilaisuuksia toimia, niihin ei aina uskalleta siitä huolimatta tarttua (Mäki-Petäjä 2014, 125). Kehollistunut taiteen kohtaaminen vaatii ehkä opettelua ja aikaa, mutta sen voidaan ajatella olevan ominta olemistamme. Savan ja Kataisen (2004, 36) mukaan: ” Taiteellinen toiminta voi parhaimmillaan

tavoittaa ruumiillisia, tietoisien käsittelyn ulkopuolelle jääviä kokemuksia, jotka kuitenkin vaikuttavat olemiseemme ja itseymmärrykseemme.”

Edellä käsittelemäni periaatteet voisivat mielestäni toimia kekkeriohjaajan apuna ja antaa suuntaa suunnittelutyöhön ja menetelmien valintaan. Taidekasvattajan tehtävä on tarjota erilaisia vaihtoehtoja, joista lapsi voi valita kiinnostavimmat polut ja kehittää niistä oman seikkailunsa. Keskiöön nostetaan houkuttelevia virikkeitä ja mielikuvitusmaailmoja. Kekkeriohjaaja luo tilanteesta otollisen lapsen mielikuvituksen heräämiselle. Ohjaajan ei välttämättä tule tarjota aina valmiita vastauksia tai malleja, vaan avustaa ja ohjata lasta löytämään omat voimavaransa. Ohjaaja voi luoda tilaisuuksia lasten oman esteettisen asenteen heräämiselle. Lasta voidaan rohkaista tekemään omia persoonallisia valintojaan, käyttämään mielikuvitusta ja luomaan uutta. Esteettisyys voidaan nähdä siis arvona, jonka kautta museovierailuun tulee erityistä sisältöä. Vaikka kotisyntäreillä esimerkiksi serpentiini on hienoa, taidemuseon syntäreillä sen merkitys voisi nousta entisestään esteettisen lähestymistavan avulla. Taiteen elementtien kautta tarkasteltuna museosyntärien serpentiini ei ole vain tavanomaista serpentiiniä, vaan parhaimmillaan esimerkiksi elämyksellisyyden tai leikin virittäjä. Tapahtumalla on mahdollisuus jättää merkityksellinen jälki kävijään. Esteettisen asenteen herättelyllä ja taiteen tarjoumilla on keskeinen rooli siinä, miten lapsi rohkaistuu omaan toimintaansa ja kasvaa persoonana. Se myös voi vaikuttaa myöhempiin valintoihin ja siihen, käyttääkö yksilö myöhemmin museopalveluita.

Nähdäkseni kysymys on lopulta siitä, millä tavalla lapsille esitellään taiteen maailmaa, millainen ilmapiiri viritetään innostukselle ja millä tavalla lapsi voi vaikuttaa tilanteisiin. Taide ja luova työskentely kiinnostavat lasta. Ohjaajan tehtävä on luoda otolliset olosuhteet tämän luovuuden toteutumiselle. Seuravaksi paneudun tarkemmin lapsilähtöiseen näkökulmaan ja etenkin siihen, miten museokontekstissa lasten toimijuutta ja vapautta voidaan tukea.

5.2. Syntymäpäivät lasten näkökulmasta käsin - Vapautta, valinnanmahdollisuutta ja monimuotoista toimijuutta

Vaikka juhlissa pätevät osittain arjen säännöt, tavallisuudesta poikkeava käytös on sallitumpaa. Toisin sanoen kekereillä noudatetaan kohteliaita käytöstapoja, mutta pieni hulluttelu ja reipas ilonpito on sallittua. Erityisesti päivänsankarilla on erityinen asemansa ja oikeus omien toiveiden ilmaisemiseen. Syntymäpäivillä vallitseva erikoisjärjestys korostaa päivän tavallisuudesta

poikkeavaa luonnetta.⁷ Kekkereillä ohjatessani olen toisinaan kokenut haasteellisena löytää toimintaa parhaiten palvelevan ohjaustavan ja ollut epävarma ohjaajan roolistani. Miten ohjajana voin tukea omalla toiminnallani päivän erityislaatuista ja lasten näkökulmaa? Miten samaan aikaan huolehdin toiminnan etenemisestä ja otan siitä vastuun unohtamatta lasten osallisuutta? Seuraavaksi pohdin, miten *Harlekiinin kekkereillä* ohjaajat voisivat tukea lapsen toimijuutta ja lasten näkökulman esilletuloa.

Museon ohjaustoimintaa voidaan käsitteellistää bell hooksin osallistavan pedagogiikan kautta. Hooksin mukaan kasvatusta tulisi ajatella yksilöitä vapauttavana toimintana, eikä niinkään toimintana, jonka tarkoituksena on sopeuttaa yksilöt vallitseviin olosuhteisiin. Hooks toteuttaa osallistavassa pedagogiikassaan Paulo Freiren ajatusta, että oppiminen on muutostoimintaa, jossa yksilöt oppivat ymmärtämään ympäröivää todellisuutta. Tämän myötä he oppivat havaitsemaan lisää toimintamahdollisuuksia ja vapautuvat. Osallistavuus merkitsee, että osallistujat pyrkivät yhdessä ymmärtämään maailmaa sen sijaan, että ohjaaja tarjoaisi valmiin mallin. Lapset siis osallistuvat aktiivisesti prosessin eri vaiheissa ja ohjaaja tukee tätä osallistumista yhteistoiminnallisilla menetelmillä. Tässä ajatuksessa ohjaustoiminnalla nähdään tehtävä purkaa yksittäisen tilanteen ja yhteiskunnan valtahierarkioita sekä epäoikeudenmukaisuuksia. Hooks korostaa, että opetuksen tulee muuttaa maailmaa, ei vain ylläpitää vallitsevia olosuhteita. (Vuorikoski, 2014, 183–214.)

Harlekiinin kekkereillä osallistavan pedagogiikan näkökulma merkitsisi mielestäni toimijuuksien laajentamista museokontekstissa: lapset tulee ymmärtää heterogeenisena ryhmänä ja jokaiselle yksilölle on synttäratoiminnassa annettava oma ääni. Ohjaaja roolia voitaisiin ajatella ryhmän voimaannuttajana, yhteenkuuluvuuden lujittajana ja toiminnan mahdollistajana. Taidekasvattajan tulisi tukea lasten toimintamahdollisuuksia museossa, ei välttämättä pyrkiä juurruttamaan taidemuseon käyttäytymiskoodeja. Parhaimmillaan lapset voivat olla luomassa uudenlaista museotoiminnan kulttuuria. Siksi olisi olennaista nähdä museokonteksti kaikkien yhteisenä toimintakenttänä, jossa ohjaajan ja lasten vuorovaikutusta luonnehtii kanssatoimijuus. Toimintaa kuljetetaan yhteistoiminnan ja ryhmässä syntyvien ideoiden pohjalta.

Kekkeriohjaajan roolia pohdittaessa haluan siis korostaa osallistavaa ja demokraattista otetta. Moilanen (2001, 48–49) hahmottaa kasvatussuhteen toteutumisen eri muotoja. Janan toisessa ääripäässä on täydellisen kahlitsemisen varaan perustuva kasvatussuhde ja toisella puolella janaa

⁷ Myös uutisoinnissa synttäripalvelutuotteista väläytetään mahdollisuudesta tehdä jotain tavallisuudesta poikkeavaa: Esimerkiksi lastenkutsuilla pöytäliinaan saa piirtää. Pöytään toimitetaan vahaliidut, joilla lapset saavat koristella pöytäliinan. (Rauhala, 2015.)

välinpitämättömän heitteillejätön luonnehtima kasvatussuhde. Kumpikaan ääripäistä ei palvele kasvatustapahtumaa parhaalla mahdollisella tavalla, joten Moilanen ehdottaa kasvattajien toiminnan ohjenuoraksi ”läsnäkulkua”. Se sijoittuu janalla ääripäiden väliin ja merkitsee kasvatustapahtumien ideaalitilannetta, jossa kasvattaja tukee kasvatettavaa sopivasti, mutta ei sido tätä liiaksi. Tässä mallissa kasvattajan vastuu kuvastaa suhdetta valtaan. Kasvattaja on vastuussa oikeudenmukaisuudesta ja tasapuolisuudesta sekä kasvatettavien kuulemisesta, jolloin yksipuolinen vallanpito tai täysin vastuuttomaksi heittäytyminen eivät kuulu kasvattajan ideaaliin toimintaan. Tasapainoiseen kasvatussuhteeseen liittyvät keskinäinen luottamus, yhdessä olemisen ja elämisen tavoitteellisuus sekä kasvatettavan mahdollisuus tehdä omia valintojaan.

Moilasan läsnäkulun idea on samaa sukua hooksin opetustilanteen demokratisoimisen kanssa. Läsnäkulussa korostuvat oppilaiden kuunteleminen sekä kunnioittaminen. Kun läsnäkulun ajatukseen lisätään hooksin erojen tunnustaminen, kekkeritoimintaa on mahdollisuus hahmottaa monikulttuurisena, yksilöiden eroja vaalivana toimintana. Siinä yksilöille annetaan mahdollisuus esittää omia näkemyksiään ja kokemuksiaan, jolloin jokaisen oma ääni pääsee kuuluviin. Tämä vaatii kuitenkin ryhmän sisäisten valtasuhteiden tunnistamista. (Vuorikoski 2014, 199–210.) Kokemuksieni pohjalta esimerkiksi sukupuolieron tapauksessa pojille sallitaan enemmän, kun taas tytöiltä odotetaan keskittyneisyyttä ja kiinnostusta. Tämä konkretisoituu erityisesti siinä, miten poikaryhmälle järjestetyt taidesyntymäpäivät poikkeavat radikaalisti tyttöryhmälle järjestetystä *Harlekiinin kekkerit* -juhlasta. Toisaalta luokkaerot vaikuttavat jo siihen, ketkä osallistuvat kekkereille, mutta myös siihen, millä rohkeudella lapsi osallistuu ja kuinka harjaantunut hän on taiteelliseen toimintaan. Kokemukseni mukaan valtahierarkioiden tunnistaminen ei ole itsestään selvää, joten sitä tuleekin harjoitella osana taidekasvattajan ammattiosaamista.⁸

Läsnäkulkeva ja osallistava taidekasvattaja ei hallitse omalla asiantuntijuudellaan, vaan hän antaa tilaa lasten spontaaneille tulkinnoille. Von Bonsdorffin (2009, 9) mukaan lapsen tekemät huomiot eivät välttämättä ole aikuisen normien mukaisia, mutta osoittavat juuri sen vuoksi kokemuksessa olennaiseksi nousevia piirteitä. Kekkeriohjaajan tulisi korostaa jokaisen omakohtaista tapaa katsoa, tehdä ja kohdata taidetta. Lapsella tulisi olla mahdollisuus osallistua tapahtumien kulkuun, toteutustapojen valintaan ja arviointiin omien toiveiden ja kykyjen mukaan, jolloin lapsi voisi käsitellä itselleen tärkeitä asioita taiteen avulla ja vaikuttaa aktiivisesti toimintaan. Stolp (2011, 10) kertoo tuskallisista teatteriesityksistä, joissa lapset toistavat jäykästi oppimiaan repliikkejä ja

⁸ Esimerkiksi liikuntarajoitteisten kanssa työskentely vaatisi myös tärkeisiin kysymyksiin vastaamista: Ovatko valitut tilat ja reitit esteettömät? Vaativatko laatimani tehtävät tietynlaista kehollisuutta? Museovierailujen moniaistisuus, toiminnan joustavuus sekä sovellettavuus tarjoavat mahdollisuuden esimerkiksi näkö- ja kuulovammaisille osallistua toimintaan.

jännittävät, muistavatko ne ulkoa. Aikuiset ovat tässä tapauksessa tehneet kaikki päätökset lasten puolesta. Stolpin ratkaisuna on ohjata lapsia, mutta pyrkiä antamaan heille mahdollisimman paljon taiteellista vapautta. Sava (2007, 72–77) kuvaa vapautta luovan toiminnan yhteydessä mahdollisuuksien tilana, jossa haetaan ja kokeillaan erilaisia suuntia ja jonka vastapariksi asetettuja rajoja voidaan koetella ja liikuttaa. Taide, tästä näkökulmasta ja kontekstista käsin katsottuna, on ominaisuuksiltaan sellaista, että sen parissa lasten toimijuuden tukeminen ja erilaisuuden vaaliminen voivat toteutua erinomaisesti: toteutustapojen ja ratkaisujen kirjo on laaja ja kaikki saavat kokeilla, tehdä ja luoda. Parhaimmillaan kekkereiden taidetoiminta mahdollistaa kokeilun ja rajojen liikuttelun.

Toimijuuteen kuuluu myös mahdollisuus valita toimetttömyys. Tärkeää on vapaus olla tekemättä ja olematta tuottelias (Sava 2007, 85). Mielestäni kasvattajien pitäisi pitää myös tämä puoli asiasta mielessä, eikä suostutella vastahakoista lasta osallistumaan puoliväkisin toimintaan. Kulttuurissamme toimetttömyyttä pidetään usein negatiivisena asiana ja aikuinen kokee helposti epäonnistuneensa, jos lapsi ei lähde mukaan toimintaan. *Harlekiinin kekkereitä* ohjatessani olen kokenut ulkopuolista painetta toteuttaa tiettyjä päämääriä, kuten tietopohjaisuutta, vaikka kyse on vapaa-ajan toiminnasta. Tämä osoittaa, kuinka voimakas vaikutus ulkopuolisilla tekijöillä ja yleisillä arvostuksen kohteilla on myös vapaa-ajan kasvatustapahtumaan. Näennäinen toimetttömyyskin voi kuitenkin pitää sisällään paljon käynnissä olevia prosesseja.

Kun erilaisille näkemyksille annetaan tilaa, lapsi voi saada taiteellisen toimijuuden omiin nimiinsä. Krappalan (2004, 175) mukaan se, miten hyvin lapsi voi saada taiteellisen tekijyyden, riippuu siitä, mikä tilanteessa nostetaan merkittäväksi. Vesanen-Laukkanen (2004, 71) haluaa korostaa lapsille, että he ovat tekemässä jotakin arvokasta, nimenomaan taidetta. Hän painottaa lasten kanssa työskentelyn tapaa, jolla asioita tehdään: pyritään mahdollisimman hyvään, keskitytään ja yritetään parhaamme. Mielestäni *Harlekiinin kekkereillä* ohjaajan tärkein kasvatuksellinen tavoite on tukea lasten toimijuutta ja vahvistaa itseluottamusta siinä määrin, että lapset löytäisivät lisää itselleen mielekkäitä toimintamahdollisuuksia taiteen parissa ja museoympäristössä. Tällä tavoin lapset voisivat kokea enemmän omakohtaisia ja merkityksellisiä hetkiä taiteen parissa, niin kekkereillä kuin myöhemmin muissa konteksteissa.

Pääjoki (2016, 114) nostaa esiin, että lapsen on mahdollista saada kokemus luovasta toimijuudesta jos lapsi voi ilmaista itseään vapaasti. Lapsen määrittämää vuorovaikutusta voi syntyä, kun lapsi voi ilmaista itseään taiteen keinoin vapaasti ja aikuinen ottaa vastaan nämä ilmaukset. Itse näen vastaavasti, että lapsen omalle ilmaisulle tulisi antaa sija kekkeritoiminnan keskiössä. Krappala puolestaan määrittelee, että lapsen oma ääni merkitsee lapsen oman kokemuksen tai näkemyksen

ilmaisua sellaisena kuin se hänelle ilmenee. Äänen löytämisessä on kyse siitä, että äänen kantajalla nähdään olevan oikeus ilmaista itseään. Hänellä on oikeus tulla kuulluksi ja häntä kohdellaan dialogiseen vuorovaikutussuhteeseen astuvana toimijana. Lasten kohdalla äänen antamista voidaan ajatella myös symbolisten merkitysten avulla, ilman sanoja. Kaikki lähtee siitä, että toinen ihminen otetaan vakavasti ja yritetään ymmärtää toisen puheen tai puhumattomuuden merkityksiä. (Krappala 2004, 171.)

Kun kekkeritoimintaa käsitteellistetään osallistavan pedagogiikan kautta, olennaiseksi tulee kysymys siitä, mitä muutosta kekkeriohjaaja työssään ajaa. Toisin sanoen kasvattajan työhön kuuluu suunnan pakko, mikä merkitsee, että kasvattajan tulee tietää, mihin suuntaan kannattaa mennä ja mikä on ylipäättään tavoittelemisen arvoista (Moilanen 2001, 49).

Sava (2007, 86–87) peräänkuuluttaa kasvattajan tukea ja turvaa ihmetellen, onko unohdettu, että kasvattajakin tarvitsee jotakin, mihin turvautua työssään. *Harlekiinin kekkereiden* kohdalla tämä ajatus synnyttää erityisen huolen ohjaajista. Miten he löytävät uskalluksen ja luottamuksen ohjaamiseen? Miten he onnistuvat luomaan osallistujille vapautta, välittämistä ja valinnanmahdollisuuksia, kun ohjaajuus tapahtuu miltei yksinään vailla tukea tai ohjeita tällaisiin kysymyksiin tarttumiseksi. Turpeisen mukaan olisi toivottavaa, että kekkereillä toimisivat vakituiset ohjaajat, jotka osaisivat toimia itsenäisesti. Kokemuksen myötä heille muodostuisivat omat menetelmät, miten erilaisiin näyttelyihin tutustutaan ja ammattitaito kehittyisi. (Sirpa Turpeisen haastattelu.) Kun otetaan Turpeisen toivomus huomioon vakituisista ja ammattitaitoisista ohjaajista, katson erityisen tärkeäksi asiaksi pohtia, miten voisin auttaa *Harlekiinin kekkereiden* ohjaajia omalta osaltani. Ammattitaidon kehittyminen vie pidemmän aikaa, jos jokaisen ohjaajan on itse ryhdyttävä ensin kyseenalaistamaan ja sitten havaittava ammattitaitonsa kehittämisen tarpeita ja vasta sitten uskallettava lähteä keksimään ratkaisuvaihtoehtoja kohtaamiinsa haasteisiin. Verrattuna siihen, että tarjolla olisi ohjeistusta, johon ohjaajan olisi mahdollista tukeutua, kantapään kautta oppiminen tuntuu tarpeettoman kiviseltä ja yksinäiseltä tieltä.

Krappala (2004, 176) toteaa, että aikuisen huoli ja halu hoivata asettuvat usein vastakkaisiksi sen kanssa, että lapsi ymmärrettäisiin toisena ja erilaisena. ”Hyvään pyrkivästä hoivasta ja huolehtimisesta voi syntyäkin käännteinen seuraus: lapsen ajattelun tukahtuminen ja häviäminen,” hän kirjoittaa. Pääjoki (2007, 293) tuo esiin, että leikin kautta lapsille tavallaan tutut taiteellisen toiminnan muodot voivat synnyttää ulkopuolisuuden ja osaamattomuuden kokemuksia, jos sisällöt ovat ylhäältä annettuja. Ohjaaja ei voi tietää etukäteen lasten toiveita ja mielteitä, joten sisältöä on pystyttävä muokkaamaan itse toiminnassa. Aikuisen omien ennako-oletusten tunnistaminen voi auttaa lievittämään koetun epävarmuuden kääntymistä ylihuolehtimiseksi (Krappala 2004, 176).

Yksi tapa kehittää kekkeritoimintaa on antaa kehyskertomuksen johdattaa toimintaa. Tällöin lapsille avautuu mahdollisuus toimia seikkailun keskushenkilöinä. Kehyskertomuksia käytettäessä lapset voivat toimia ilman turhia pysähdyksiä toiminnan edetessä kertomuksen johdattelmana. (TAITE-yksikkö 2008, 12.) Kekkereiden tapahtumien kulku voisi kehkeytyä ohjaajan ja osallistujien välisessä yhteisyydessä tarinallisuutena, jolloin kaikki pääsisivät vaikuttamaan tapahtumien juoneen. Tällöin taidekasvattajan ydintehtävä on olla kiinnostunut lapsien ajatuksista ja innostaa sekä tarvittaessa auttaa ja johdatella tekemisen äärelle. (Nikkanen 2010, 186.) Kertomuksellisuuden yhtenä hyötynä voidaan nähdä, että lapsen omaksumien kerrontatyylien kirjo kasvaa, mikä avaa mahdollisuuksia käsitellä asioita monin eri tavoin. Kasvatuspsykologisesti arvioituna tämä edistäisi myös oman elämän hallintaa myöhemmässä elämässä. (Sava & Katainen 2004, 36.)

Krappala (2004, 175) huomauttaa, että lapsen fiktion mukaan meneminen ei tarkoita kuitenkaan, että aikuisen olisi hyväksyttävä kaikki. Aikuinen voi esimerkiksi ehdottaa: ”Voisiko tämän ajatella toisin?” Vapautta ei siis tässä yhdistetä ajatukseen, että lasten on voitava tehdä mitä huvittaa, ilman minkäänlaisia rajoitteita. Vapaus asettuu aina fyysiseen, keholliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen tilaan, mielen tilaan, erilaisten arvojen ja ihanteiden rakenteisiin. Vapaus tarvitsee aina parikseen rajoja, mutta joita voidaan koetella ja liikuttaa. (Sava 2007, 72–73.)

Ymmärrän hooksin osallistavan pedagogiikan ja Moilasan läsnäkulun idean dialogisuutta peräänkuuluttavana taidekasvatuksen strategiana. Dialogisella suhteella Martin Buber viittaa erityiseen kohtaamiseen toisen kanssa. Erityislaatuista dialogisessa kohtaamisessa on molemminpuolisuus, joka perustuu keskinäiseen yhteyteen, avoimuuteen, kunnioitukseen sekä haluun ymmärtää toista aidosti. Tällaista kohtaamista ei voi suunnitella etukäteen. Keskinäinen yhteys voi muodostua keskustelun ja keskinäisen ymmärtämisen kautta, mutta se voi syntyä myös ei-kielellisesti. Dialogisessa kohtaamisessa toiseus tekee syvän vaikutuksen erilaisuudellaan, koskettaa ja avaa uudenlaisia näköaloja muuttaen minua. Toiseuden kohtaamisella on syvä vaikutus koko persoonan kehittymiselle, ei vain tiedollisena ilmiönä, vaan merkityksellisenä kokemuksena kokonaisvaltaisen kasvun tiellä. (Laine 2001, 123–125) Toisin sanoen kekkeriohjaajan kanssa koettu kerryttää lapsen omia resursseja rakentaa tämän omaa maailmaa. Ohjaajan on tärkeä olla siksi kuuntelija ja lapsen olemisen tunnustaja. Hänen on tärkeää olla lapselle toinen, joka ei ohita häntä. (Krappala 2004, 169.) Pääjoki (2007, 294) kuvailee, miten taiteellisessa toiminnassa voi parhaimmillaan syntyä leikinomainen kolmas tila, jossa toimijoina ovat aikuinen ja lapsi, siirtyvät yhteisen leikin tilaan. Lasta ei yritetä sovittaa aikuisen maailmaan, vaan molempien kulttuuriset maailmat toimivat yhteisen taiteellisen leikin pohjana.

Kuitenkin kasvattaja, joka pyrkii tiettyyn tavoitteeseen, saattaa olla monologisessa, yksisuuntaisessa suhteessa kasvatettavaan. Monologisuus ei kuitenkaan ole aina huonoa, vaan kyse on siitä, mikä on sopiva tasapaino monologisuuden ja dialogisuuden välillä. Kasvattaja voi luoda tavoitteidensa rajoissa edellytyksiä ohjaussuhteen dialogisille elementeille. Jotta voi toimia tilanteen ehdoilla, on ymmärrettävä sen tekijöitä, itseä ja toisia. Avoimen asenteen kehittäminen suhteessa toisiin, toiseuden ymmärtämisen taito, toisen kuuntelemisen taito ja toisen kunnioittaminen, ovat dialogisia taitoja, joita kasvattaja voi harjoitella. (Laine 2001, 124–130.)

5.3. Syntymäpäivät sosiaalisesti jaettuna kokemuksena – Tunnetta, yhteisöllisyyttä ja elämyksiä

Edellä (ks. luku 4.3.) olen pohtinut kokemusteni kautta, kuinka *Harlekiinin kekkereitä* voitaisiin kehittää sosiaalisena tapahtumana ja positiivisten tunnekokemusten tarjoajana sekä millaisia haastekohtia siihen mahdollisesti liittyy. Taiteellisen toimijuuden yhteisöllisyys tulisi taidekasvatuksen näkökulmasta ottaa huomioon. Lasten taiteellista toimintaa kuvastaa hyvin sosiaalisuus ja vuorovaikutteisuus. (Pääjoki 2016, 117.) Kekkeritoiminnassa iloinen yhdessäolo on yksi keskeinen toiminnan lähtökohta, mutta ohjauksen tasolla yhteyden muodostumista ja yhteisöllisyyttä voitaisiin tukea monin eri tavoin.

Ensimmäiseksi tuon esiin tunteiden roolin lapsille suunnatussa museotoiminnassa. Tunteiden on todettu olevan tärkeä osa oppimisprosesseja (Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2007, 302). Lapsille suunnatun museotoiminnan taustalla vaikuttaa vahva sidos koulutoimintaan ja sivistykseen, jolloin tiedollinen puoli korostuu kokemusteni mukaan yllättävän helposti myös vapaa-aikaan sijoittuvassa toiminnassa. Kaikki odottavat yhteistä hauskanpitoa ja merkityksellisten muistojen syntymistä juhlaa. Yhteistä toimintaa, tunteita ja omakohtaisesti koettuja merkityksiä tulisikin korostaa toiminnassa.

Syntymäpäivärituaaleihin kuuluu keskeisenä osana juhlaan osallistujien yhteisesti kokema kohotettu tunnelma ja erityisyyden ilmapiiri. Harlekiinin kekkereillä, koska kyse on länsimaiseen syntymäpäivätraditioon kytkeytyvästä juhlasta, osallistujien erilaisten tunteiden kirjo ja yhteisen tunnekokemuksen muodostuminen tulisi ottaa huomioon. Ahmed perustelee tunteiden huomioon ottamisen tärkeyttä myös syntymäpäivärituaaleista erillisellä seikalla: kehollinen tuntuma ja tunne ovat inhimillisten kokemusten kaksi puolta. Tunteiden perusta on ihmisen kehollisessa olemisessa. (Ahmed 2014, 5-6.) Kekkereiden kannalta tämä tarkoittaa sitä, että osallistujat pitäisi pyrkiä ottamaan huomioon kokonaisuutena; kehollisina, aistivina ja tuntevina persoonina. Ohjaajan toiminnassa ja suunnittelutyössä tämä voi näkyä parhaimmillaan monipuolisten lähestymistapojen suosimisena, erilaisten vaihtoehtojen tarjoamisena ja ihmisen eri olemuspuolten tiedostamisena.

Kiinnostavaa Ahmedin tavassa käsitteellistää tunteita on se, miten hän tarkastelee tunteita aktiivisuuden näkökulmasta. Hän kysyy, mitä tunteet tekevät. Tärkeämpää kuin kysyä, mitä tunteet ovat, on tarkastella sitä, mitä tunteet tuottavat, miten ne toimivat ja muuttavat. Museosyntymäpäivien kannalta olennaisimpana asiana esiin nousee se, että tunteet voivat johtaa kollektiiviseen toimintaan ja sosiaalisiin liittolaisuuksiin. Tunteilla on siis voimaa vaikuttaa ryhmään ja sen sisäisiin suhteisiin. Parhaimmillaan tunteet voivat luoda yhteisöllisyyden pohjaa ja lujittaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Ahmed 2014, 4.)

Ahmedin (2014, 9) mukaan tunteet voidaan käsittää kulttuurisesti rakentuneina, ne eivät siis ole pelkästään psykologisia tiloja. Perinteistä tapaa ymmärtää tunteet kuvastaa ajatus tunteiden siirtymisestä yksilöstä sisältä ulos, mutta Ahmed kääntää mallin pääläelleen ja puhuu tunteiden vaikutuksista ulkoa sisään yksilöön. Tällöin tunteet ovat sosiaalisia pikemminkin kuin yksilöllisiä. Tunteet eivät ole vain yksilön henkilökohtaista ilmaisua, vaan ne saavat sosiaalisen muodon. Ahmed ei kuitenkaan tarkoita, että tunteet olisivat puhtaasti sosiaalisesti rakentuneita, vaan tunne tuottaa, ilmentää ja hämmentää sisäisen ja ulkoisen eroa. Siksi Ahmed sijoittaa tunteet subjektin ja objektin kohtaamiseen. Vaikka tunne koetaan henkilökohtaisella tasolla, se on sosiaalisessa suhteessa ympäristöönsä. (Ibid. 22; 29.) Tämän pohjalta voidaankin sanoa, että tunne avaa yhteyden ympäristöömme. Se kutsuu olemaan ympäröivän maailman kanssa. Lähtökohtaisesti esineet ja ihmiset ovat maailmassa vaikutussuhteissa yksilön kanssa. Tässä yhteisessä olemisessä herää halu jakaa omia kokemuksia, koska nimenomaan tunteiden oletettu yksityisyys houkuttelee yksilön kertomaan tunteistaan, jotta muut voisivat tunnustaa hänen kokemuksensa. Oleminen ei ole riippumattomuutta ja etäisyyttä muista, vaan aina maailman ”sisällä” olevaa. Tunne on siis aina sosiaalista ja keskeinen osa yhteisöllisyyttä. (Ibid. 28–29.)

Toiseksi yhteisöllisyys luonnehtii syntymäpäiväjuhlan erityisyyttä ja arjen ylle kohottautumista. Hiltunen (2009, 46–47), määrittelee yhteisöllisyyden sosiaalisen vuorovaikutuksen tapana tai sen tavoitteena ja toimintaperiaatteena, jossa tietty ihmisryhmä on toimijana vuorovaikutuksessa. Kurjen (2000, 130–131) mukaan yhteisö kokoontuu tiettyä tarkoitusta varten ja toimintaa ohjaavat yhteiset päämäärät. Ryhmässä jokainen saa olla kuitenkin oma persoonansa, yksilöllisine ajatuksineen. Yhteisöllisen suhteen tunnuspiirteitä ovat dialogisuus, avoimuus ja jakaminen. Yhteisöllisyys voitaisiin mielestäni liittää osaksi kekkereiden ohjauksellista ilmapiiriä.

Hiltunen (2009, 57) näkee yhtymäkohtia yhteisöllisen taidekasvatuksen ja sosiokulttuurisen innostamisen välillä. Yhteisöllisen taiteen ainekset muodostuvat Hiltusen (2009, 68) mukaan

yhdessä onnistumisesta, toimijoiden välisestä dialogista ja yhteisymmärryksestä.⁹ Tässä yhteydessä Hiltunen painottaa oikeanlaisten työskentelytapojen merkitystä: ”Tämä mahdollistuu ainoastaan kehittämällä taiteellisia työskentelymuotoja, jotka mahdollistavat ja jopa edellyttävät aitoa yhteistyötä.” Hän puhuukin paljon yhteisötaiteessa korostuvasta vuorovaikutuksesta ja kommunikoinnista. Voitaisiinko siis kekkereiden työskentelytavoissa painottaa kaikkien juhlijoiden osallistumisen tärkeyttä? Tehtävänannot voivat esimerkiksi edellyttää osallistujien kokonaislukumäärään liittyviä asioita, jolloin jokaisen osallistuminen on tarpeen. Vuorovaikutteisuutta voidaan toteuttaa myös esimerkiksi siten, että taideteos muodostuu yhdeksi isommaksi kokonaisuudeksi jokaisen osallistujan antaessa siihen oman panoksensa. Toki on mietittävä mille ikäryhmälle mikäkin soveltuu. Lisäksi ohjaajan on syytä varautua siihen, että tarvittaessa löytyy jokin vaihtoehtoinen tapa toteuttaa asioita ja osallistua toimintaan. Kaiken kaikkiaan toimintaa täytyy suunnitella siten, että osallistujien on mahdollista saada onnistumisen kokemuksia ja luottamusta omaan osaamiseensa.

Sosiokulttuurinen innostaminen puolestaan on sosiaalipedagogiikan suuntaus, jossa yhdistyvät kasvatuksellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen toiminta. Kurjen mukaan sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteena on lisätä ihmisten välistä vuorovaikutusta ja pyrkiä parantamaan ihmisten elämänlaatua. Innostamiseen liittyvä laadullinen muutos tähtää kohti tasavertaisuutta, aktiivisuutta, osallistuvuutta, luovuutta ja innovatiivisuutta. Toiminnassa korostuu aktiivisten, luovien ja kokemuksellisten metodien merkitys, joilla on suora yhteys ihmisten kulloiseenkin konkreettiseen tilanteeseen. Yksittäisten, irrallisten toimintojen asemasta vaalitaan jatkuvuutta ja toimintaa eteenpäin suuntaavia prosesseja. (Kurki 2000, 19–26.)

Yksi innostamisen keskeisimpiä menetelmiä on taide sen eri muodoissa, koska sen avulla tuetaan ilmaisullista toimintaa (Ibid. 139). Haapalainen (2010, 84) näkee, että osallistavassa taiteessa korostuvat osallistujan aktivointi, taiteen luomisen tasa-arvoisuus ja yhteisöllinen luovuus. Yhteisö on aktiivisesti mukana osallistumalla tekemiseen tai olemalla osa teosta. Hiltunen (2009, 262) kuvaa, kuinka juhlat ja esitykset voivat tarjota välitilan, jossa tavanomainen järjestys ja velvoitteet voidaan siirtää sivuun. Näin avautuu myös lisätilaa ja mahdollisuuksia uusiin merkityksiin – tai jopa muutokseen. ”Parhaimmillaan tällaisesta välitilasta, juhlasta tai esityksestä voi itsessään muodostua performatiivinen taidetapahtuma.” Myös Krappala (2004, 178) puhuu yhteisöllisyyden ja performatiivisuuden mahdollisuudesta. Tällä hän ei tarkoita varsinaista esityksellisyyttä, vaan

⁹ Vrt. esim. Medialeikki. Markus Renvallin media- ja taidekasvatusprojekti Medialeikki, puhuu sosiaalisen taiteen yhteisöllisestä prosessista. Siinä mediakasvatus toteutuu sosiaalisena taiteena, jossa henkilökohtainen yhdistyy jaettuun tapahtumaan. Taideteosten yhteinen tuottaminen, katsominen ja esillepano tekevät toiminnasta sosiaalista taidetta. Medialeikin verkkosivut: <http://medialeikki.fi/periaatteet/mediataide.html>. Viitattu 2.9.2017.

taidepedagogista avointa tilaa erilaisille mahdollisuuksille, muutoksille ja kekseliäisyydelle yhteisessä vuorovaikutustilanteessa.

Mielestäni *Harlekiinin kekereihin* voitaisiinkin soveltaa edellä esitettyä siten, että taide käsitettäisiin syntymäpäiväjuhlassa tapahtuvaksi osallistujien yhteiseksi alueeksi. Taide toisin sanoen voitaisiin mieltää asiaksi, joka tuo lapset toistensa keskuuteen ja tuottaa heille aktiivisen mukana olemisen mahdollisuuksia. Kun kaikki tuovat mukaan oman panoksensa, saadaan aikaan jotakin koko ryhmälle merkityksellistä ja uutta. Näin työskentelytapoihin huomion kiinnittäminen voisi lisätä merkittävästi juhlan sosiaalista luonnetta ja tuoda osallistujia yhteen. Vuorovaikutuksellisemmat taiteelliset käytännöt tuottaisivat yhdessä tekemistä. Osallistujien antamat ehdotukset, arviot ja yhteinen jatkokehittäminen voitaisiin ottaa osaksi kekereiden toimintaa esimerkiksi yhteisen loppurituuaalin muodossa tai vaikka vain ohjaajan tekemänä kysymyksinä.

Vuorovaikutteisuus ja yhteisöllisyys voivat lasten kanssa toimiessa nousta esiin välillä myös suunnittelematta ja yllätyksellisestikin. Esimerkkinä taiteilija-pedagogi Vesanen-Laukkanen (2004, 60–61) kuvailee, miten hänen oppilaansa maalasivat yhteiselle isolle paperille satumaan karttaa. Lapset alkoivat tehdä yhteistä satumaata ja hän pyysi heitä rajaamaan alueitaan. Ajatus rajoista liittyi siihen, että hän opettajana kuvitteli lasten menevän vahingossa tai tahallaan toisten alueelle aiheuttaen erimielisyyttä. Lasten työskentely sujui kuitenkin rakentavasti ja hienosti. Vesanen-Laukkanen kertoo, että häntä jälkeenpäin suorastaan hävettivät omat ennakkoluulot sekä länsimainen ja yksilökeskeinen ajatus rajoista. Pääjoki (2016, 117) huomauttaa, että lasten taiteessa vertaiskulttuurin merkitys on tärkeä. Oman taideteoksen tekemisen tai muiden toiminnan seuraamisen sijasta lapset voivat nauttia yhteisen teoksen tekemisestä. Lapset selostavat myös mielellään tekemistään ja jakavat näin kokemusta toisten kanssa.

Syntymäpäiväjuhlien yhteisölliseen luonteen kannalta on hyvä muistuttaa itseä siitä, että jakaminen lisää yhteisyyttä ja luottamusta ihmisten kesken (Ibid. 66). Kokemusteni mukaan lapsilla saattaa olla kuitenkin vaikeuksia luottaa omaan osaamiseensa etenkin aikuisen järjestämissä tilanteissa. Tällöin lapset helposti vetäytyvät toiminnasta. Jos ohjaustoiminta kannustaa yhteistyöhön, voi se parantaa lasten kokemusta omasta osaamisesta ja siitä, kuka voi olla toimijana kyseisessä tilanteessa. Tämän vuoksi ehdottaisin yhteisöllisen toimintakulttuurin ottamista näkyväksi osaksi kekereitä ja niiden käytännön toteutusta.

Ajattelemalla *Harlekiinin kekereitä* edellä tarkastellun pohjalta, voidaan kyseisiä juhlia taiteen ja syntymäpäivien käytäntöjen yhdistävänä palveluna mielestäni tarkoituksenmukaisesti tukea. Toimintaa on mahdollista hahmottaa toinen toisiaan tukevista aineksista muodostuvana ainutlaatuisena taidesyntymäpäivien elämyksenä. Taiteelle ja juhlille voidaan löytää yhteinen

maaperä. Tällöin myös taidesyntymäpäivään liitetty palvelulupaus eli ”*juhlat taiteen parissa*” voi konkretisoitua toiminnassa uudella tavalla. Kun ajattelen Hiltusen kuvausta, jossa hän puhuu yhteisöstä, joka on yhteisö olemalla osa teosta, inspiroi se kuvittelemaan *Harlekiinin kekkereitä* taideteoksen kaltaisena tapahtumana itsessään. Tällöin taidesynttärin voisi kiteyttää vaikkapa näihin sanoihin: ”Taiteesta on tullut vuorovaikutusta ja menetelmiä, joilla siirtää katsoja teoksen vastaanottajasta tilanteeseen, jossa teos – siis elämä – on ja tapahtuu” (Haapalainen 2010, 87). Taidesyntymäpäivät taideteoksena itsessään voisivat tuottaa vierailijoille erityislaatuisen ja mieleenpainuvan tunnepohjaisen elämyksen.

Kolmantena näkökohtana jatkan pohdintaani kiinnittämällä vielä huomiota elämyksen käsitteeseen. Tavallista kokemusta voimakkaampi elämys on jotakin syvästi, aidosti ja tunteella koettua. Toisaalta siihen liittyy sosiaalinen ulottuvuus, sillä aitous määritellään yhteisessä kulttuurisessa tilassa. (Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2007, 315–316.) Vaikka arkisessa kielessä tunteet liitetään ihmisen sisäisyyteen, tunteet voidaan ajatella ihmisten ja esineiden välille eli tunteita voidaan käsitteellistää kohtaamisten efekteinä (Ahmed 2014, 8). Tunteet eivät ole vain minun tai meidän ”omistuksessa” vaan tunteet kiertävät ja liikkuvat kehojen välillä sekä suuntaavat huomiotamme tiettyjä esineitä ja asioita kohti hyvin konkreettisella tavalla. Näiden esineiden ja asioiden kohtaaminen taas tuottaa lisää tunteita. (Ibid.10.) Elämykset erityisen vahvoina ja jäljittelemättöminä tunnekokemuksina antavat erityistä latausta ja vaikuttavat arkisiin valintoihimme vielä pitkään itse kokemuksen jälkeenkin.

Toivanen (2007, 122) puolestaan määrittelee elämyksen puhumalla ”huippukokemuksesta”, jonka tunnusmerkkejä ovat taiteelliseen tekemiseen yhdistyvät onnistumiset ja spontaanit ilon sekä riemun tunteet. Tässä Toivasen mukaan tekijä uppoutuu täydellisesti tekemiseen ja motivoituu toiminnan tuottamasta nautinnosta, joka parhaimmillaan johtaa pitkäaikaisen taideharrastuksen pariin. Tätä juurtumista taiteen äärelle voidaan ymmärtää Ahmedin ajattelun pohjalta: Se, mikä liikuttaa meitä ja saa meidät tuntemaan, on myös sellaista, joka kykenee pysäyttämään meidät ja saa asettumaan aloilleen. Siksi tunteet viittaavat myös kiintymisiin ja liittymisiin. (Ahmed 2014, 11.) Varton mukaan (2003, 58) avautuminen elämykselle vaatii hämmennyksen hyväksymistä ja vierauden vastaanottamista. Se vaatii toimimista arkipäiväisyyden tuttuudesta pois päin. Toisin sanoen ennakkoon valmistautuminen ja odotukset tulevasta olisi sysättävä sivuun, sillä ne voivat peittää varsinaisen tapahtuman alle. Odotukset suuntaavat kokemusta siten, että muunlaiset sisällöt jäävät helposti kokemuksen ulkopuolelle tai toisarvoisiksi. (Ibid. 46.)

Motivaatio siis rakentuu tunnepitoisella alueella, minkä vuoksi juhluvieraille tulisi tarjota mahdollisuuksia muodostaa emotionaalisia ja mielikuvituksellisia yhtymäkohtia tekemiseen

(Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2007, 302). Motivaatio vaikuttaa siihen, kuinka syvät ja pitkäkestoiset muistijäljet museokokemus jättää kävijäänsä (Ibid. 315). Parhaimmillaan taide voi jättää ihmiseen jäljen. Museoiden toiminnallisissa ja elämyksellisissä kokonaisuuksissa kyse tulisikin olla siitä, että sytytetään osallistujien muistoja, aktivoida tunteita ja kannustetaan vierailijoita keskinäiseen ajatustenvaihtoon (Malmisalo-Lensu & Mäkinen 2007, 315). Kettunen (2010, 72) tiivistää: ”Onnistunut museokokemus on itseohjautuva ja sisäisesti motivoitu, mutta se sisältää myös sosiaalista vuorovaikutusta ja kokemusten jakamista.”

6 POHDINTA

Tuotteistetut lasten syntymäpäiväpaketit kuuluvat nykyään enenevässä määrin lähes jokaisen tapahtuma- sekä harrastuspaikan tarjontaan, niin taidemuseoidenkin. Tutkimukseni vastaa tähän kysyntään tarjoamalla erityisesti taidemuseoille ohjaustoiminnan taidekasvatuksellisia periaatteita, joista käsin juhlia voidaan järjestää.

Tämä tutkielma toimii keskustelunavauksena taidekasvatuksen monista mahdollisuuksista ja mielekkäistä lähestymistavoista, joilla taidemuseot voivat kehittää toimintaansa lapsilähtöisempään suuntaan. Rohkaisevana osoituksena mahdollisuudesta monitoimijaiseen taidemuseosynttarien kehittämiseen näen sen, että Jyväskylän taidemuseossa henkilökunta ja toiset ohjaajat suhtautuivat tutkimustyöhöni myönteisesti. Etnografisen havainnoinnin osuuksista sopiminen vastaavan ohjaajan kanssa ja museolehtorin kanssa haastattelun toteuttaminen sujuivat mutkattomasti. Kaiken kaikkiaan minulle välittyi tunne siitä, että taidekasvatuksen kysymyksistä oltiin aidosti kiinnostuneita ja toimijoissa oli innostusta tarttua toimeen.

Aineistonani oli kokemuksia ja havaintoja, joita minulle on muodostunut toimiessani Jyväskylän taidemuseon Harlekiinin kekkereiden ohjaajana ja havainnoijana vuosina 2014–2015 taidekasvatuksen opintojeni rinnalla. Reflektoin omaa toimintaani taidekasvattajana tässä museokontekstissa ja hahmotin ammattiosaamistani.

Tutkimukseni alkuosassa olen keskittynyt lasten syntymäpäiväjuhliin rituaalisena tapahtumana ja pohdin taidemuseota vuorovaikutuksellisenä instituutiona. Sen jälkeen tarkastelen omia kokemuksiani ja havaintojani kekkereiltä. Avaan museosyntymäpäivien sisältämiä mahdollisuuksia siitä, miten taide ja syntymäpäivärituaalit voisiva kietoutua toisiinsa kekkeri-toiminnassa sekä miten lapset ja taide kohtaavat kekkereillä. Pohdin myös miten *Harlekiinin kekkereillä* ohjauskäytännöt voisivat tukea lapsen toimijuutta ja lasten näkökulman esilletuloa. Lopuksi teen ehdotuksia siitä,

miten syntymäpäivät voidaan ymmärtää sosiaalisesti jaettuna kokemuksena ja kuinka toiminnan yhteisöllisyyttä voidaan vahvistaa.

Kokemukseni ja havaintoni liittyivät syntymäpäivien ja taiteen ominaispiirteisiin sekä niiden yhdistymiseen toisiinsa sekä osaksi lasten palvelukokonaisuutta. Lisäksi lasten toimijuus ja osallistava yhteistoiminta nousivat tarkasteluissani esiin. Tutkielmassani ehdotan, että ohjaustoimintaa voitaisiin kehittää nostamalla lasten taiteellinen toimijuus suuntaa antavaksi lähtökohdaksi. Tällöin lapsilähtöisyydestä tulee toimintaa ja vuorovaikutuksen tapaa kuvaava piirre, johon pyritään. Tuon esiin, että leikki, mielikuvitus ja avoimuuden asenne voivat olla tapoja pyrkiä lapsilähtöisyyteen *Harlekiinin kekereillä*. Lisäksi ehdotan, että toiminnallisuus voitaisiin liittää osaksi ohjaamisen käytäntöjä. Taide ja syntymäpäivärituaalit voisivat kietoutua kekkeri-palvelutuotteessa yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, jolloin syntymäpäiväjuhlasta voisi itsessään muodostua performatiivinen taidetapahtuma. Tällä ajatuksella haastan katsomaan kekereitä hieman uudenaikaisesta näkökulmasta.

Katson, että on tärkeää pohtia, millaisia arvoja, asenteita ja toimintatapoja taidekasvatuksen ammattilaiset haluavat toiminnallaan edistää. Kekkeriohjaaja tarvitsee ymmärryksen toiminnan peruseriaatteista, jotta voi soveltaa niitä tilannekohtaisesti. Teoria luo toiminnan raamit ja perustan, vaikka havaintojeni mukaan taidekasvatukseen liitetäänkin usein vahvasti käytännönläheisyys, ehkäpä juuri taiteen toiminnallisuuden vuoksi. Koin aitoa tarvetta lähteä kartoittamaan omia kokemuksiani ohjaamiseen liittyen, mutta myös etsimään vastauksia teoriaa apuna käyttäen. Prosessi on ollut valaiseva ja tuonut minulle lisää varmuutta ohjaustyöskentelyyn. Se on auttanut ymmärtämään syitä ja seurauksia ohjauksellisten valintojen takana sekä auttanut ymmärtämään *Harlekiinin kekereiden* palvelukokonaisuutta paremmin.

Tutkimusprosessi yhteistyössä Jyväskylän taidemuseon Harlekiinin kekkerien kanssa on tarjonnut rikkaan tutkimuskokemuksen. Harlekiinin kekkerit on osoittautunut monisyiseksi tutkimuskohteeksi, joka elää ohjaajiensa ja osallistujiensa mukana herättäen tutkijassa monenlaisia tulkintoja ja kysymyksiä. Työni toimii yhtenä jäsenyyksenä lasten taidesyntymäpäivistä yksittäisen tapaustutkimuksen kautta, eikä sitä voida sellaisenaan suoraan yleistää koskemaan muita taidesynttärikonsepteja, joilla kaikilla on omat aikaan, paikkaan ja ohjaajakulttuuriin liittyvät ominaispiirteensä. Laadullisen tutkimuksen vahvuutena on kuitenkin se, että seikkaperäisellä kuvailulla saavutetaan ymmärrystä ilmiökenttään kuuluvasta yksittäistapauksesta sellaisella intensiteetillä, joka herättää tarpeen tutkia ilmiökenttää lisää.

Kiinnostavina jatkotutkimusaiheina näen esimerkiksi kysymykset siitä, mitä eroja ja yhtäläisyyksiä muissa suomalaisissa taidesynttäreissä voidaan havaita sekä miten nämä piirteet vertautuvat kansainvälisiin vastaaviin konsepteihin. Toisaalta kysymys siitä, miten tässä tutkimuksessa muotoilemani ohjaajan toimintaa koskevat ehdotukset voitaisiin siirtää käytäntöön, ansaitsee huomiota. Kiinnostavaa olisi myös selvittää, voitaisiinko ohjaajien yhteistyötä lisätä. Lisäksi haastattelututkimuksilla ja käyttäjäkokemusten kartoittamisella on tärkeä rooli kehitystyössä. Taidekasvatuksen keskeistä aluetta ovat menetelmälliset pohdinnat siitä, miten käytännössä taidekasvattaja hyödyntää laajaa tutkimuksellista tietoa ja tukee toimintaansa tiettyyn arvopohjaan. Nykyajan heterogeeniset museoiden käyttäjäkunnat ja vaihtelevat tarinat museorakennusten tilallisissa ratkaisuissa yllyttävät etsimään menetelmille luovia ratkaisuja. Tähän liittyen tutkimusprosessini aikana havaitsin, että tutkielmassani sivujuonteena kulkevalla uusmaterialistisella teorialla voi olla paljon annettavaa taidemuseoiden toiminnan jäsentämiseen ja vierailijoiden näkökulman syvempään ymmärtämiseen. Siksi näenkin, että jatkossa olisi edelleen tärkeää lähestyä taidekasvatuksen prosesseja ei vain ihmisten, vaan myös tilojen ja materiaalien elementtien verkostona, jossa merkitykset syntyvät tilannekohtaisten, ainutlaatuisten kohtaamisten kautta.

Tutkimusaiheittani sivuavaa tietoa on saatavissa hyvin niukalti, kuten prosessin alussa totesin. Lukuisista kartoituksista huolimatta, tähänkään päivään mennessä en ole löytänyt vastaavasta aiheesta tehtyä tieteellistä tutkimusta. Työni voi tarjota siis tuoreen tarkastelunäkökulman ja uusia ehdotuksia taidekasvatus- ja museokentälle.

LÄHDELUETTELO

- Aartomaa, Johanna. (2015) ”Yhtä juhlaa museossa.” *Museo-lehti* 2/2015. 12–13.
- Ahmed, Sara. (2014) *The Cultural Politics of Emotion*. (2. edition.) Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Alanen, L. (2009) ”Johdatus lapsuudentutkimukseen.” Teoksessa Alanen, A. & Karila K. (toim.). *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino. 9–30.
- Bardy, Marjatta. (2007) ”Taiteen paluu arkeen.” Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) *Taide keskellä elämää*. Helsinki: Like: Kiasma. 21–33.
- Barić, Maija. (2001) ”Lumous, oivallus ja hiljainen haltioituminen nukketeatterissa.” Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. *Taiteen ja leikin lumous. 4-8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus*. Helsinki: Finn lectura. 157–169
- Berleant, Arnold. (2005) ”Ideas for a Social Aesthetic.” Teoksessa Light, A. & Smith, J. M., (toim.) *The Aesthetics of Everyday Life*. New York: Columbia University Press. 23–38.
- von Bonsdorff, Pauline (2009) ”Taiteilija ja lapsi esteettisinä toimijoina” *Synteesi* 1/ 2009. (29. vuosikerta) Taiteidenvälisen tutkimuksen aikakauslehti. 4–15.
- (2007) ”Hiljainen estetiikka”. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) *Taide keskellä elämää*. Helsinki: Like: Kiasma. 75–80.
- Bourke, Marie. (2016) ”Public Engagement Means Active Participation: Museums in the Age of a Participation Culture.” Teoksessa Johansson, Eriika. (toim.) *New Approaches NOW – From Museum Education to Audience Engagement*. Pedafooni Sarja 4. Museopedagoginen yhdistys Pedaali Ry, Helsinki. 13–24. (<http://pedaali.fi>)
- Clarke, Alison J. (2007) ”Making Sameness: Mothering, Commerce and the Culture of Children's Birthday Parties.” Teoksessa Casey, E. & Martens, L. (toim.) *Gender and Consumption: Domestic Cultures and the Commercialisation of Everyday Life*. Burlington, VT: Ashgate. 79–95.
- Eisner, Elliot W. (2002) *The Arts and the Creation of Mind*. New Haven: Yale University Press.
- Haapala, Arto. (2005) ”On the Aesthetics of the Everyday: Familiarity, Strangeness, and the Meaning of Place.” Teoksessa Light, A. & Smith, J. M. (toim.) *The Aesthetics of Everyday Life*. New York: Columbia University Press. 39–55.
- Haapalainen, Riikka. (2010) ”’Onnistuminen’ oletusarvona vai vapaa kasvatus nykytaiteeseen?” Teoksessa Koskinen, T., Mustonen, P. & Sariola, R. (toim.). *Taidekasvatuksen Helsinki. Lasten ja nuorten taide- ja kulttuurikasvatus*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisu. Helsinki: Helsingin kaupunki. 84–89.
- (2007) ”Taidetta elämän vuoksi.” Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) *Taide keskellä elämää*. Helsinki: Like: Kiasma. 39–43.
- Heikkinen, Hannu. (2002) *Draaman maailmat oppimisalueina. Draamakasvatuksen vakava leikillisuus*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, kasvatustiede (OKL).
- Heimonen, Kirsi. (2007) ”Tanssin lahja.” Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) *Taide keskellä elämää*. Helsinki: Like: Kiasma. 39–43.

- Hiltunen, Mirja. (2009) *Yhteisöllinen taidekasvatus. Performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä*. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Acta Universitatis Lapponiensis 160. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Huizinga, Johan. (1984) *Leikkivä ihminen: Yritys kulttuurin leikkiaineeksi määrittelemiseksi*. (alkup. *Homo ludens: Versuch einer Bestimmung des Spielelements der Kultur*, 1938) Suom. Sirkka Salomaa. 3. painos. WSOY, Porvoo; Helsinki; Juva.
- Jantunen, Timo. (2007) *Satu kasvattaa. Topeliuksen sadut ja kasvatusajattelu*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kaitavuori, Kaija. (2007) ”Museo ja yleisö.” Teoksessa Kinanen, P. (toim.) *Museologia tänään*. Helsinki: Suomen museoliiton julkaisuja 57. 279–294.
- Kalliala, Marjatta & Tahkokallio, Leena. (2001) ”Yhteinen leikki.” Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. *Taiteen ja leikin lumous. 4-8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus*. Helsinki: Finn lectura. 33–61
- Kallio, Kalle. (2007) ”Museon yhteiskunnalliset tavoitteet.” Teoksessa Kinanen, P. (toim.) *Museologia tänään*. Helsinki: Suomen museoliiton julkaisuja 57. 105–131.
- Kanttonen, Lea. (2007) ”Nuorten osallisuus ja näyttelytila.” Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) *Taide keskellä elämää*. Helsinki: Like: Kiasma.”88–95.
- Karimäki, Reeli. (2005) ”Leikkiä leikin vuoksi – kouluikäisten lasten leikkien tarkastelua.” Teoksessa Karppinen, S., Ruokonen, I. & Uusikylä K. *Taidon ja taiteen luova voima. Kirjoituksia 9-12-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatuksesta*. Helsinki: Finn lectura. 33–46.
- Kettunen, Kaisa. (2010) ”Oppia ikä kaikki! Lapset museossa.” Teoksessa Koskinen, T., Mustonen, P. & Sariola, R. (toim.) *Taidekasvatuksen Helsinki. Lasten ja nuorten taide- ja kulttuurikasvatus*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisu. Helsinki: Helsingin kaupunki. 70–77.
- Kontturi, Katve-Kaisa. (2012) *Following the Flows of Process. A New Materialist Account of Contemporary Art*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja b, osa 349.
- Kostet, Juhani. (2007) ”Museoiden resurssit ja niiden hallinta.” Teoksessa Kinanen, P. (toim.) *Museologia tänään*. Helsinki: Suomen museoliiton julkaisuja 57. 93–104.
- Krappala, Mari. (2004) ”Avoin tila lapsen ja aikuisen välillä.” Teoksessa Sava, I. & Vesänen-Laukkanen, V. (toim.) *Taiteeksi tarinoitu oma elämä*. Jyväskylä: PS-kustannus. 167–180.
- Kullman, Kim. (2012) ”Tilan ystävät. Koulumatkalaiset ja kaupungin etiikka.” Teoksessa Strandell, H., Haikkola, L., & Kullman, K. (toim.) *Lapsuuden muuttuvat tilat*. Tampere: Vastapaino. 237–260
- Kurki, Leena. (2000) *Sosiokulttuurinen innostaminen. Muutoksen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Lahikainen, Anja Riitta; Punamäki, Raija-Leena & Tamminen Tuula. (2008) ”Lapsen ääni ja asiantuntijat” Teoksessa Lahikainen, A.R., Punamäki R-L & Tamminen, T. (toim.) *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Helsinki: WSOY. 303–308
- Laine, Timo. (2001) ” Kasvatustilanteen kaksisuuntaisuudesta.” Teoksessa Itkonen, M. (toim.) *Ihminen, mikä ja kuka olet? Filosofisia polkuja kasvatukseen, kasvuun ja olemiseen*. Tampereen Yliopistopaino Oy. 119–142.

- De Lauretis, Teresa. (2004) ”Sukupuolen teknologia.” Teoksessa Koivunen, A. (2004) *Itsepäinen vietti. Kirjoituksia sukupuolesta, elokuvasta ja seksuaalisuudesta*. Tampere: Vastapaino. 35–76.
- Lee, Jaerim; Katras, Mary Jo & Bauer, Jean W. (2009) Children's Birthday Celebrations From the Lived Experiences of Low-Income Rural Mothers. *Journal of Family Issues* 30(4): 532–553. University of Minnesota. SAGE Publication.
- Leppänen, Taru & Tiainen, Milla. (2016) ”Feministisiä uusmaterialismeja paikantamassa. Materian toimijuus etnografisessa – ja kulttuurintutkimuksessa.” *Sukupuolen tutkimus* 3/2016, 27–44.
- Levanto, Marjatta. (2010) ”Taidemuseot ja varhainen opastustoiminta.” Teoksessa Salo, E. (toim.). *Opastamisen historiaa*. Pedafooni-julkaisu 2B. Museopedagoginen yhdistys Pedaali ry. 5-12.
- Louko, Sanni-Karoliina. (2015) *Lasten käsityksiä syntymäpäiväjuhlasta*. Pro gradu-tutkielma. Helsingin yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustiede.
- Malmisalo-Lensu, Anne-Maija & Mäkinen, Minna. (2007) ”Museo oppimisen paikkana.” Teoksessa Kinanen, P. (toim.). *Museologia tänään*. Helsinki: Suomen museoliiton julkaisuja 57. 295–318.
- Martikainen, Jaana. (1996) ”Lasten synttäreiden etnografiaa.” Teoksessa Kortelainen, K. & Vakimo, S. (toim.). *Tradition edessä. Kirjoituksia perinteestä ja kulttuurista*. Kultaneito I. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura. Joensuun yliopisto. 190–206.
- Martin, Mari. (2004) ”Satu elämän kosketuspintana – lapsen ja aikuisen kerronta.” Teoksessa Sava, I. & Vesänen-Laukkanen, V. (toim.) *Taiteeksi tarinoitu oma elämä*. Jyväskylä: PS-kustannus. 77–106.
- Moilanen, Pentti (2001) ”Avoin dialogi ja kasvattajan vallan pakko.” Teoksessa Itkonen, Matti (toim.) *Ihminen, mikä ja kuka olet? Filosofisia polkuja kasvatukseen, kasvuun ja olemiseen*. Tampereen Yliopistopaino Oy. 34–52.
- Mäki-Petäjä, Kaisa. (2014) *Aesthetic Engagement in Museum Exhibitions*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta, taidekasvatus.
- Nikkanen, Hanna. (2010) ”Mun juttu. Tarinallinen näkökulma taidekasvatukseen.” Teoksessa Koskinen, T., Mustonen, P. & Sariola, R. (toim.). *Taidekasvatuksen Helsinki. Lasten ja nuorten taide- ja kulttuurikasvatus*. Helsingin kaupungin kulttuurikeskus. 184–191.
- Pääjoki, Tarja (2016) ”Lasten taiteellinen toimijuus.” Teoksessa Hujala, E., & Turja, L. (toim.). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus. 111–123
- (2007) ”Lasten ja aikuisten kulttuurinen leikki.” Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) *Taide keskellä elämää*. Helsinki: Like: Kiasma. 287–294
- Rauhala, Noora. (2015) ”Vaivattomuus houkuttelee ulkoistamaan” Hämeen seutusanomat. 21.1.2015.
- Roivainen, Päivi. (2016) *Puettu lapsuus. Löytöretkiä lastenvaatteiden saarille*. Väitöskirja. Turun yliopisto. Kansatieteellinen arkisto 56. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki.
- Ruckenstein, Minna. (2013) *Lapsuus ja talous*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rusanen, Sinikka. (2010) ”Tilaa lasten omalle kulttuurille.” Teoksessa Koskinen, T., Mustonen, P. & Sariola, R. (toim.) *Taidekasvatuksen Helsinki. Lasten ja nuorten taide- ja kulttuurikasvatus*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisu. Helsinki: Helsingin kaupunki 40–43.

- Rusanen, Sinikka & Torkki, Kaisa. (2001) ” Mistä on lapsen kuvat tehty.” Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. *Taiteen ja leikin lumous. 4-8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus*. Helsinki: Finn lectura. 88–105.
- Rönkkö, Marja-Liisa. (2007a) ”Museon idea ja historia.” Teoksessa Kinanen, P. (toim.) *Museologia tänään*. Helsinki: Suomen museoliiton julkaisuja 57. 70–92.
- (2007b) ”Museo mediana.” Teoksessa Kinanen, P. (toim.) *Museologia tänään*. Helsinki: Suomen museoliiton julkaisuja 57. 246–278.
- Sakari, Marja. (2007) ”Museo mahdollisuuksien tilana.” Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) *Taide keskellä elämää*. Helsinki: Like: Kiasma. 103–106.
- Sava, Inkeri. (2007) *Katsomme – näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- (2004) ”Kasvattajan oikeus – ja vastuu – omaan elämään.” Teoksessa Sava, I. & Vesanen-Laukkanen, V. (toim.) *Taiteeksi tarinoitu oma elämä*. Jyväskylä: PS-kustannus. 42–58.
- Sava, Inkeri & Katainen, Arja. (2004) ”Taide ja tarinallisuus itsen ja toisen kohtaamisen tilana.” Teoksessa Sava, I. & Vesanen-Laukkanen, V. (toim.) *Taiteeksi tarinoitu oma elämä*. Jyväskylä: PS-kustannus. 22–39.
- Sederholm, Helena. (2007) ”Taidekasvatus – samassa rytmissä elämän kanssa.” Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) *Taide keskellä elämää*. Helsinki: Like: Kiasma. 143–149.
- Sinkkonen, Jari. (2005) ”Uusien taitojen ja ystävyysuhteiden aika.” Teoksessa Karppinen, S., Ruokonen, I. & Uusikylä K. *Taidon ja taiteen luova voima. Kirjoituksia 9-12-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatuksesta*. Helsinki: Finn lectura. 15–22.
- Sintonen, Sara. (2005) ”Mediataidoista kulttuurista voimaa.” Teoksessa Karppinen, S., Ruokonen, I. & Uusikylä K. *Taidon ja taiteen luova voima. Kirjoituksia 9-12-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatuksesta*. Helsinki: Finn lectura. 145–157.
- Sirota, Regine. (2001) ”The Birthday: A Modern Childhood Socialization Ritual.” Teoksessa du Bois-Reymond, M., Sünger, H., Krüger, H-H. (toim.). *Childhood in Europe. Approaches – Trends – Findings*. Rethinking Childhood; Vol 15. New York: Peter Lang Publishing, Inc. 117–137.
- Stolp, Marleena. (2011) *Taidetta, vastustusta, leikkiä ja työtä? Lasten toimijuus 6-vuotiaiden teatteriprojektissa*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta, taidekasvatus.
- Suominen, Anniina. (2016) ”Taidepedagogisia, taiteellisia, tutkimuksellisia ja filosofisia perspektiivejä ekososiaaliseen oikeudenmukaisuuskasvatukseen.” Teoksessa Suominen, A. (toim.) *Taidekasvatus ympäristöhuolen aikakaudella – avauksia, suuntia, mahdollisuuksia*. Aalto-yliopiston julkaisusarja – Taide + Muotoilu + Arkkitehtuuri. Helsinki: Aalto ARTS Books. 8-19.
- TAITE-yksikkö. (2008) *Eriyisen avoin kohtaaminen. Elämyksellinen kulttuurikasvatus museossa ja koulussa*. Tampereen Taidekaaren julkaisuja, osa 1. Tampereen kaupunki ja Pirkanmaan Taikalamppu.
- Tervahartiala, Marika. (2010) ”Tehdään yhdessä-työpajat.” Teoksessa Koskinen, T., Mustonen, P. & Sariola, R. (toim.) *Taidekasvatuksen Helsinki. Lasten ja nuorten taide- ja kulttuurikasvatus*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisu. Helsinki: Helsingin kaupunki 78–83.

- Toivanen, Tapio. (2007) ”Huippukokemus” Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) *Taide keskellä elämää*. Helsinki: Like: Kiasma. 121–126.
- Vainio, Susanna. (2014) *Lastenjuhlat paketissa -konseptin tuotekehitys*. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Matkailun koulutusohjelma.
- Varto, Juha. (2011) ”Taidepedagogiikan käytäntö, tiedonala ja tieteenala: Lyhyt katsaus lyhyen historian juoneen.” Teoksessa Anttila, E. (toim.) *Taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja risteyksiä*. Helsinki: Teatterikorkeakoulu. 17–34.
- (2003) *Kauneuden taito. Estetiikkaa taidekasvattajille. Tampereen yliopistopaino Oy. (3. painos.)*
- Venäläinen, Anni. (2014) ”Avoimuuden haaste.” Teoksessa Mononen, S. (toim.) *Alaston totuus taiteesta. Kirjoituksia taidemaailmasta uudella vuosituhanella*. Helsinki: Into. 61–76.
- Vesänen-Laukkanen, Virpi. (2004) ”Katson ulos kuvastani.” Teoksessa Sava, I. & Vesänen-Laukkanen, V. (toim.) *Taiteeksi tarinoitu oma elämä*. Jyväskylä: PS-kustannus. 59–76.
- Vilkuna, Janne. (2007) ”Yhteinen kulttuuriperintömme.” Teoksessa Kinanen, P. (toim.) *Museologia tänään*. Helsinki: Suomen museoliiton julkaisuja 57. 12–41.
- Vuorikoski, Marjo. (2014) Bell hooksin osallistavan pedagogiikan lupaus ja rajat. Teoksessa Saarinen, J., Ojala, H. & Palmu, T. (toim.) *Eroja ja vaarallisia suhteita. Keskustelua feministisestä pedagogiikasta*. Suomen kasvatustieteellinen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 65. Jyväskylän yliopistopaino. 183–214
- Vänskä, Annamari. (2006) *Vikuroivia vilkaisuja. Ruumis, sukupuoli, seksuaalisuus ja visuaalisen kulttuurin tutkimus*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Taidehistoriallisia tutkimuksia 35. Helsinki: Taidehistorian seura.

DIGITAALISET LÄHTEET

- Finlex, museolaki 1 § (11.11.2005/877). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920729>. Viitattu 19.6.2017.
- Jyväskylän taidemuseon www-sivut. <http://www.jyvaskyla.fi/taidemuseo/museokasvatus/syntymapaivatmuseossa>. Viitattu 25.5.2017.
- Manu, Johanna. (2016) ”Taidehalli hakee uusia toimintamalleja Seinäjoella – Pidettäisiinkö lasten taidesynttärät?” Yle Uutiset 6.7.2016. <https://yle.fi/uutiset/3-9004002>. Viitattu 28.5.2017.
- Ojanperä, Sini. (2014) ”’Äiti ei kerta kaikkiaan jaksaa järjestää’ – ostettavien lastenkutujen kysyntä kasvaa.” Yle Uutiset 2.4.2014. <https://yle.fi/uutiset/3-7167431>. Viitattu 28.5.2017.
- The Welfare State Internationalin www-sivut. <http://welfare-state.org/pages/aboutwsi.htm>. Viitattu 20.7.2017.

MUUT LÄHTEET

- Ohjeistus kekkeriohjaajalle. Jyväskylän taidemuseon *Harlekiinin kekkerit*.
- Sirpa Turpeisen haastattelu 29.10.2014.